

እስከ 27 ቀን 1982 ዓ.ም. ዋሺንግተን ዲሲ በሚገኘው የህወሓት ጽሕፈት ቤት ከፖለቲካ ሂደት ጋር ባደረገው ውይይት (debriefing) ስለህወሓት/ማሌሊት ዝርዝር ውስጣዊ ሁኔታና ስለሚመራባቸው አቅጣጫዎች ዘክዝክ ተናግሮ ነበር። በዚሁ ውይይት ማሌ አቋሙንና የወደፊት አቅጣጫውን በተመለከተ ሲጠየቅ፤ ወጣት የዩንቨርሲቲ ተማሪ ሳለ ካልሆነ በስተቀር በማርኪሲዝም እምኖ እንደማያውቅ ገልጸ፤ «እኛ ማርኪሲስት-ሌኒኒስቶች አይደለንም፤ በትግራይ ማርኪሲዝም ሌኒኒዝምን አንተገብርም።»⁹⁴ ሲል ፖለቲካ ሄህን እንዴት ማረጋገጥ ይቻላል ሲለው፤ «በምንሰብከው ሳይሆን ነጻ ባወጣናቸው አካባቢዎች በምንፈጽመው ተግባር መዝነን፤ ትግራይ ሳይ በምናደርገው ፍረደን።»⁹⁵ ብሎታል። ከአልባንያ ስላለው ግንኙነትም ሲጠይቀው፤ «ወደ አልባንያ ሄጄ አላውቅም፤ ከአልባንያ ጋር ምንም ዓይነት ግንኙነት የለንም።»⁹⁶ ሲል መልሷል። ስለኢሕአፓ የፖለቲካ አቋም ሲጠይቀውም፤ «ሁሉም ማርኪሲስቶች ናቸው»⁹⁷ ብሎ መልሶለት፤ ስለ መሬት ይዞታም፤ «ገበሬዎች የያዙትን መሬት መሸጥ ይቻላል»⁹⁸ ብሎ ተናግሯል። የኤርትራን ጥያቄ እንዴት እንደምንፈታው ሲጠየቅም ችግሩ ያለምንም ቅድመ ሁኔታ በነጻነት እንደሚፈታ ግልጽ አድርጓል። በአጠቃላይ ፓርቲው ሳይመክርበትና ውሳኔ ሳይሰጥበት ለወደፊት ይከተላቸዋል ያላቸውን ርዕዮተ ዓለማዊና ፖለቲካዊ አቋሞች ለፖለቲካ ሂደት ገልጸለታል።

መለስ ከአሜሪካ እንደተመለሰ ከፖለቲካ ሂደት ስላደረገው ውይይት ባይነግረንም፤ ጥንቃቄ በተሞላበት መንገድ ማርኪሲያዊ ሌኒኒዊ ርዕዮተ ዓለምን መከተል እንደማያዋጣ ሊሰብክን ከመሞከሩም ባሻገር በሚቀጥሉት የፓርቲውና የኢሕአዴግ ጉባኤዎች እንዲቀርብ በነደፈው ረቂቅ ፕሮግራም ግራ ዘመም አመለካከቶች ጭራሽ እንዲጠፉ አድርጎ ነበር። ይህን ያረቀቀውን መርሐ ግብር መጀመሪያ ያነበበው ተወልዶ ወልዶ ማርያም፤ በቅጽበት መቶ ሰማንያ ዲግሪ የዞረው የመለስ አቋም እጅግ አስገርሞት፤ ያደረገውን ለውጥ ጭራሽ እንደማይቀበለው ገልጸለት ጉዳዩን እንዲያጤነው አሳስቦት ነበር። መለስ ይህን ከተወልደ ያገኘውን ምላሽ መሠረት በማድረግ የሚያዋጣው ከማዕከላዊ ኮሚቴው ጋር ተገናኝቶ ስለ ቀጣዩ ጉዞ መነጋገርና መግባባት እንደሆነ ተገንዝቦ ረቂቁን አሻሽሎ ለማቅርብ ወሰነ። በዚህ መሠረትም የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ተጠርቶ ስለቀጣዩ ጉዞ ውይይት ተደረገ። በማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ አብዛኛውን ጊዜ ይታይ የነበረው ችግር የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት በቂ ዝግጅት አለማድረጋቸው ነበር። በደንብ ተዘጋጅተው ለመምጣት ዕድል የነበራቸው ቋሚ ስፍራ ላይ የነበሩትና በማዕከላዊ ኮሚቴው ጽሕፈት ቤት ዙሪያ የነበሩት የአመራሩ አባላት ነበሩ። እነዚህ አባላት የስብሰባው አጀንዳ ምን እንደሆነና ወዴት ሊያመራ እንደሚችል ዐውቀው ለመዘጋጀት በቂ ጊዜና መረጃ ነበራቸው። በዚህ ሁኔታ መለስ የያዘውን የሊቀመንበርነት ሥልጣን ተጠቅሞ በውሳኔዎች ላይ ተጽዕኖ ለማሳደር የሚችልበት ሁኔታ ተመቻችቶለት ነበር። ከአሜሪካ መልስ በተደረገው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባም መለስ ይጠቅሙኛል ያላቸውን መረጃዎች ብቻ በማቅረብ የሚፈልገውን ውሳኔ ለማስወሰን ችሏል።

ከመለስ የአሜሪካ መልስ በኋላ ማዕከላዊ ኮሚቴው ከወሰናቸው ውሳኔዎች አንዱና ከፍተኛ ቦታ የያዘው ቀጣዩን የህወሓትና የማሌሊትን ግንኙነት የተመለከተ ነበር። ከማሌሊት ምሥረታ በኋላ የህወሓት ሚና በማሌሊት ተተክቶ ነበር። ማስቀደም ያለብን የማሌሊትን ዓላማ እንጂ የህወሓትን እንዳልሆነ ስምምነት ላይ ደርሰን ነበር። እንዲያውም የማሌሊትን ዓላማ ያለማስቀደም በመርሕ የለሽነት የሚያስገመግም አስከፊ አዝማምያ ተደርጎ ነበር።

⁹⁴ The Tigray People's Liberation Front - Conversation with Meles Zenawi. *Conversation between Meles Zenawi and Paul Henze 25 years ago*, by Belete <http://mereja.com/forum/viewtopic.php? April 3-5 Washington DC>.

⁹⁵ *ibid.*

⁹⁶ *ibid.*

⁹⁷ *ibid.*

⁹⁸ *ibid.*

መለስ ከአሜሪካ ከተመለሰ በኋላ ግን ነገሮች ሁሉ ተለዋወጡ፤ ዓለም እየተለወጠች ነው፤ የግራውን ርዕዮተ ዓለም ማራመዱ እጅግ አስቸጋሪ እየሆነ ነው፤ ይህን ርዕዮተ ዓለም ያራምዱ የነበሩት አገሮች ፈርሰዋል፤ ስለዚህ ማሌሊትን ሳይሆን ህወሓትን አስቀድመን መሥራት አለብን፤ የሚል አጀንዳ ቀርቦ በዚህ አጀንዳ የተወሰነ ውይይት ከተደረገ በኋላ በጥቂት አባላት ተቃውሞ በአብዛኛው አባላት ተቀባይነት ውሳኔው ዐልፎ የድርጅቱ መመሪያ እንዲሆን ተደረገ። ይህ እርምጃ የህወሓትና የማሌሊትን አቅጣጫዎች በእጅጉ የቀየረና ከጥቂት ዓመታት በፊት ዓላማችንን መደበኛ መርሕ የለሽነት ነው ይል የነበረው አቋማችንን ለውጦ እውነተኛ ዓላማችንን ደብቀን ወደ ምዕራብ ዓለሙ ለመጠጋት ሩጫ መጀመር አለብን የሚል ነበር። ለጊዜያዊ ጥቅም ሲባል ዓላማን መደበኛ ይቻላል የሚል አቋም ያራመዱትና በመርሕ የለሽነት የተጨፈጨፉት ምንም ይቅርታ ሳይጠየቁ አዲስ የቀኝ ጉዞ ተጀመረ። የምሥራቁ ቮድካና መፈክር በዊስኪና በማይክል ጃክሰን ዘፈን ተተካ።

17. ሦስተኛው የህወሓት ድርጅታዊ ጉባኤና ከሻዕብያጋ ዳግም ጫጉላ

በህወሓት ሕገ ደንብ መሠረት ጉባኤዎች በየአራት ዓመቱ እንዲከያሄዱ ቢደነገግም የተለያዩ ሰበቦች እየተፈጠሩ በ1979 ዓ.ም. መኪያሄድ የነበረበት ሦስተኛው ድርጅታዊ ጉባኤ በተቀመጠው የጊዜ ሰሌዳ ሳይከያሄድ ቆይቶ በ1981 ዓ.ም. የካቲት ወር ላይ ተከያሄደ። የህወሓት ጉባኤ ያን ያህል የዘገየው በጸጥታና በሌላ አስገዳጅ ምክንያት ሳይሆን በመካሉ ማለትም በ1977 ዓ.ም. የማሌሊት ጉባኤ በመኪያሄዱና ዋነኛው የትኩረት አቅጣጫ ለዚሁ ለማሌሊት ፓርቲ መጠናከር ተሰጥቶ ስለነበር ነው። በ1981 ዓ.ም. ሦስተኛው የህወሓት ጉባኤ እንዲከያሄድ ያስገደዱ በርካታ ምክንያቶች ቢኖሩም ዋናውና አንገብጋቢው ጉዳይ ከደርግ ጋራ ሊደረግ የታሰበውን የሰላም ድርድር በተመለከተ የጉባኤ ውሳኔ ውሳኔ ማስፈለጉ ነበር። ከዚያ በፊት ህወሓት ውስጥ ከደርግ ጋራ የመደራደር ተነሥቶ አያውቅም ነበር። እንዲያውም ቀደም ብዬ እንደገለጽኩት ሻዕብያዎችና ጀብሃዎች ከደርግ ጋር ለመደራደር እየሞከሩ ነው የሚል ወሬ ስንሰማ የቆሙለትን ዓላማ እንደከዱ አድርገን እንቆጥረው ነበር። ኃይላችን ጠንክሮ የዲፕሎማሲ ተሰሚነታችን ከፍ ካለ በኋላ ጥያቄያችንን በሰላማዊ መንገድ የመፍታትና ከደርግጋ የመደራደሩ ጉዳይ መነሣቱ ተገቢ ቢሆንም በድርጅቱ ውስጥ የቆየውን ከፋሺስቶች ጋራ መደራደር አይቻልም የሚለውን አመለካከት መለወጡ ደግሞ ይበልጥ ተገቢ ነበር። ሦስተኛው የህወሓት ጉባኤ ከደርግ ጋራ መደራደር ተገቢ እንደሆነ ስምምነት ላይ ደረሰ። በውሳኔውም መሠረት ከደርግ ጋራ የተደረጉትን የሰላም ድርድሮች ሂደት ኋላ ላይ እመለስበታለሁ።

የህወሓት ሦስተኛ ጉባኤ እንዲከያሄድ ምክንያት የሆነው ሁለተኛው አንገብጋቢ ጉዳይ ከሌሎች ድርጅቶችጋ የጋራ ግንባር ለመፍጠር የሚያስችለውን ማዕቀፍ ማስቀመጥ ነበር። ወቅቱ ደርግ እየተዳከመ የሄደበትና የትጥቅ ትግል የሚያራምዱ ድርጅቶች ወደ ፊት እየገሠገሡ የነበሩበት ስለነበር ከደርግ ውድቀት በኋላ የሚመሠረተው መንግሥት ሰፊ መሠረት እንዲኖረው አስቀድሞ በግንባር መሰባሰቡ አስፈላጊ ነበር። በ1975 ዓ.ም. በተከያሄደው በሁለተኛው ድርጅታዊ ጉባኤ ህወሓት ከሌሎች ድርጅቶችጋ ግንባር እንዲፈጥር ውሳኔ ቢተላለፍም ከዚያ በኋላ ምንም ዓይነት ለውጥ አልታየም ነበር። ግንባር ለመመሥረት የተደረገው እንቅስቃሴ አመርቂ ውጤት እንዳላስገኘ በማሌሊት ጉባኤ ወቅትም ተገልጿ ነበር። ከዚህ በኋላ ለጉዳዩ ትኩረት ሰጥተን እንድንሠራም በድጋሚ ውሳኔ ተላልፎ ኢትዮጵያ ውስጥ ሁለት ዓይነት ግንባሮች ሊፈጠሩ እንደሚችሉ ተገልጿ ነበር። እንደኛው ዓይነት ግንባር ስትራቴጂያዊ የሚባለው ሲሆን ሁለተኛው ዓይነት ግንባር ደግሞ ስልታዊ የሚባለው ነበር። ስትራቴጂያዊ ግንባር የሚባለው ተመሳሳይ ፕሮግራምና ዓላማ

[illegible][illegible]

17. ሥላሴ ልጆች ስርዓተ-ጥበቃ ለማድረግ ለሚችሉት ሁሉም ልጆች ስርዓተ-ጥበቃ ማድረግ ይገባል፡፡

፡፡ፋተተ ረገዝ ረሀሳፄ ላሳፎጠሀ ኃሳህሕሀ ጋላገመ ኃላፊህ ቅጉሥጠፊ ፡፡ገመፂተ ዙሪ ኢቀፅ ሀጽሃ ቅዳሃፊህ ተጋቂፆ ሰፍረጠ ተቀጥገጠተ ተሳህህህ ሆጋጠሀ ኃተጽመጋፊ ሰፍሃ ላጌጠ ላላቶፆ ቀሀጽመ ረጠላላ ላህህ ሰፍቶህ ሕፊዝጊህ ፡፡ጋሀ ላጌጠ ረሀሳሃ ጋመፂመ ጌጉ ተጋጋጠህ ሰላላ ሁጋላጠ ጽወ ረቀሁፆ ረረቲጠላላ ሷተላውሃ ሠውህ ረረቲጠላፆሃ ሰጋሳሳ ላፆ ሠላ ተሳህህህ ሆጋጠ ቀሀጽመ ረረቲጠላላ ተገሀ ተቶጠፊ ተቅቀሳ ስገፅቀፅ ረፂሂህ ቶጠጠቀሃ ረቲህላጌጠ ኃተሃወሀፅ ጀጠጋሃ ሰፆ ፡፡ጊገተ ረሀፆረሃ ፊጋጠጠ ተፂጋጋ ጋላሀ ሠላው ተሳፆሀተ ተላህሃ ሠፂዙሀህ ሠውቆተ ተላህሃ ተቅቀሀ ላኒህ ጊገተሳ ተፆፆው ሳሀተፅ ጽረፂሃ ሰዝሀ ሀጋቀ ጽረፂሃ ላጌጠ ፤፤ጊሀሃ ተጉሥመ ረመፆቀሃ ረቲሃወሀ ረሀፆህ ረቲህላጌጠ ሰዝህህ ፤፤ላቀሀጋረ ቶጊሃ ተጉሳሳ ጽጠጋፊ ሰላላ ተቆጋ ረሀፆ ፤ውላ ረሀሃ ጋረቶሃ ራፂሃ ጽመግጠ ሰላላ ተቆጋ ረውጊጠ ፤ውላ ቶሠወሃተሃ ሰላላ ፤ሠወቀሃተ ላሁ ቶጊላ ረጌ ላኒህ ሀህጠተሳ ሳጋጌሃህ ሀህጠ

ባላቸው ድርጅቶች መካከል የሚፈጠር ግንባር ሲሆን በወቅቱ ፀረ-ፌዴራል፣ ፀረ-ኢምፔሪያሊስትና ፀረ-ቢሮክራሲያዊ ካፒታሊስት በሆኑና የብሔር ብሔረሰብ መብትን እስከ መገንጠል የሚለውን አቋም በሚያራምዱ ድርጅቶች መካከል የሚፈጠር ነበር። በእኛ አቋም እነዚህን መስፈርቶች የማያሟሉ ድርጅቶች ለስትራቴጂያዊ ግንባር ብቁ ሊሆኑ አይችሉም ነበር። ሁለተኛውና ስልታዊ የተባለው ግንባር ደግሞ በአቋም ደረጃ ፀረ-ደርግና ፀረ-የሶቭዬት ኅብረት ጣልቃ ገብነት ሆኖ የብሔር ብሔረሰቦችን መብት እስከመገንጠል የሚለውንም አቋም የሚቀበል መሆን ነበረበት።

እንደተለመደው ሻዕብያ በዚህ ጉባኤ በእንግድነት እንዲሳተፍ ተጋብዞ ነበር። ህወሓት ከአራት ዓመት በፊት ከሻዕብያ ጋራ ፍቺ ሲያደርግ ሻዕብያን በፀረ-ዴሞክራሲያዊነት የፈረጀው ድርጅቱ ወቅቱን ጠብቆ ጉባኤ አላኪያሄደም በሚል ነበር። ሕገ ደንቡ በሚጠይቀው መሠረት በየጊዜው ድርጅታዊ ጉባኤ የማያኪያሄድ ድርጅት መሠረታዊ ዴሞክራሲያዊ መርሕ የሚጥስ ነው ብለናቸውም ነበር። ይህን ምክንያት ሻዕብያን ለመክሰስ ብንጠቀምበትም ህወሓትን ግን የሚመለከት አድርገን የወሰድነው አይመስልም።

ከሻዕብያጋ የነበረን ግንኙነት ለአራት ዓመታት ያህል ተቋርጦ ቆይቶ ሻዕብያ በከፍተኛ ደረጃ ተወክሎ ከህወሓት ፊት የቀረበው በዚሁ ጉባኤ ነበር። ሻዕብያዎች ለዚህ ጉባኤ የድርጅታቸውን ሊቀመንበር ረሞዳን መሐመድ ኑርንና የሥራ አስፈጻሚ አባል የነበረውን ስብሐት ኤፍሬምን ከነሚመሩት ቡድን ልከው ነበር። ጉባኤው ከመኪያሄዱ በፊትም ተቋርጦ የነበረው ግንኙነት ተጠግኖ ስለነበር ተከታታይ የጋራ ወታደራዊ ምክክርና ውይይት ይደረግ ነበር። የተቋረጠውን ግንኙነት ወደ ነበረበት ለመመለስ በመጀመሪያ የተነሣጣው ሻዕብያ ራሱ ነበር። ሻዕብያ በሳሕል የሰሜን ምሥራቅ ግንባር የደርግን ሠራዊት አጥቅቶ ከፍተኛ ወታደራዊ ድል ከተቀዳጀ በኋላና ህወሓትም ከአነስተኛ ወደ ከፍተኛ ወታደራዊ ሥራዎች ተሸጋግሮ ዓድዋ፣ አክሱምና ሽፌን የመሳሰሉትን ከተሞች መቆጣጠር ከቻለ በኋላ የደርግ ውድቀት መቻረቡ ግልጽ ነበር። ታዲያ ይህን የደርግን ውድቀት የማቀላጠፉን ሥራ ሻዕብያ ለብቻው ሊያሳካው እንደማይችል ተገንዝቦ የነበር ይመስላል። በመሆኑም ስብሐት ኤፍሬም አንድ የሬድዮ መልእክት በስብሐት ነጋ በኩል ለህወሓት አመራር እንዲደርስ አደረገ። መልእክቱን ቃል በቃል ባላስታውሰውም ወታደራዊ ሥራዎቻችንን በተወሐደ መልክ ለመቀጠል ግንኙነት ብንፈጥር ይሻላል የሚል ይዘት እንደነበረው አሰታውሳለሁ። ማዕከላዊ ኮሚቴውም በጉዳዩ ትንሽ ከተነጋገረበት በኋላ ግንኙነቱን መቀጠል እንደሚጠቅምና ዱሮውንም ግንኙነቱን ያቋረጠው ራሱ ሻዕብያ እንደሆነ ገለጸ። ይህ ሲሆን ግን ሻዕብያ በ1977 ዓ.ም. ከባድ ድርቅና ረሀብ ድንበሩን ዘግቶ ወደ ሱዳን እንዳንተላለፍ ያደረገው ከፍተኛ በደልና ጥፋት ምንም አልተነሣም። የግንኙነታችን እምብርት ደርግን ቶሎ ማስወገድ ስለነበርም ሁለታችንም የነበረንን ቅሬታ ወደ ጎን ትተን አዲስ ግንኙነት ፈጠርን።

ሻዕብያዎች በሦስተኛው ጉባኤ ለመሳተፍ ወደ ትግራይ ከመምጣታቸው በፊት የሸፈው ጥቃት ተጠናቆ ነበር። ሻዕብያዎች ለጉባኤው የመጡትም ድጋፋቸውን ለመግለጽ ብቻ ሳይሆን በጋራ ጉዳዮች ዙሪያ ለመወያየትና ስምምነት ላይ ለመድረስ ነበር። በዚህ ወቅትም ቀጣይ የጋራ ሥራዎችንና የተወሐዱ እንቅስቃሴዎችን ለማኪያሄድ የሚቻልበትን መንገድ በተመለከተ ሰፊ ውይይት ተደርጎ ሁለታችንም የምንፈልገውን አግኝተናል። ቀጣዮቹ ሁለት ዓመታትም በሻዕብያና በህወሓት ከፍተኛ መተጋገዝና መተባበር የሰፈነባቸው ሆነው ደርግን በእጅጉ እንቅልፍ የነሱ ወታደራዊ ሥራዎች ሂደውባቸዋል።

ሦስተኛው የህወሓት ድርጅታዊ ጉባኤ ማሌሊት ከተመሠረተ ከአራት ዓመት በኋላ ሲከያሄድ በድርጅቱ ብዙ ሹም ሽርና ሽግሽግ ተከስቶ ነበር። ድርጅቱ ከተቋቋመ ጀምሮ በከፍተኛ አመራር ደረጃ ሲያገለግሉ የነበሩት አረጋዊ በርሄ፣ ግደይ ዘርአ ፅዮንና አስፋሃ ሓጎስ ድርጅቱን ለቀው፣ ተክሉ ሓዋዝም በእነርሱ ስንብት ማግስት የነ አረጋዊ በርሄን እቋም ደግፎ ድርጅቱን ለቆ ወደ ደርግ ሊሄድ ሲንቀሳቀስ ተያዘ ተብሎ በቁጥጥር ሥር ከዋለ በኋላ በእስር ቤት በተፈጠረ ግርግር ሕይወቱ አልፏል። በሁለተኛው ድርጅታዊ ጉባኤ አዲስ ሆነው የተመረጡት፣ የማነ ኪዳነ /ጃማይካ/፣ ክብሮም ገብረ ማርያም፣ ሓዱሽ መስፍንና መስፍን አማረ፣ በሦስተኛው ጉባኤ በማዕከላዊ ኮሚቴ አባልነት ሳይመረጡ ቀርተዋል። በዚህ ሂደት እነ ታደሰ በርሄ /ጋውና/፣ ሙሉጌታ ገብረ ሕይወት /ጫልቱ/፣ አብርሃ ካሕሳይ፣ ሓጎስ ገመቹ፣ ጌታቸው አስፋ፣ ፀጋይ በርሄ፣ ታደሰ ወረደ፣ ወንድወሰን ከበደ፣ ሐሰን ሹፋ፣ አባዲ ዘሞ፣ አዲስ ዓለም ባሌማና ሓለፎም ዓለሙ /ጄንቶ/ አዲሱ አመራር ውስጥ ተካተቱ። በርካታ ወንድ ታጋዮች ማዕከላዊ ኮሚቴውን ቢቀላቀሉም ከነበረችው አንዲት ሴት አባል በተጨማሪ ሌላ ሴት ለማዕከላዊ ኮሚቴ አባልነት አልተመረጠችም። በዚህ ረገድ ያከያሄድነው ጉባኤ ከፍተኛ ክፍተት እንደነበረው መገንዘብ ይቻላል። ጉባኤው አዳዲስ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላትን ከማካተቱም በላይ የሥልጣን ሽግሽግ እከያሄዶ ለእስር ዓመታት ድርጅቱን ሲመራ የቆየው ሰብሐት ነጋ ከሊቀመንበርነቱ ተነሥቶ በመለስ ዜናዊ ተተካ። ከግደይ ዘርአ ፅዮን ስንብት በኋላ የህወሓት ምክትል ሊቀመንበር ሆኖ ሲያገለግል የቆየው ስዬ-አብርሃም በዚህ ጉባኤ የድርጅቱ ምክትል ሊቀመንበር ሆኖ ተመረጠ። በዚህ መሠረትም መለስ የማሌሊትም የህወሓትም ሊቀመንበር ሆኖ የሁለቱን ድርጅቶች የሊቀመንበርነት ሥልጣን አጠቃለለ። በዚህ የሥልጣን ሽግሽግ የተደሰቱ ወገኖች የመኖራቸው ያህል የተከፉም ነበሩ። ከሰብሐት ነጋ ጥብቅ ቁርኝት የነበራቸው የድርጅቱ ካድሬዎች ህወሓትን አስተባብሮ ሊሄድ የሚችለውና ልምድ ያለው መሪ ሰብሐት እንጂ መለስ አይደለም የሚል አመለካከት ስለነበራቸው በሹም ሽሩ ደስተኞች አልነበሩም።

ሦስተኛው ድርጅታዊ ጉባኤ የትጥቅ ትግሉ ዘመን የመጨረሻው ነበር። በወቅቱ በተጓዳኝ ማሌሊት ተቋቁሞ፣ የግንባር ሚና ዝቅ ብሎ፣ ሁሉም ነገር የሚፈጸመው በማሌሊት ስም ነበር። ማሌሊት ከመለስ ጋር የተቆራኘና አልፎ አልፎም የመለስ ፍጡር ተደርጎ ይታይ ስለነበር መለስ በትጥቅ ትግሉ እንቅስቃሴ ልዩ ቦታ እንዲሰጠው መለስና ደጋፊዎቹ ጥረት ይደርጉ ነበር። መለስ ማሌሊትን ቀብሮ ታማኝነቱን ለምዕራባውያን በገለጸበት ማግስት እንኳን ዕድሜ ለማሌሊት ማለት ዕድሜ ለመለስ እንደማለት ይቆጠር ነበር። የማሌሊት ስም በገንነበት ወቅትም ብልጥነት፣ አፈ ጮሌነትና በሰላ የመደብ ትግል ስም መቆራረጥ የድርጅቱ መለያዎች ሆነው ነበር ፓርቲው ከከሰመ በኋላም ይህ ውርስ አልጠፋም።

18. ከወታደርነት ወደ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት ምሥረታ

18.1 የኦሮሞ ሕዝብ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት /አሕዴድ/

ህወሓት ከ1975 ዓ.ም. ጀምሮ ከሌሎች ድርጅቶች ጋር ግንባር ለመመሥረት ፍላጎት ቢኖረውም ይህ ፍላጎቱ ሊሳካለት አልቻለም ነበር። በተለይ ከአነጋጋ ተቀራርበን ግንባር ለመመሥረት ያደረግነው ሙከራ ከሽፎ እንኳን ግንባር ልንመሠርትና ተባብረን ለመሥራት አልቻልንም ነበር። ከኢሕአፓና ከኢዴጎጋም ቀድሞ ከነበረን ቁርሾና የዓላማ ልዩነት የተነሣ ግንባር ለመፍጠርም ይሁን አብሮ ለመሥራትም አልቻልንም ነበር።

በዚህ ሁኔታ የተፈጠረውን ክፍተት ለመሙላት በተናጠል ጥረት ማድረግ ጀመርን። በኛ መስፈርት ዴሞክራሲያውያን የምንላቸውን አሮሞዎች ከውጭ በማሰባሰብም ዴሞክራሲያዊ ድርጅት መሥርተው አብረውን እንዲሠሩ ለማድረግ ሞክርን። ለውጭ ጉዳይ ክፍላችን ከተሰጡት ተልእኮዎች አንዱም ዴሞክራሲያዊ የሆኑ አሮሞዎችን መለየት የሚለው ነበር። ይህን ጥረታችንን የሚያዩና የቆየው የአሮሞ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት የለም የሚለውን አቋማችንን የሚያውቁ አንዳንድ ታጋዮችም ያፈዙብን ነበር። ከነዚህ ከሚያፈዙብን አንዱ በደደቢት የህወሓት መሥራች አባል የነበረው አሁን በጀርመን አገር በስደት የሚኖረው ካሕሳይ በርሄ /ዶክተር ግንጽል/ ነበር። ካሕሳይ በጀርመን የሕዝብ አደረጃጀት ሥራዎችን ይከታተል የነበር ሲሆን ማሌሊት ከተመሠረተ በኋላ ድርጅቱን ትቶ እዚያው አገር ይኖራል። በአንድ ወቅት የህወሓት የሕዝብ ግንኙነት ሥራ ሲሠራ ከነበረው ነጋሽ ተክሉ ጋራ መንገድ ላይ ተገናኙና «ካሕሳይ እዚህ ምን እያሠራህ ነው?» ብሎ ሲጠይቀው ካሕሳይ «አንድ ዴሞክራት አሮሞ ባገኝ ብዬ እያፈለኩ ነው» ብሎ በፌዝ እንደመለሰ ይነገራል።

ያሰብነው የአሮሞ ዴሞክራቶችን በአውሮፓና በአሜሪካ የማሰባሰብ ዕቅድ ተግባራዊ ለማድረግ ሳንችል ከመላው አውሮፓ ፕሮግራማችንን የተቀበለው ዶክተር ነጋሶ ጊዳዳ ብቻ ነበር። በወቅቱ ዶክተር ነጋሶ ከዴሞክራቲካት ዐልፎ ሶሻሊስት አቋሞችንም ያራምድ ስለነበር የማሌሊትን አቋሞችም ተቀብሏቸው ነበር። ከዚያም በላይ የአሮሞ ጥያቄ አነግ ወይም ሌሎች የአሮሞ ድርጅቶችና ልሂቃን እንደሚሉት የቅኝ ግዛት ጥያቄ ስለሆነ ያለ ምንም ቅድመ ሁኔታ በነጻነት መፈታት አለበት የሚል አቋም አልነበረውም። አቋሙ ጥያቄው ምንም ይሁን ምን በመጨረሻ በሕዝብ ውሳኔ ሊፈታ ከቻለ ችግር የለም የሚል ነበር። እንደየውም ዶክተር ነጋሶ ከህወሓትጋ ከመተባበሩ በፊት ለረጅም ጊዜ ያራመደውን አቋሙን ይዞ ከህወሓትና ከማሌሊት ጋራ ተቀራርቦ ሲሠራ ቆየ።

በአውሮፓና በአሜሪካ ከኛ ጋራ የሚሰማሙ አሮሞዎች ባለማግኘታችን ቱክረታችንን በሙሉ ወደ አገር ቤት አዙረን ዓይናችንን ሻዕብያ በገፍ ወደማረካቸውና መንገድ ሲያሠራቸው ወደነበሩት አሮሞ ወታደሮች ጣልን። ትግራይ ውስጥ ይማረኩና እጃቸውን ይሰጡ ከነበሩት አሮሞ ወታደሮች ውስጥም እንዲሁ የአሮሞ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት ለመመሥረት ብቃት አላቸው ያልናቸውን እናፈላልግ ጀመርን። እንደ አብዛኛዎቹ የትግራይ ተወላጅ ያልሆኑ ወታደሮች ሻዕብያ የማረካቸውና በፈቃዳቸው እጃቸውን የሰጡት አሮሞ ወታደሮች በመጀመሪያ የተቀላቀሉት ኅብረ ብሔር የሆነውን ኢሕዴን ነበር። ሆኖም ኢሕዴን እንደ አገር ዐቀፍነቱ መላውን ሕዝብ ሊያደራጅና ሊያሰባሰብ የሚያስችለው ብቃት አልነበረውም። በዚህ ምክንያትና ስናቀነቅነው ለነበረው የብሔር መብት መከበር ለትግሉ ይበልጥ ዋስትና ይሰጣል የሚል እምነት ስለነበረንም የአሮሞ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት እንዲመሠረት ከፍተኛ ፍላጎት ነበረን። ከዚህ የተነሣም ኢሕዴን ውስጥ ይታገሉ የነበሩትንና ገና አዲስ ሆነው የአሮሞ ድርጅትን ለመመሥረት ፍላጎት የነበራቸውን ወታደሮች በማሰባሰብ አንድ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት እንዲመሠረት ጥረታችንን ቀጠልን። ይህንን መመሪያውንም ተግባራዊ እንዲያደርግ ከንፈ ገብረ መድኅን ተመድቦ ንቁና ዝግጁ የሆኑ አሮሞ ወታደሮችን በማነጋገር የተዋጣለት ሥራ ከመሥራቱም ባሻገር የአሮሞ ድርጅት ለመመሥረት የሚያስችል አንድ ቅድመ ሁኔታ በአጭር ጊዜ ውስጥ እንዲሟላም ረድቷል።

የአሮሞን ዴሞክራሲያዊ ድርጅት በማቋቋም ረገድ ግንባር ቀደም ከነበሩት መኻል፤ 1ኛ/ ኩማ ደመቅሳ /ታዬ/ አሁን የጠቅላይ ሚኒስትር አማካሪ፤ 2ኛ/ ኢብራሂም መልካ ከድርጅቱ ተሰናብቶ አሁን በንግድ ሥራ ላይ የሚገኝ፤ 3ኛ/ አባዱላ ገመዳ በአሁኑ ጊዜ የሕዝብ ተወካዮች አፈ ጉባኤ፤ 4ኛ/ ባጫ ደበሌ በጄኔራልነት ማዕረግ የመከላከያ አባል የነበረና አሁን በጡረታ የተገለለ፤ ሊጠቀሱ ይችላሉ። እነዚህና ሌሎች ምርኮኛ የነበሩትን

በመሰባሰብ የፖለቲካ ድርጅት ለመመሥረት በሚያስችላቸው እንቅስቃሴና በወታደራዊ ሥልጠና እንዲሳተፉ ተደርጓል።

እነዚህ የቀድሞ የደርግ ወታደሮች የፖለቲካ ፕሮግራምና የሕገ ደንብ ረቂቆችን ካዘጋጁ በኋላ ትግራይ ውስጥ ዓይነት በተባለው አክሱም አካባቢ በሚገኘው ስፍራ ዝግጅታቸውን ካጠናቀቁ በኋላ በ1982 ዓ.ም. ሰሜን ሸዋ ውስጥ ደራ አካባቢ የአሮሞ ሕዝብ ዴሞክራሲያዊ ድርጅትን /አሕዴድ/ መመሥረታቸውን አወጁ። በእርግጥ የአሕዴድ የፖለቲካ ፕሮግራም ከህወሓትና ከኢሕዴን የሚለይ አልነበረም። አሕዴድ በፕሮግራሙ ፊውዳሊዝምን፣ ኢምፔሪያሊዝምንና ቢሮክራሲያዊ ካፒታሊዝምን በጠላትነት ፈርጆ ጥያቄው የብሔር ሆኖ እስከ መገንጠል የሚለውን መብት አካቶ ነበር። የኤርትራ ጥያቄም የቅኝ ግዛት ጥያቄ መሆኑን ተቀብሎ በዚህም ለስትራቴጂያዊ ግንባር የሚያበቃውን መስፈርት አሟልቶ ነበር። ይህ ክንውን ጎድሏል ያልነውን የአሮሞ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት ስላሟላም ግባችን እንደተሳካ ቆጥረነው ነበር።

የአሕዴድ መመሥረትና ለትግል መዘጋጀት በወቅቱ የነበረውን የደርግ ሥርዓት ለመደምሰስ እጅግ ጠቃሚ ነበር። ሆኖም ከሞላ ጎደል በምርኮኛ ወታደሮች የተቋቋመው ድርጅት የአሮሞ ምሁራንን ባለማካተቱ ትልቅ ክፍተት ነበረው። ልሂቃን የሕዝብን ፍላጎት በመቀመርና በመግለጽ የማይተካ ሚና ስላላቸው እነርሱ ያልተሳተፉበት ፓርቲ ምሥረታና መሪነት አጠራጣሪ መሆኑ አይቀርም። ሌላው ችግር ደግሞ የአሕዴድ አባላት የተገኙት ግዕዝነትን ከሚያጠብቀው ከደርግ ወታደራዊ ተቋም በመሆኑ በተቋቋመው ድርጅት ፀረ ዴሞክራሲያዊ አዝማሚያ ሥር እንዲሰድ እርሾ ሊሆን መቻሉ የሚደቅነው አደጋ ነበር።

18.2 የኢትዮጵያ ዴሞክራሲያዊ መኮንኖች አብዮታዊ ንቅናቄ /ኢዴመአን/

ከአሕዴድ ጎን ለጎን የተቋቋመው ሌላው ዴሞክራሲያዊና አብዮታዊ ድርጅት ደግሞ የመኮንኖች ስብስብ ሲሆን ይህ ስብስብ እንደድርጅት የተቋቋመበት ምክንያቶች ነበሩ። በወቅቱ በተለይ የ1981 ዓ.ም. መፈንቅለ መንግሥት ከከሸፈ በኋላ በርካታ የደርግ መኮንኖች ለሥርዓቱ የነበራቸው ታማኝነት አሸቆልቄሎ የመዋጋት ፍላጎት አልነበራቸውም። እነዚህ መኮንኖች ከአገራዊ ጉዳዮች ባሻገር ደርግን ለመቃወም በቂ የግል ምክንያቶችም ነበሯቸው። በየጊዜው የሚያቀርቡት ሐሳብ ተሰሚነት ማጣቱ፣ በወታደራዊ ደህንነት ጥበቃና በፖለቲካ ኮሚሳሮች ለከፍተኛ በደል መዳረጋቸው፣ መቋጫ በሌለው ጦርነት መዘፈቃቸው፣ በቀበሮ ጉድጓድ ተወሰነው መቅረታቸው፣ ወዘተ... ሰላምን እጅግ እንዲናፍቁ አድርጓቸው ነበር። ከዚህ የተነሣም የደርግ ሥርዓት እንዲለወጥ ፍላጎትና ሥርዓቱንም ለመዋጋት ቁርጠኝነት ነበራቸው።

ይህን የተገነዘበው የህወሓትና የኢሕአዴግ አመራር ምርኮኛና እጃቸውን የሰጡ መኮንኖች ለብቻ ተደራጅተው ለትግሉ ስተዋፅኦ እንዲያደርጉ ፍላጎት ነበረን። መኮንኖቹ ወታደራዊ ዕውቀትና ክህሎት ስለነበራቸውም እያደገ የሄደውን የኢሕአዴግ ሠራዊት ቢያሠልጥኑም ለትጥቅ ትግሉ ጠቃሚ ይሆናል የሚል እምነትም ነበር። ከዚህ በተጨማሪም በተናጠል ከሚንቀሳቀሱ ሌሎች መኮንኖችን አሰባሰበው ቢደራጁ የበለጠ ውጤታማ ሊሆኑ ይችላሉ የሚል እምነት ነበር። በሌላ በኩል ደግሞ እነዚህ መኮንኖች በቀጥታ በተዋጊነት ከተሰለፉ በህወሓት ኢሕአዴግ ሠራዊት ዴሞክራሲያዊና ሕዝባዊ ባሕርይ ላይ አሉታዊ ተጽዕኖ ሊያሳድሩ ይችላሉ የሚል ሥጋት ስለነበር ለብቻቸው ቢደራጁ የተሻለ ይሆናል የሚል እምነትም ነበር።

ኢዴመአን የተቋቋመው በአጭር ጊዜ ውስጥ ቢሆንም የነበረበትን ተልእኮ ፈጽሟል ለማለት ይቻላል። በተለይ የኢሕአዴግን ሠራዊት ከባድ መሣሪያ፣ ታንኮችና ሌሎች ዘመናዊ የጦር መሣሪያዎች ታጥቆ እንዲዋጋ በማሠልጠን ረገድ ኢዴመአን ከፍተኛ አስተዋፅኦ አድርጓል። እንዲሁም ኢዴመአን ያደርገው በነበረው እንቅስቃሴ የርካታ የደርግ ሠራዊትን መኮንኖችና ተራ ወታደሮች ቀልብ ስቦ ከኢሕአዴግ ጎን እንዲሰለፉ ማድረጉ ኢሕአዴግ ወንበዴ ነው የሚለውን አመለካከት ለመለወጥና ደርግን ለመተካት የሚችል ኃይል መሆኑን ለማስመስከር አግዟል።

ኢዴመአን የራሱን ፕሮግራም ቢቀርጽም ፕሮግራሙ አንዳንድ ወታደራዊ ጉዳዮችን ከማካተቱ በቀር ዋናው ይዘቱ ከኢሕአዴግ ፕሮግራም አይለይም ነበር። ፕሮግራሙ እንደሌሎቹ የኢሕአዴግ አባል ድርጅቶች ሁሉ ፊውዳሊዝምን፣ ኢምፔሪያሊዝምንና ቢሮክራሲያዊ ካፒታሊዝምን በጠላትነት ፈርጆ የብሔር ብሔረሰብ መብቶችንም እንደሚያስከብር ቃል ይገባ ነበር። በዚህም ምክንያትም ከኢሕአዴግ ድርጅቶች ጋራ ስትራቴጂያዊ ግንባር ሊመሠርት የሚያስችለውን መስፈርት አሟልቶ ነበር። ኢዴመአን የኢሕአዴግን አብዮታዊ ዴሞክራሲያዊ ፕሮግራም ከመቀበሉ ባሻገር የማሌ ርዕዮተ ዓለም መሪነትንም ለመቀበል ተስማምቶ ነበር።

ኢዴመአን በርካታ ዝቅተኛና መካከለኛ መኮንኖችን ዐቅፎ የነበረ ሲሆን ድርጅቱን በሊቀመንበርነት ይመራ የነበረው የዚያን ጊዜው ሻለቃ የኋላው ሌተናንት ጄኔራል ዓለምሸት ደግፌ ነበር። ዓለምሸት ደግፌ በደርግ ተመልምሎ ሶቭዬት ኅብረት ድረስ ተልኮ የከባድ መሣሪያ ሥልጣና ወስዶ የማስተርስ ዲግሪ ያገኘ ሲሆን በደርግ ሠራዊት ውስጥ የአንድ ሜካናይዝድ ጦር አዛዥ ሆኖ አገልግሏል። ዓለምሸት ቆቦ ላይ በህወሓትና በደርግ ሠራዊት መካከል በተደረገው ከባድ ጦርነት በህወሓት ተማርኮ ከምርኮው በኋላ የፖለቲካ ጎራውን ለውጦ የኢዴመአን ሊቀመንበር ሆኖ ነበር።

ኢዴመአን ስሙ እንደሚያመለክተው አብዮታዊና ዴሞክራሲያዊ ድርጅት ቢሆንም ተመሳሳይ ፕሮግራም ከነበራቸው የኢሕአዴግ አባል ድርጅቶች ጋራ በግንባሩ ሳይካተት ቆይቷል። ለዚህም በወቅቱ የተሰጠው ምክንያት ኢዴመአን አንድን የሠራዊት ክፍል እንጂ ትርጉም ያለውን የኅብረተሰብ ክፍል ስለማይወክል ኢሕአዴግ በፈጠረው ግንባር መካተት የለበትም የሚል ነበር። በደርግ ውድቀት ማግስትም ኢዴመአን ዓላማውን አሳክቷል ተብሎ እንዲፈርስ ተደርጎ አብዛኛዎቹ አባላቱ ይመጥናቸዋል በተባሉ የሠራዊትና የመንግሥት ሥራ ተመደቡ።

19. የማሌሊት መከሰምና የመጀመሪያው የኢሕአዴግ ጉባኤ

ማሌሊት በ1977 ዓ.ም. ትግራይ ውስጥ በታላቅ ፊዩስታ ከተመሠረተ በኋላ የማሌ እንቅስቃሴው ወደ ሌሎች ድርጅቶች እንዲዛመት በኢሕአዴግ የአማራ ማሌ ኃይሎች ስብስብ በአሕዴድ ደግሞ የኦሮሞ ማሌ ኃይሎች ስብስብ ተቋቋመው ነበር። እነዚህ ማሌ ኃይሎች በኢሕአዴግ ምስል ተሰባስበው ታኅሣሥ 1983 ዓ.ም. የኢትዮጵያ ላብ አደሮች አብዮታዊ ድርጅት /ኢላአድ/⁹⁹ የሚባል የኮምዩኒስቶች ጥምረት መሠረቱ። አሁን ሳስበው አዲሱን ርዕዮተ ዓለም ከመሠረቱ ተገንዝቦ ሊመራ የሚችል በቂ ምሁራዊ ኃይልና የእንቅስቃሴው መሪና ባለቤት የሆነው ላብ አድር በሌሉበት የማሌ ኃይል እዚህም እዚያም የሚሌ ኃይል

⁹⁹ በታኅሣሥ ወር ለጉባኤ ቀርቦ የአደቀውን «ወያይ ናይ ኢትዮጵያ ሸቃላይ ፓርቲ ፕሮግራም» በአማርኛ ሲተረጎም፣ የኢትዮጵያ ላብ አደሮች አብዮታዊ ድርጅት ፕሮግራም» የሚለውን ጽሑፍ ይመልከቱ።

ለመፍጠር መሞከሩ ሌሎች ኃይሎች ለምሳሌ ደርግ ሂደውበት ሳይሳካ የቀረውን ማርክሲያዊ እንቅስቃሴ መድገም ነበር።

በዋነኝነት በወታደሮች የተገነባው ኦሕዴድ ዴሞክራሲያዊ ግንባር ተብሎ መቋቋሙ አነጋጋሪና አሳሳቢ ሆኖ ሳለ ይባስ ብሎ ማርክሲያዊ ፓርቲ መሥርቻለሁ ማለቱ አስገራሚ ነበር። ኢሕዴንም ቢሆን ወደ መጨረሻው የማይናቅ ኃይሉ የምርኮኛ ወታደሮች የሆነበት ሁኔታ ነበር። ከዚህ ሌላ ግራ ፖለቲካን የሚያራምድ ኢዴሎአን የሚባል የወታደሮች ግንባር መመሥረቱን ገልጫለሁ። በደርግ ውድቀት ዋዜማ ነባሩ በአርሶ አደሩና በዝቅተኛው ምሁር የተገነባው የህወሓት ሠራዊትና በበለጠ በወታደሮች የተገነባው የኦሕዴድና የኢሕዴን ሠራዊት ተጣምረው ትልቅ የጦር ኃይል ሲፈጥሩ በፖለቲካውም መስክም በግንባርና በላብ አደር ፓርቲ የተደራጀ የግራ ፖለቲካ የሚያራምድ ጽንፈኛ ተፈጥሯል።

በኢሕአዴግ ዙሪያ የተሰባሰቡት ድርጅቶች የካቲት 1983 ዓ.ም. ላይ ትግራይ ውስጥ ቆላ ተምቤን አካባቢ የመጀመሪያ ጉባኤያቸውን አኪያሂደው ነበር። በዚህ ጉባኤ ሁሉም የኢሕአዴግ አባል ድርጅቶች በወኪሎቻቸው አማካይነት ሲሳተፉ ከውጭም ምሁራንም መጥተው ነበር። በዚህ ጉባኤ ጻዊት ዮሐንስ ከሰሜን አሜሪካ፣ ዶክተር ካሱ ኢላላ ከእንግሊዝ፣ ኮሎኔል ኤፍሬም ከፈረንሳይ መገኘታቸው የደርግ ውድቀት መቃረቡን ያመለክት ነበር። እነዚህ ግለሰቦች በጉባኤው የተገኙት የኃይል ሚዛኑን ለውጥ በመገንዘብ እንደሆነም ግልጽ ነበር። በወርኅ የካቲት 1983 ዓ.ም. በጉባኤው ከተሳተፉ ከጥቂት ወራት በኋላም ደርግ ወድቆ በተለያዩ ከፍተኛ የመንግሥት ኃላፊነት ቦታዎች ተሹመዋል። በትጥቅ ትግሉ ዘመን የኢሕአዴግ የመጀመሪያውና የመጨረሻው ጉባኤ የተኪያሂደው ደርግ በመደምሰሱ ዋዜማ ስለነበር ከፍተኛ ወኔና ፈንጠዝያ ይስተዋልበት ነበር። በዚህ ጉባኤ ደርግ ከወደቀ በኋላ ሊኖር ስለሚችለው ሁኔታ፣ ኢትዮጵያን እንዴት ማስተዳደር እንደሚቻልና የመጨረሻው ስትራቴጂያዊ ጥቃት ምዕራፍን በተመለከተ ሰፊ ውይይት ተደርጓል።

በዚህ ጉባኤ ሌላ የተስተዋለው ነገር በማሌ ርዕዮተ ዓለም የተቃኘው ፕሮፓጋንዳ እንዲለዝብና የግንባሩ ዴሞክራሲያዊ ገጽታ ጎልቶ እንደ አቅጣጫ መጽደቁ ነው። ይህ የተደረገው በወቅቱ በምሥራቁ ዓለም የተከሰተው ምስቅልቅል በኢትዮጵያ ሊያሳድር የሚችለውን ተጽዕኖ ምክንያት በማድረግ ቢሆንም መለስ ከዚህ ጉባኤ ቀደም ብሎ ከአሜሪካኖች ጋር ያደረገውን ምሥጢራዊ ድርድርም የራሱ ተጽዕኖ ነበረው። የኢሕአዴግ ጉባኤ የማሌ ርዕዮተ ዓለምን አለዝቦ ዴሞክራሲያዊውን አቅጣጫ ለማጉላት ቢወስንም የፖለቲካ ፕሮግራሙ ላይ ግን ምንም ለውጥ አልተደረገም ነበር። ይህ የሆነውም ጉባኤው ከመኪያሄዱ በፊት የተደረገው ዝግጅት በሁሉም የአመራር አባላት በሚገባ ተጠናና ተመክሮበት የተኪያሂደ ስላልነበር ነው። በእርግጥ ሁሉም የአመራር አባል የተስማማበት ጉዳይ ዓለማዊ ሁኔታው በመለወጡ ለውጡን ያገናዘበ አቅጣጫ መከተል እንዳለብን ነበር። በመጀመሪያው የኢሕአዴግ ድርጅታዊ ጉባኤ የወሰነውም ይኸንኑ ብቻ ነበር። ዝርዝር አኪያሂዳችንና አፈጻጸሙን በተመለከተና የማሌሊት የመጨረሻ ዕጣ ፈንታ ምን መሆን አለበት በሚለው ላይ ግን በጥልቀት አልተወያየንም ነበር።

በፕሮግራማችን ላይ ከቀድሞው ማሌ አቅጣጫ መሠረታዊ ለውጥ ሳይደረግ በተግባር ግን ግሌን በመተው እጅግ በጣም ፈጥነን ተጉዘን ነበር። በዚህ ቅጽበታዊ ከማሌ ርዕዮተ ዓለም የግፈግፊ ጉዞ ሁላችንም ብንሳተፍም ወደር ያልተገኘለት ተዋናይ ግን የማሌሊት አባትና ቀያሽ ተብሎ ሲሞገስ የነበረው መለስ ዜናዊ ነበር። መለስ ፈረንጆች የማሌሊትን ሽታ

እንኳ እንዳያገኙ ከፍተኛ ጥረት ሲያደርግ ቋንቋው ሁሉ ከማሌ አቀንቃኝነት ወደ ሊበራል ዴሞክራሲ ሲለውጥ የማሌሊት አመራር ገና የላብ አደሩን ፓርቲ በይፋ አልተወውም ነበር፤ የማሌ ርዕዮተ ዓለሙን እምነቱንም ፍጹም አልወረወረም ነበር። እንደየውም የኢሕአዴግ አኪያሄድ ከምዕራባውያን እንዳንቆራረጥ የተቀየሰ ስልት እንጂ እምነታችንን የሚፈታተን ያልመሰለን የአመራር አባላት ነበርን።

ከላይ እንደገለጽኩት ለጉባኤው በቀረበው የፕሮግራም ሰነዳችንና በተደረገው ውይይት በይፋ ማሌሊትን ባናወግዝም በተግባር ያደረግነው እንቅስቃሴ ግን ማሌሊትን ከማፍረስ የተለየ አልነበረም። ከምዕራቡ ዓለም ጋር የተደረገው አዲስ ጫጉላ የግራውን አስተሳሰብ ቀብሮ የቀኙን አስተሳሰብ እጅግ በማጉላት ሲዘመርለት የነበረው የማሌሊት ዓላማ ወደ መጋዘን ተወርውሮ በምትኩ የቀኙን ፖለቲካ ማወደስና ማስተጋባት ተጀመረ። ፈረንጆች በተለይ ደግሞ ጋዜጠኞች የማሌሊትን ዱካ እንዳያዩ ከፍተኛ ጥንቃቄ ተደርጎም በየአካባቢው ተሰቅለው የነበሩት የማሌሊት መፈክሮች፣ አርማና ሰንደቅ ዓላማ ከያሉበት ተሰብስበው ተሸሸጉ። ዕድሜ ለማሌሊት፣ ከማሌሊት ጋር ወደፊት፣ የሚሉ መፈክሮችን የሚያሰሙ ታጋዮችም ጊዜ ያለፈበትና ካለው ተጨባጭ ሁኔታ ጋራ የማይጓዘውን የድርጅት መፈክር የሚያስተጋቡ ተባሉ። ያም ሆኖም ግን በተለይ ካድሬዎችን ለማረጋገጥ አብዮታዊ ዴሞክራሲ የሚለው የፖለቲካ አቅጣጫ አሁንም እንደየሁኔታው ሊቀጥል እንደሚችል ተገለጸ። ለምዕራቡ ዓለም አብዮታዊ ዴሞክራሲ በመሠረቱ ከዓይነተኛው ሊበራል ዴሞክራሲ እንደማይለይና በአገራችን ተጨባጭ ሁኔታ የቡድን መብትን ለማጎልበት የሚያገለግል የፖለቲካ አቅጣጫ እንደሆነ፣ መሠረቱም ሊበራል ዴሞክራሲ እንደሆነ ተገለጸ። ለብዙኃን ታጋዩ ደግሞ አብዮታዊ ዴሞክራሲ ዓላማችንን ሳንለውጥ የምንጓዝበት የፖለቲካ አቅጣጫ እንደሆነ ተገለጸ። «በአንድ አፍ ሁለት ምሳሌ» እንዲሉ ቀድሞ ያለ ላብ አደሩ ፓርቲና ርዕዮተ ዓለም የሰፊው ሕዝብ ዓላማ አይሳካም እንዳላልን ሁሉ አሁን ደግሞ ያለ ላብ አደሩ ፓርቲና ርዕዮተ ዓለም በአብዮታዊ ዴሞክራሲና በአብዮታዊ ግንባር አማካይነት ዓላማችን እውን ለማድረግ እንቅስቃሴ ጀመርን። ይህን የተጻፈታችን አኪያሄዳችን በርካታ ጥያቄዎች አስነሣ። ጥያቄ ሲያነሡ ከነበሩት የአመራር አባላት አንዱም ሟቹ ገብረ መስቀል ኃይሉ /ገብረ እሴት/ ነበር። ገብረ መስቀል በ1983 ዓ.ም. ከተደረገው የኢሕአዴግ ጉባኤ ጀምሮ የማሌሊት ዕጣ ፈንታ ምንድን ነው? ጉዟችን ወዴት እያመራ ነው? የኢምፔሪያሊስቶችና የውጭ ኃይሎች መሣሪያ እየሆን ነው ወይ? የሚሉ ጥያቄዎችን ደጋግሞ ያነሣ ነበር። ሀወሓት/ኢሕአዴግ ውስጥ ነገሮች ተበላሽተዋል፤ ግለኝነት እየተንሰራፋ ነው፤ ትግሉ ተረስቶ የግል ኑሮን ማደራጀት ተጀምሯል፤ ወዘተ.. የሚሉ አስተያየቶችንም ይሰነዝር ነበር። ሆኖም ጥያቄዎችክ አሁን ሳይሆን በሂደት ተጠንተው ይመለሳሉ እየተባለ ይመለስለት ነበር።

20. የሕዝብ ድጋፍና ተሳትፎ በትጥቅ ትግሉ ሂደት

20.1 የከተማው ሕዝብ እንቅስቃሴ

ሀወሓት የትጥቅ ትግል ለማኪያሄድ እንደግንባር ከተደራጀ ጀምሮ የትግራይ ሕዝብ ከፍተኛ ድጋፍ ሰጥቶት ነበር። እንዲያውም ተሓህት/ሀወሓት ከምንም ተነሥቶ ግዙፍ ሠራዊት ለማደራጀት የበቃው የሕዝቡ ያልተጓደለ ድጋፍ ስላልተለየው ነው ለማለት ይቻላል። ተሓህት ራሱን ማደራጀት የጀመረው ከተማ ውስጥ እንደሆነና በሁሉም የትግራይ ከተሞችና በአዲስ አበባ ድርጅቱን ለማቋቋም ሕዝቡን የመቀስቀስና የማደራጀት እንቅስቃሴ አኪያሄዶ እንደነበር ቀደም ሲል ገልጫለሁ። በእርግጥ በወቅቱ የከተሞች እድገት እጅግ ዝቅተኛ ነበር፤ ቢሆንም ግን አለ የተባለው ምሁር፣ የመንግሥትና የቀን

ሠራተኛ፣ ነጋዴና ተማሪ በነዚህ ከተሞች ተከማችቶ ነበር። የከተማው የኅብረተሰብ ክፍል ንቃተ ገሊናም ከገጠሩ ሻል ያለ ስለነበረም በርካታ የፖለቲካ ጥያቄዎችን ያነሣ ነበር።

በወቅቱ በከተሞች ይነሡ ከነበሩት ጥያቄዎች መካከል የአስተዳደር በደል፣ የሙስና ችግር፣ የገጠር መሬት ይዞታ ኢ-ፍትሐዊነት፣ በልማት ወደ ኋላ መቅረት፣ የኢንዱስትሪና የግብርና እድገት አለመኖር፣ የብሔር አድልኦ፣ በተለይ ሕዝቡ ቋንቋውን ባህሉንና ታሪኩን እንዳያዳብር መከልከል፣ የመሳሰሉት ነበሩ። እነዚህ ጥያቄዎች በይፋና በምሥጢር እየቀረቡ በተለይ በወቅቱ በባህል ቡድኖች የተደራጁ ወጣት የዩኒቨርሲቲና የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች እንዲሁም የመንግሥት ሠራተኞች ሕዝቡን ለትግል የሚቀሰቅሱ ዘፈኖች ማስደመጡን፣ ድራማዎችን ማሳየቱንና ጽሑፎችን ማሰራጨቱን በስፋት ተያይዘውት ነበር። ለተሳህት ምሥረታ አስኳል የሆነው ማገብት መቋቋሙም የዚህ ሁሉ የተደራጀና ያልተደራጀ እንቅስቃሴ ውጤት ነበር። ሌሎችም የፖለቲካ እንቅስቃሴዎች ቢሆኑ ይህን በከተማ የተፈጠረውን የፖለቲካ ትኩሳት መሠረት በማድረግ የተቋቋሙ ነበሩ።

ተሳህት በ1967 ዓ.ም. ተመሥርቶ እንቅስቃሴውን ከጀመረ እስከ 1970 ዓ.ም. ድረስ ከፍተኛ የሰው ኃይልና የቁሳቁስ ምንጩ ከተሞች ነበሩ። ከ1970 ዓ.ም. በኋላ ግን የተሳህት የከተማ መዋቅር እጅግ ተዳክሞና ፈራርሶ ለትጥቅ ትግሉ የነበረው ከፍተኛ አስተዋፅኦ ቀንሶ እንዲያውም ከተሞች የመረጃ ምንጭ ብቻ ሆኑ። በዚህ ወቅት ደርግ በከተማ የነበረው የህወሓት መዋቅር ውስጥ ሠርጎ ገብቶ ክፉኛ አዳክሞት ስለነበር አብዛኛው በከተማ ይኖር የነበረው የተሳህት ደጋፊ ከድርጅቱ ጋር ያለውን ንክኪ አምኖ ራሱን እንዲያጋልጥና እርስ በእርሱ እንዲጠቋቋም ተገደደ። ከዚህ የተነሣም አብዛኞቹ የህወሓት አባላትና ደጋፊዎች ከ1970 ዓ.ም. አጋማሽ ጀምሮ ከተሞችን ለቀው የተቀሩት ደግሞ አደረጉ። ይህ ክስተት የተሳህትንና የሌሎችን ደርግን የሚቃወሙ ድርጅቶችን መዋቅራዊ ህልውና ቢያፈራርስም ከተማው ለነዚህ ደርጅቶች ይሰጥ የነበረውን ሞራላዊና ፖለቲካዊ ድጋፍ ግን ሊገታው አልቻለም።

ደርግ ከ1968 ዓ.ም. አጋማሽ ጀምሮ መጀመሪያ የሕዝብ ድርጅት መዋቅሮችን፣ ቀጥሎም የኢትዮጵያ ማርክሲስት ሌኒኒስት ድርጅቶች ኅብረት /ኢማሌድ/ እና የኢትዮጵያ ሠራተኞች ፓርቲ አደራጅ ኮሚሽን /ኢሠፓአክ/ መዋቅሮቹን በስተመጨረሻው የኢትዮጵያ ሠራተኛ ፓርቲን /ኢሠፓ/ በማደራጀት በትግራይ ከተሞች የነበሩትን የሕዝብ እንቅስቃሴዎች ለማፈን ሞክሯል። የትጥቅ ትግሉ በገጠር እየተጋጋለ ሲሄድ ደርግ በከተማ የነበሩትን የተሳህትና የሌሎች ድርጅቶች አባላትና ደጋፊዎች ይሆናሉ ብሎ የጠረጠራቸው ላይ የእስር፣ የማስቃደትና የመግደል እርምጃዎችን ወሰደ። በልዩ ሁኔታ ያሠለጠነው ጅቦ የተባው ጦሩም ሰኔ 12 ቀን 1968 ዓ.ም. ሴሮ በተባለው ስፍራ በተደረገው ውግያ ክፉኛ ከተመታ በኋላ «ሰኔ 19 ቀን 1968 ዓ.ም. ቁጥራቸው ሃያ ሦስት የሆኑና በተለያዩ የሥራ መስኮች ተሰማርተው የነበሩ ሰዎች ተይዘው ያለ ምንም ሕጋዊ የፍርድ ሂደት ከመቀሌ ወደ ደሴ መስመር ተወስደው ውጫሌ በሚባል ሥፍራ ላይ ነሐሴ 5 ቀን 1968 ዓ.ም. ተገድለዋል። አስከሬናቸው ቤንዚን ተርከፍክፎበት እንዲቃጠሉ ተደርጓል።»¹⁰⁰

ደርግ የግፍ አገዛዙን ለማደላደል በመላ አገሪቱ በሚገኙ ከተሞች በንጹሐን ዜጎች ላይ ጭፍጨፋውን አጧጥፎ በመቀጠል ከ1969 ዓ.ም. ጀምሮ ባወጀው የቀይ ሽብር ዘመቻ በብዙ ሺሕ የሚቆጠሩ ወገኖችን ለአካል ጉዳትና ለሞት ዳርጓል። በ1970 ዓ.ም. ብቻ ትግራይ ውስጥ የተሳህት፣ የኢሕአፓና የኢዴጎ አባላትና ደጋፊዎች ናቸው ተብለው የተጠረጠሩ

¹⁰⁰ ግርማይ አብርሃን፣ *የመነሱ-የላመነሱ*፣ አዲስ አበባ፣ ሐምሌ 2004 ዓ.ም፣ ገጽ 14

150 ወገኖችን ተገድለዋል። በ1971 ዓ.ም. ደግሞ 121 ወገኖች ተገድለዋል።¹⁰¹ ደርግ ከተሞች ውስጥ የዚህን ዓይነት ዐፈና ቢያኪያሂድም የተረጋጋ አስተዳደር ለማቋቋም አልቻለም ነበር። ከአካባቢው ነዋሪዎችም አስተዳዳሪ ካድሬና ታጣቂ ቢመለምልም ሙሉ በሙሉ እምነት ሊጥልባቸው አልቻለም ነበር። ለዚህ ምክንያት የሆነውም በተለያዩ ጊዜያት ተሳሳት የመለመላቸው አባላት በአስተዳደሩ፣ በማኅበራቱ፣ በጸጥታና በፖለቲካ መዋቅሩ መሰግሰጋቸው ነበር። ለዚህ አብነት የሚሆነውም እስከ 1970 ዓ.ም. ድረስ ደርግ ባቋቋመው የሕዝብ ድርጅት ውስጥ ብዙ የተሳሳት አባላት መሥረጋቸው ነው። ሌላው ቀርቶ ትግራይ ውስጥ በአውራጃ ደረጃ የሕዝብ ድርጅት ኃላፊዎች ሆነው የተሾሙ በርካታ የተሳሳት አባላት ነበሩ። ከነዚህ መካከል በመሥዋዕትነት የተለዩትን በዓድዋ አውራጃ የሕዝብ ድርጅት ኃላፊ የነበረው ወልደ ሥላሴ ግርማይንና በእንደርታ አውራጃ የሕዝብ ድርጅት ኃላፊ የነበረው ነጋሽ ወልደ ሩፋኤልን መጥቀስ ይቻላል። በክፍለ ሀገር ደረጃም በመቀሌ የሕዝብ ድርጅት ጽሕፈት ቤት አባላት የነበሩት መብራት ኃይሌና ለምሳሌ ኃይሉ/ሳይላ/ በደርግ መዋቅር ሠርገው በመግባት ከፍተኛ ሚና ተጫውተዋል።

ተሳሳት በክልሉ ከፍተኛ ሥልጣን የነበራቸውን የሕዝብ ድርጅት ኃላፊዎችም ለማደራጀት ሞክሯል። ለምሳሌ ያህል ኢንጂኔር ታደሰ በዛብህንና መቶ አለቃ ደስታ ታደሰን ለመመልመል ሙከራ አድርጎ ነበር። ኢንጂኔር ታደሰ በተሳሳት የምዕራብ ግንባር የሕዝብ ግንኙነት ኃላፊ የነበረው የመለስ በዛብህ ወንድም መሆኑን ተገንዝቦ በጎብኝ አባልነት ልንመለምለው በወንድሙ በኩል መልእክት ልከንለት ነበር። በአውሮፓ የድሮ ተማሪዎች ማኅበር እንቅስቃሴ ተሳታፊ የነበረው ኢንጂኔር ታደሰም አባላችሁ የምሆነው የድርጅቱ ፕሮግራም ትክክለኛ ከሆነ ብቻ ነው የሚል መልስ ላከ። ይህን መልስ የሰጠን በግሉ ይሁን ከደርግ ባለሥልጣናት ጋራ ተማክሮ ባይታወቅም የተሳሳትን ፕሮግራም ቅጂና ሰፊ ማብራርያ ልከንለት እሱም ሰፊ መልስ ጽፎልን ነበር። ኢንጂኔር ታደሰ ከፍተኛ ትኩረት ሰጥቶ ከተቻለው የተሳሳት ፕሮግራም ይዘቶች መካከል የኤርትራ ነጻነትና የብሔር ብሔረሰብ መብት እስከ መገንጠል የሚሉት ነበር። በነዚህ ጉዳዮች ዙሪያ ኤርትራ የኢትዮጵያ አካል እንደሆነችና ችግሩ መፈታት ያለበት በኢትዮጵያ አንድነት ማዕቀፍ መሆኑን ሲገልጽ የመገንጠል መብት ብሎ ነገር እንደሌለም በአጽንኦት ገልጾልናል። ኢንጂኔር ታደሰ የተሳሳትን ፕሮግራም እንደማይቀበል ካላወቀን በኋላ በደብዳቤው መጨረሻ ላይ «ኡፍ! እባካችሁ እንተኛበት!» የሚል የምጸት ሐረግ ማስፈሩ እጅግ ቢያስቀንም በአንድ በኩል ሌሊቱን ሙሉ መልስ ሲጽፍ ዕንቅፍ አጥቶ እንዳደረ፣ በሌላ በኩል ደግሞ የማይሆን ነገር እያነሣችሁ አትወትውቱን፣ አትረብሹን፣ በቃችሁ፣ የሚል መልእክት እያስተላለፈ እንደነበር ገብቶን ነበር።

የመቶ አለቃ ደስታ ታደሰን ለመመልመል አልያም ለመቆጣጠር የተጠቀምንበት ዘዴ ለየት ያለ ነበር። መብራት ኃይለ የምትባል የከተማ ጎብኝ መዋቅር አባል በተሳሳት ተልእኮ ተሰጥቷት ሕዝብ ድርጅት ውስጥ ከገባች በኋላ የድርጅቱን የበላይ ኃላፊዎች ለመቆጣጠር ስልት ቀይሳ ነበር። ይኸውም ኃላፊዎቹን በፍቅር ግንኙነት በማጥመድ ነበር። በዚህ መሠረትም አንዳንዶቹን በወጥመዷ አስገብታቸው የመረጃ ምንጭ አድርጋቸው ነበር። የመቶ አለቃ ደስታ ታደሰንም ለማጥመድ የተሞከረውም የተሳሳት አባል ሆኖ መቀሌ ስትንቀሳቀስ የነበረችውን ፀሐይነሽ ኃይሌን በንደኝነት እንደትተዋወቀው በማድረግ ነበር። ፀሐይነሽ የመቶ አለቃ ደስታን ከተቻለ በአባልነት እንድትመለምለው ካልሆነም ከእርሱ የሚገኘውን መረጃ እንድታቀብል መመሪያ ቢሰጣትም «ውሃ ሲወስድ እያሳሳቀ ነው» እንዲሉ ከእርሱ ጋራ እውነተኛ ፍቅር ይዟት በመጨረሻም ተጋቡ። በዚህ ሁኔታ የእርሱ

¹⁰¹ ዝኒ ከማሁ፣ ግርማይ አብርሃ፣ ገጽ 328-338፣ በዚህ መጽሐፍ የሞቱት ሰዎች የስም ዝርዝርም ተጠቅሷል

ተጽዕኖ በማየሉ ደንበኛ የደርግ ካድሬ ሆኖ ተሳሳት በእርሱ ላይ የሚሸርበውን ታውቅ ስለነበርም ጥንቃቄ እንዲያደርግ ትመክረው ጀመር። ደግነቱ የላኳት የተሳሳት ሰዎች ከማሰጠንቀቅ ዐልፋ ጉዳት አላደረሰችባቸውም። በመጨረሻም የመቶ አለቃ ደስታ ደርግ ውስጥ በተፈጠረው ሽኩቻ ተጠልፎ ተገደለ።

ከፍ ብሎ እንንደገለጽኩት ተሳሳት በሕዝቡ መካከል ብቻ ሳይሆን በመንግሥት የፖለቲካና የጸጥታ መዋቅርም ሳይቀር ሠርጎ ገብቶ የከተማ እንቅስቃሴዎችን ለመምራትና የደርግን ዓቅም ለማዳከምና ለማኮላሸት ጥረት አድርጓል። ተሳሳት በከተሞች የነበረው ተጽዕኖ በቀይ ሽብርና በዐሠሣዎች ምክንያት ቀዝቀዝ ብሎ ከቆየ በኋላ በ1975 ዓ.ም. ገደማ ተቋርጦ የነበረው ግንኙነት ዳግም ቀጥሎ አንዳንድ ፀረ-ደርግ እንቅስቃሴዎች ይኪያሄዱ ጀመር። በዚህ ጊዜ ደርግ ይጠረጥራቸው የነበሩትን ግለሰቦች ማሰር ጀምረ። ከነዚህ ተሳሳት ሲመሠረት ጀምረው እስከ 1975 ዓ.ም. ድርጅቱን ከገለገሉት መካከል በአክሱም ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ዳይሬክተር የነበረው የማነ ብርሃን ብርሃነ ተጠቃሽ ነው። የማነ ብርሃን በ1968 ዓ.ም. ዓድዋ አስተማሪ ሆኖ እየሠራ የተሳሳት አባል መሆኑ ታውቆ ለእስርና ለከባድ ግርፋት ሲዳረግ በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ ያውቃቸው የነበሩትን የከተማ ጎቡእ መዋቅር አባላት ወደ ትጥቅ ትግሉ እንዲወጡ ተደረገ። እኔ ራሴም ከከተማ ወደ ትጥቅ ትግሉ የሄድኩት በዚህ ምክንያት ነበር። ይህም ሆኖ የማነ የሚያውቃቸውን የተሳሳት አባላትን ሳያጋልጥ በእስር ከቆየ በኋላ ተፈቶ በአክሱም የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ዳይሬክተር ሆኖ ተመደበ። አቋርጦት የነበረውን የተሳሳት አባልነቴንም ቀጥሎ ሲንቀሳቀስ ከትጥቅ ትግሉ ሸሸቶ እጁን ለደርግ በሰጠ ታጋይ ተጋልጦ እንደገና ለእስር ተዳረገ። በመጨረሻም አዲስ አበባ ዓለም በቃኝ ታስሮ ቆይቶ መስከረም 1978 ዓ.ም. ላይ ተረሸነ።

እንደ መምህር የማነ ተሳሳት/ህወሓትን በጎቡእ ሲያገለግሉ የነበሩና በደርግ የደገንነት መዋቅር ቁጥጥር ሥር ውለው የታሰሩ፣ የተሰቃዩና የተገደሉ በርካታ ነበሩ። በአክሱም የተሳሳት አባል ሆኖ ሲያገለግል ኖሮ በቁጥጥር ሥር ሲውል ምሥጢር እንዳያወጣ ምላሱን የቆረጠውና ከዚያም የተረሸነው ህንደያ ተኸሉ፣ ከመቀሌ ወደ ተሳሳት ቤዝ ዐምባ ሄዶ ወታደራዊ ሥልጠና ከተሰጠው በኋላ መልሶ ከተማ ገብቶ በፈዳያንነት ሲሠራ በቁጥጥር ሥር ውሎ ምንም ፍንጭ ሳይሰጥ የተረሸነው መረሳ አግአዚ፣ እንዲሁም በመቀሌ ከተማ የተሳሳት መዋቅር አስተባባሪ የነበረውና ከግርፋት ብዛት ሸባ ሆኖ ምንም ፍንጭ ሳይሰጥ የተረሸነው ዘሥላሴ ሳሙኤል ተጠቃሾች ናቸው። በመቶዎች የሚቆጠሩ የተሳሳት የከተማ አባላት ከባድ ስቃይና ግፍ ደርሶባቸው በመቀሌ ወህኒ ቤት በእስር ሲማቅቁ ቆይተው በ1978 ዓ.ም. ህወሓት ባኪያሄደው አስገራሚው «አፕሬሽን አግአዚ» ነጻ ለመውጣት በቅተዋል።

የከተማው የህወሓት እንቅስቃሴ ከተነሣ ዘንድ አንድ የሚታወስ አስገራሚ ታሪክ አለ። በ1970 ዓ.ም. ደርግ ባኪያሄደው የማጋለጥና የመመንጠር ዘመቻ በኋላ ቁጥራቸው የማይናቅ የትግራይ ተወላጆች ደርግን ማገልገል ጀምረው ነበር። እነዚህ በሁሉም የአውራጃና የወረዳ ከተሞች ሕዝቡን ያውኩ ስለነበር ህወሓት እነዚህን ሊጠፋቸው አንድ ዘዴ ቀሰ። ሐሳቡን በዋነኛነት ያፈለቀው ዕውቁ የከተማ ሕዝብ ግንኙነት ሠራተኛ ተኸሉ ሃዋዝ ሲሆን የቀየሰውን ዘዴ ለማስፈጸም ሦስት ታጋዮች እንዲመደቡለት ጠየቀ። ይኸ ከተፈቀደለት በኋላ ሦስቱ ታጋዮች ከተማ ገብተው ሕዝቡን የሚያውኩትን ግለሰቦች ደርግ ራሱ እንዲያጠፋቸው የተቀየሰውን የረቀቀ ዕቅድ እንዲያስፈጽሙ ተልእኮ ተሰጣቸው። ዕቅዱን ተግባራዊ ለማድረግ ከተኸሉ ሃዋዝ በወቅቱ የፖለቲካ ሐላፊ ለነበረው ዓባይ ፀሐዬ የተላከ

አስመስሎ አንድ ሰፊ ደብዳቤ አዘጋጀ። «ጥብቅ ምስጢር» የሚል ተጽፎበት በማጣበቅያ በሙጫና በስቴፕሎች ታሸጎ ነበር።

በዚህ ደብዳቤ ውስጥ በኮድ ብቻ የተጻፉ የብዙ ሰዎች የስም ዝርዝር ሰፍሮ ነበር። ስማቸው ብቻ ሳይሆን ማን ከማንኛውም በሕዋስ እንደተደራጀና የአመራር ኮሚቴ አባላቱ እንማን እንደሆኑ በማመልከት የውሸቱን የከተማ መዋቅር ቁልጭ አድርጎ ያሳይ ነበር። ስሞቹ ሆን ተብሎ በኮድ ይጻፉ እንጂ ኮዱ የደርግ ባለሙያዎች በቀላሉ ሊፈቱት እንደሚችሉ ተደርጎ የተዘጋጀ ነበር። በዚህ ደብዳቤ ውስጥ የአብዛኛዎቹ ህወሓትን ሲያውኩ የነበሩት የደርግ ጋሻ ጃግሬዎች ስም ሰፍሮ እጅግ ታማኝ የህወሓት አባላት እንደሆኑ ተገልጾ ነበር። እንዲያውም ከአንዳንዶቹ ስም ጎን ሆን ተብሎ አስተያየት ጭምር ታክሎ «ይህ ሰው ቁልፍ ሚና የሚጫወትና ከበላዮቹ ጋር እየተገናኘ ጠቃሚ ምሥጢሮችን የሚያቀብለን ነው» ተሰምሮበት ነበር። በዚህ ኮድ መሠረት አ=12 ብ=16 ር=70 ሃ=20 በ=08 ላ=63 ቸ=74 ው=32 ሆኖ እንዲወክል ተደርጎ በደብዳቤው «12 16 70 20 08 63 74 32 ጥሩ እየሠራ ነው» የሚል ብቻ ይጻፍ ነበር። ኮድ ሰባሪ ባለሙያዎች ይህን በቁጥር የተጻፈውን ስም በቀላሉ ሰብረው አብርሃ በላቸው ይሉና ከሚቀጥለው ሐረግ ጋር በማዛመድ «አብርሃ በላቸው ጥሩ እየሠራ ነው» ብለው ያነቡታል። አንዱን ኮድ ከሰበሩ በኋላ ሌሎችንም በተመሳሳይ መንገድ በቀላሉ ይፈቱታል።

ሦስቱ ታጋዮች ይህን ደብዳቤ ይዘው አክሱም ለሚገኘው አስተዳደር እጃቸውን ሰጡና የመጡበትን ሁኔታ ሲጠየቁ ከተኸሉ ሃወዝ ለዓባይ ፀሐዬ የተላከ ደብዳቤ ይዘው መምጣታቸውን ይገልጻሉ። የአክሱም ካድሬዎችና አስተዳዳሪዎች ተኸሉ ሃዋዝና ዓባይ ፀሐዬ በድርጅቱ ያላቸውን ቦታና የሚጫወቱትን ሚና በሚገባ ያውቁ ነበርና ምሥጢራዊ የተባለውን ደብዳቤ ይዘት ከወዲሁ በመገመት ቶሎ መቀሌ ላለው የበላይ ኃላፊያቸው ጉዳዩን ያሳውቃሉ። መልእክቱ የደረሰው ኃላፊም እጅግ ተደስቶ ወደ ገበቺ በአስቸኳይ ወደ መቀሌ እንዲላኩ ትእዛዝ ያስተላልፋል። ትእዛዙን የተቀበሉት የበታች ኃላፊዎችም እጃቸውን የሰጡትን ታጋዮችና ምሥጢራዊውን ደብዳቤ በሂሊኮፕተር ወደ መቀሌ ይልካሉ። ደብዳቤው ሲከፈትም ኮዱን የሚፈቱ በባለሙያዎች ተጠይቀው በቀላሉ ይፈቱታል። ከዚያ በኋላ ደብዳቤውን ሲያነበብ በርካታ ታማኝ የተባሉ የኢሠፓኦክ ካድሬዎችና አስተዳዳሪዎች የህወሓት አባላት እንደሆኑ ይረጋገጣል። በዚህ መሠረትም ለደርግ እጅግ ታማኞች የነበሩት እነ አብርሃ በላቸውና አፈወርቂ ዓለም ሰገድ¹⁰² ሳይቀሩ በዚህ የህወሓት አባልነት ዝርዝር ውስጥ ስማቸው ተጠቅሶ ተገኘ። በሁኔታው እጅግ የተደናገጠው ደርግም በአጭር ጊዜ ውስጥ ሁሉንም ለቃቅሞ አሰራቸው፤ በግርፋትም ፍዳቸውን አሳያቸው።

የትግራይ ክፍለ ሀገር የኢትዮጵያ ሠራተኞች ፓርቲ አደራጅ ኮሚሽን /ኢሠፓኦክ/ እና የጸጥታ ሹሞች ይህን ጉዳይ እንደ ትላቅ ድልና የሥራ ውጤት ዐይተውት ለበላይ ኃላፊዎቻቸው አብሰረው እስሩን አግጧቸው። ይህን በተመለከተ ከመቀሌ ማዕከላዊ ምርመራ ለአገርና ሕዝብ ደገንነት ሚኒስትሩ ለኮሎኔል ተስፋዬ ወልደ ሥላሴ የተጻፈው ደብዳቤ የሚከተለውን ይላል፤ «ራሱን ህወሓት ብሎ የሚጠራው ፀረ-አንድነት የወንበዴዎች ድርጅት በራሱ ከሚያደርገው እንቅስቃሴ ሌላ ከከተማ በቂና ወቅታዊ መረጃዎችን፤ የማተራያልና

¹⁰² አፈወርቂ ዓለም ሰገድ በአክሱም የኢሠፓኦክ ቀንደኛ ካድሬ የነበረና የህወሓትን አባላት በማጋለጥ ረገድ ከፍተኛ ሚና የተጫወተ ሲሆን ታላቅ ወንድሙ ሙሉኔታ ዓለም ሰገድ ደግሞ ህወሓት ውስጥ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል ነበር። አብርሃ በላቸው ቀደም ሲል አስተማሪ የነበረ ሲሆን ኋላ ላይ የሰለክላኝ ወረዳ አስተዳዳሪ ሆኖ ታጣቂዎችን በማስከተል አካባቢውን ያወከና ሰዎችን የገደለ በመሆኑ ከደርግ ውድቀት በኋላ ለፍርድ ቀርቦ የዕድሜ ልክ እስራት ተፈርዶበታል።

የሞራል እርዳታ ለማግኘት በየክፍላተ ሀገራት የወንበዴ ህዋስ /ሴል/ በመዘረጋት የትግራይ ክፍለ ሀገር ተወላጆችን በአባልነት በማሰባሰብ ፀረ-አንድነት ድርጊቱን በማኪያሄድ ላይ ይገኛል። የማዕከላዊ ምርመራ ቅርንጫፍ የሆነው የትግራይ ክፍለ ሀገር ማዕከላዊ ምርመራ ዋና ክፍልም ራሱን ችሎ በአዲስ መልክ ተጠናክሮ መሰራት ከጀመረበት ከ1974 ዓ.ም. ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ ከስራ ድርሻ አኳያ በተናጠልም ሆነ በሴል በመደራጀት የአብዮቱ ወገኖች መስለው ሰውር ፀረ-ህዝብ ደባ በመፈጸም ላይ የሚገኙትን የውስጥ ቦርቧሪዎችን ለማጋለጥና የወንበዴውን ሴል ለመበጣጠስ በወሰደው እርምጃ 209 የህወሓት ወንበዴ አባላት በቁጥጥር ስር አውሎ ምርመራው በሰፊው ቀጥሏል።»¹⁰³

ህወሓት በዚህ ዘዴ በክልሉ ቀንደኛ ተዋንያን የነበሩትን የደርግ ካድሬዎችና ታጣቂዎች በቁጥጥር ሥር እንዲውሉ አደረገ። በዚህ ሰበብ የኢሠጋኦኮ ማዕከላዊ ኮሚቴ አባልና የፖለቲካ ትምህርት ቤት ከፍተኛ ባለሥልጣን የነበረው ታደሰ ገብረ እግዚአብሔር ሳይቀር በቁጥጥር ሥር ውሎ መጨረሻ ላይ ከወህኒ ቤት ተወስዶ በደርግ ዓፋኞች ተገድሏል። የክፍለ ሃገሩ ተቀዳሚ ምክትል ሊቀመንበር የነበረው ሕሩይ አስገዶምም የህወሓት የውስጥ አርበኛ ነው ተብሎ በቁጥጥር ሥር እንዲውል ሲጠየቅ በተደረገው የተኩስ ልውውጥ ሕይወቱ አልፏል። ህወሓት ውስጥ በደገንነት ሥራ ተመድቦ ሲሠራ የነበረውና እጁን ለደርግ ሰቶ በጸጥታ ሠራተኛነት ተመድቦ ሲያገለግል የነበረው ዓለማየሁ በቀለም እንዲሁ በሠርጎ ገብነት ተጠርጥሮ እጁን እንዲሰጥ ሲጠየቅ ሊያስሩት ከተላኩት ጋራ በተደረገው የተኩስ ልውውጥ ሕይወቱን አጥፏል። በክፍለ ሀገሩ የኢሠጋኦኮ ተጠሪና የኢሠጋኦኮ ማዕከላዊ ኮሚቴ አባል በሻለቃ ሙሉጌታ ሓጎስ የሚመሩ የደርግ ከፍተኛ ባለሥልጣናት በየአውራጃው እየተዘዋወሩ በእነሕሩይ አስገዶምና ዓለማየሁ በቀለ፣ በሌሎችም በቁጥጥር ሥር በዋሉት የመንግሥት ሠራተኞች ስለተወሰደው እርምጃ ተገቢነት መግለጫ ይሰጡ ነበር። ከሚሰጧቸው መግለጫዎች መኻልም፣ «አብዮታዊ መንግሥትና ኢሠጋኦኮ በሰጡት ትክክልኛ አመራር የማንም ኢትዮጵያዊ መብት በሐቅ ሳይ ባልተመሠረተ ጉዳይ መብቱ አይነካም። ስለዚህ ሕሩይ አስገዶምና ግብረ አበሮቹ በአገራችን አንድነትና በአብዮታችን ህልውና ላይ ሲያሳድሩ የተገኙ የህወሓት የከተማ ውስጥ አስተባባሪዎች ሆነው ፀረ-አብዮት ድርጊቶችን ሲፈጽሙ ለመገኘታቸው ከብዙ አቅጣጫ በጥንቃቄ በማያጠራጥር ሁኔታ ተረጋገጦ እርምጃ የተወሰደባቸውና ጀሌዎቻቸውም የተያዙ ለመሆናቸው በሰፊው ህዝብ ፊት እናረጋግጣልን።»¹⁰⁴ የሚሉ ነበሩ።

በ1976 ዓ.ም. ደርግ በትግራይ የወሰደው ባለሥልጣናቱን የማሰር እርምጃ መነሻው አሳላቹ የህወሓት ደብዳቤ ቢሆንም ለእስር የተዳረጉት የደርግ ደጋፊዎችም ያልታሰሩትን ሆን ብለው እያጋለጡ ተጨማሪ ምንጠራ እንዲከያሄድ አደረጉ። የሚያስገርመው ዐልፎ ዐልፎ እርስ በርሳቸው በመመካከር እገሌን እንጥራው እያሉ መጠቋቆማቸው ነበር። እርምጃ አልተወሰደበትም እንጂ የርስ በርስ መጠቋቂያው ኮሎኔል ፍስሃ ደስታንም አካቶ ነበር ይባላል። በዚህ ተግባር የተደናገጠው ደርግም ነገሩን ረጋ ብሎ በማጤን ፈንታ ወደ እስርና ግርፋት ተሯርጦ የገዛ ደጋፊዎቹን ለቁም ሥቃይ ዳረገ። በተደረገው የምንጠራ ዘመቻም ከአንድ ሺሕ በላይ የማኅበራት መሪዎች፣ የመንግሥት ሹመኞች፣ የኢሠጋኦኮ ካድሬዎችና ታጣቂ ሚሊሻዎች ታስረዋል። በዚህ ምክንያትም ደርግ በሹመትና በጥቅም አባብሎ ያገኘውን የተወሰነ ድጋፍ ዐጣ። የህወሓት ነጻ መሬትም ከበፊቱ በተነጻጻሪ ሊረጋጋ ቻለ።

የህወሓት የከተማ እንቅስቃሴ ከዚህ በኋላም እምብዛም አልተጠናከረም። ደርግንና ሌሎች የአገራችን ሁኔታዎች በተመለከተ መረጃ ለማግኘት እንኳን አስቸጋሪ ነበር። ኋላ ላይ ግን

¹⁰³ ዝኒ ከማሁ፣ ግርማይ አብርሃ ፣ጽ 26-27
¹⁰⁴ ዝኒ ከማሁ፣ ጽ 33

ሁለት የመፍትሔ አቅጣጫዎች ተቀመጡ። አንደኛው ታጋዮች እጃቸውን እንዲሰጡ በማድረግ ወደ ከተማ መላክና እዚያ እንዲኖሩ ማድረግ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ ዘመናዊ መገናኛዎችን በመጠቀም ቀደም ብለው ለደርግ እጃቸውን ከሰጡት ጋር ግንኙነት በመፍጠር ምሥጢር ማስባሰብ ነበር። የመጀመሪያውን አቅጣጫ ተግባራዊ ለማድረግ በተለይ እጃቸውን የሚሰጡ ታጋዮችን ተአማኒነት ለማረጋገጥ የተለያዩ ዘዴዎች ጥቅም ላይ ውለዋል። እንደሚታወቀው ከ1977 ዓ.ም. በፊት ህወሓት ውስጥ የታዊ ግንኙነት ማድረግ አይፈቀድም ነበር። እንዲያውም የታዊ ግንኙነት ማድረግ እንደየሁኔታው ለእስርና ለሞት ቅጣት ያበቃ ነበር። ደርግ ይህን የህወሓት ሕገ ደንብ ጠንቅቆ ያውቅ ስለነበር አንዳንድ ታጋዮች ለመኮብለል ምክንያት የሆናቸው ሕገ ደንቡ መሆኑን ለደርግ ባለሥልጠኖች ይገልጹ ነበር። ደርግም በዚህ ሁኔታ እጃቸውን የሚሰጡ ሴት ታጋዮችን ጥርጣሬ ውስጥ አያስገባቸውም ነበር። ይህን የተገነዘበው ህወሓትም ታጋዮቹን እያሠረገ አስገብቷል። ህወሓት ይህን ያደረገው ፍቃደኛ የሆኑ ሴት ታጋዮችን በመመልመል ካረዘቡ በኋላ ደርግ ይቆጣጠራቸው ወደ ነበሩት ከተሞች በመላክ ነበር። ይህ ስልት ጥቅም ላይ ቢውልም ያስገኘው ፋይዳ ግን እስከዚህም አልነበረም። በዚህ አግባብ የተላኩት ሴቶች የግንኙነቱ መዋቅር በሚገባ ባለመስተካከሉ ለድርጅቱ ተፈላጊውን መረጃ ማስተላለፍ አልቻሉም። ከተማውንና ገጠሩን ለማቆራኝት የተደረገው ሙከራም የተሳካ አልነበረም።

በዚህ የከተማን መዋቅራዊ ትስስርን ለማጠናከር ሲባል ከተላኩት መካከል የኢሕዴኑ ታጋይ ሰለሞን ተቀባ ተጠቃሽ ነው። ሰለሞን አዲስ አበባ ተወልዶ ያደገ ስለነበር እንደምንም አዲስ አበባ እንዲመለስ ተወስኖ እስከ ደርግ ውድቀት ድረስ እዚያው እየሠራ ቆይቷል። ሰለሞን ቆራጥነቱ የሚደነቅ ቢሆንም ኢሕዴግ የጠበቀውን ሥራ አከናውኗል ለማለት አይቻልም። በእርግጥ አዲስ አበባ ገብቶ አንዳንድ ጠቃሚ መረጃዎችን አስተላልፏል። ሆኖም ኢሕዴግ በወቅቱ ይጠብቀው የነበረው መጠነኛ መረጃዎችን ብቻ ሳይሆን በአዲስ አበባና በአካባቢው ስለነበሩት ሠራተኞችና የከተማ ነዋሪዎች እንቅስቃሴ ሙሉ መረጃ መስብሰብና በፀረ-ደርግ እንቅስቃሴ እንዲሳተፉ ማደራጀትን ነበር። በእዚያ አስቸጋሪ ሁኔታ ይህን ተልእኮ ማሳካት የሚቻልበት ሁኔታ ነበር ማለት አያስደፍርም። ኢሕዴግ ዱሮ ታጋዮች የነበሩና በተለያዩ ምክንያቶች እጃቸውን ለደርግ የሰጡ ታጋዮችም ተደራጅተው እንዲንቀሳቀሱ አድርጓል። ከነዚህ ውስጥ የቀዳማይ ወያኔ ሊቀመንበር የነበሩት የብላታ ኃይለ ማርያም ልጅ የሆነው ሊሳይ ኃይለ ማርያም አንዱ ሲሆን የህወሓት እጅግ ደፋርና ኅበዝ ተዋጊ ነበር። እጁን ለደርግ ከሰጠ በኋላ በአዲስ አበባ ሒልተን ሆቴል ተቀጥሮ እየሠራ ለህወሓት መረጃ ይሰበስብም ነበር። ሊሳይ ህወሓትን ለማገልገል በወሰነበት ወቅት በትግራይ ነጻ መሬት የመገናኛ ቴክኖሎጂ ተከስቶ ስለነበር ሀገረ ሰላም በነበረው የህወሓት ማዕከላዊ ኮሚቴ ጽሕፈት ቤት ውስጥ በሳተላይት የሚሠራ የስልክና የፋክስ መሣሪያ ተተክሎ ነበር። በዚህ አማካይነት በዓለም ውስጥ ከሚሰጡት የቴሌፎን አገልግሎቶች ጋር ከአዲስ አበባም ጭምር ለመገናኘት ተችሎ ነበር። በመሆኑም ሊሳይና ጓደኞቹ የየቀኑን ውሏቸውን በፋክስ ወደ ካርቱም እያስተላለፉ ከዚያ ደግሞ መልእክታቸው በስልክ ወይም በፋክስ ይተላለፍልን ነበር። ይህም ከከተማ ጋር የነበረው ግንኙነት መጠናከር ጠቃሚ መረጃዎችን በማግኘት በኩል በእጅጉ ረድቶናል።

ህወሓት ከፍ ብለው በተጠቀሱት አግባቦች የከተማ ህልውናውን ለማረጋገጥ ጥረት ቢያደርግም እንደጠበቀው አልተሳካለትም። ማርክሲስት ርዕዮተ ዓለም አራምዳለሁ የሚለው ድርጅታችን ከሞላ ጎደል ከከተማ ተነጥሎ ነበር። የሚያስገርመው እንቅስቃሴያችን ቁልፍ ሚና ይጫወታል በተባለው በላብ አደሩ ዙሪያ ተገንብቶ ማሌሊትና ሌሎች ማርክሲስቶች መሸገን የነበርነው ገጠር መሆኑ ነው። ይህ ሁኔታ በማርክሲያዊ ርዕዮተ ዓለም ስለላብ አደሩ እንቅስቃሴ የተቀመጠውን አቅጣጫ ከመጸረሩም ባሻገር ያለ ላብ አደሩ መሪነትና

ተሳታፊነት የላብ አደር አብዮት ብሎ ነገር የለም የሚለውን የነማርክስና የነሌኒን ንድፈ ሐሳብ አፈር ድሜ ያበለዋል።

20.2 የገጠሩ ሕዝብ እንቅስቃሴ

አብዛኛዎቹ የህወሓት መሥራች አባላት የተገኙት ከከተማ ሆኖ የትጥቅ ትግሉን ለመጀመር ግን ወደ ገጠር ማምራታቸው በወቅቱ የገጠሩ ሕዝብ በትግሉ የነበረውን ወሳኝ ሚና ያመለክታል። በከተሞች የሚደረገው ትግል አስቸጋሪ ሲሆን ትግሉን ለመቀጠል የተመረጠው ስልት ገጠሩን መሠረት አድርጎ የትጥቅ ትግል ማኪያሄድ ነበር። በዚህ ሁኔታ ገጠሩን ያማከለና ገበሬውን ዋነኛ የትግል ኃይል ያደረገ የትጥቅ ትግል ለማኪያሄድ የከተማው ፋኖ ወደ ገጠር የተሰማራበት ሁኔታ ተፈጠረ። የህወሓት መሥራቾችም ከኤርትራ በረሐዎች እስከ ደደቢት በረሐ በመጓዝ የትጥቅ ትግሉን እሳት አቀጣጠሉ። በዚህም ጊዜ ገበሬዎች ምግብ፣ ትጥቅና መረጃ ከማቀበል ባሻገር በታጋይነት ተሰልፈው ለመፋለም ቆርጠው ተነሡ።

ተሐህትና ሌሎች የትጥቅ ትግል ያኪያሄዱ ድርጅቶች የትግራይን ገጠር አካባቢ መልክዓ ምድራዊ አቀማመጥና የሕዝቡን ለትግል መዘጋጀት ስትራቴጂያዊ ምቹነት ተገንዝበው ነበር። በመሆኑም በምዕራብ ትግራይ ደደቢትና የተክዜ አካባቢ፣ በምሥራቅ ትግራይ ደግሞ የዓሲምባ አካባቢ የትጥቅ ትግል መጠንሰሻዎች ሆነዋል። ተሐህትና ተሐህት-ጠራናፊት ኮሚቴ የትጥቅ ትግላቸውን በሽሬ ቆላማ ቦታዎች ሲጀምሩ ኢሕአፓና ግንሐት ደግሞ የትጥቅ ትግላቸውን በዓጋመ ተራሮች ዓሲምባ አካባቢ ጀመሩ።

ቀደም ብዬ እንደገለጽኩት እስከ 1970 ዓ.ም. መጨረሻ ድረስ የተሐህት ሠራዊት ዋነኛ ኃይል ከተሟው በተለይ ተማሪው የነበረ ሲሆን ከ1971 ዓ.ም. በኋላ ግን ዋናው የሠራዊት ኃይል ከገጠር የተገኘው ገበሬ ሆኖ ነበር። ከከተማ ሊገኝ የሚችለው የሠራዊት አባል እየተመናመነ ሲሄድ ተሐህት በየካቲት 1971 ዓ.ም. ባኪያሄደው የመጀመሪያው ጉባኤው በገጠር ያለውን ሕዝብ ማንቃት፣ ማደራጀትና ማስታጠቅ እንደሚያስፈልግ ወሰነ። በዚህ ውሳኔ መሠረት ከፍተኛ ሥራ ተሠርቶ በ1972 ዓ.ም. የህወሓት ሠራዊት ይዘት ተለውጦ አብዛኛው የሠራዊቱ አባል ከገጠር የተገኘ ወጣት ሆነ። የህወሓት ሠራዊት በበርካታ ወጣት ገበሬዎች መጠናከሩ አዎንታዊና አሉታዊ እንድምታዎች ነበሩት። በአዎንታ ሊታዩ ከሚገባቸው ጎኖች አንዱ በገጠር የተደላደለ መሠረት ለመጣል መቻሉና ወጣት ገበሬዎች በብዛት ወደ ትጥቅ ትግሉ በመቀላቀላቸው በህወሓትና በገጠሩ ሕዝብ መኻል ከፖለቲካዊ ግንኙነት የዘለለ ቤተሰባዊ ግንኙነት መፈጠሩ ነው።

ገጠሬው በአብዛኛው ለቤተሰቡና ለጎጡ ከፍተኛ ቦታ ስለሚሰጥ አንድ ወጣት ገበሬ ህወሓትን ተቀላቀለ ማለት ቤተሰቡና ጎጡም ከህወሓትጋ ተሳሰሩ ማለት ነበር። ይህም ህወሓትን ጠንካራና አይበገሬ ተዋጊ ኃይልና ሠራዊት ለመፍጠር ረድቶታል። በከባድ ኑሮና ሥራ ተጠምደው የነበሩት ትግሉን የተቀላቀሉት ወጣት ገበሬዎች አስቸጋሪ ሁኔታዎችን በመጋፈጥ በትግሉ ይከሰቱ የነበሩትን ፈታኝ ሁኔታዎች በቀላሉ ለመቋቋም የሚችሉ ነበሩ። በትግራይ የደርግ ምሽጎችም ይሁን በሳሕል ተራሮች ይኪያሄዱ በነበሩት እጅግ ከባድና ፈታኝ ውግያዎች በመሳተፍም ከባድ መሥዋዕትነት ከመክፈላቸው ባሻገር የጠንካራ ሠራዊት አስኳል ለመሆን በቅተዋል። ወጣት ገበሬዎቹ በፍጥነት ወታደራዊ ብቃታቸውን እሳድገው አብዛኛዎቹ ዕውቅ ወታደራዊ መሪዎች በመሆን በሚያስገርም ሁኔታ ሜካናይዝድ የሆነውን የደርግ ጦር ለማሸነፍ በቅተዋል።

የብዙኃን ማኅበር እንቅስቃሴ ገጽታ

የገጠር ወጣቶች ህወሓትን በገፍ መቀላቀል ከላይ የተጠቀሰው አዎንታዊ ጎን ቢያኖረውም አሉታዊ ተጽዕኖም ነበረው። ወጣቶች የመጡት ዴሞክራሲያዊ ልምድ ካልጻበረበት፣ አባታዊነት ከሰፈነበትና በባህል ገና ዘመናዊነት ካልሰረጸበት የኅብረተሰብ ክፍል ስለነበር ለበርካታ ኋላ ቀር አስተሳሰቦች የተጋለጡ ነበሩ። ይህ መነሻቸው (background) ድርጅቱ ይከተለው ከነበረው እጅግ የጠበቀ ማዕከላዊነት ጋር ተቀላቅሎ የሚሰጣቸውን ትእዛዝ ያለ ምንም ጥያቄ እንዲፈጽሙ፣ እጅግ ታዛዥ እንዲሆኑና የበላዮቻቸው እንዲያመልኩ አስተዋፅኦ አድርጓል። በተለይ በ1969 ዓ.ም. የተፈጠረው ቀውስ ያስደነገጠው የህወሓት አመራር ለዴሞክራሲያዊ ተሳትፎና አጥብቆ ጠያቂነት የሚሰጠው ቦታ እጅግ ዝቅተኛ ስለነበር ያለ ብርቱ ጥያቄ ታዛዥነትን የሚቀበለው አዲሱ የገጠር ወጣት ኃይል እጅግ ተስማምቶ ነበር። ከዚህ ዓይነቱ ታጋይ የሚነሡት ጥያቄዎች በአመዛኙ በኑሮ፣ በውጊያና በብልሹ አሠራሮች ላይ ያተኮሩ እጃጂ በመሠረታዊ የርዕዮተ ዓለም፣ የንድፈ ሐሳብ፣ የፖሊሲና የስትራቴጂ ጥያቄዎች ላይ ያተኮሩ ስላልነበሩ የህወሓት አመራር ለረጅም ጊዜ ያለ ከባድ የሐሳብ ውጥረትና ክፍፍል እንዲጓዝ ረድቶታል። ዐልፎ ዐልፎ ጥያቄዎች ሲነሡም ከአቋም ትክክለኛነት ይልቅ ጥያቄዎቹን የሚያነሡት ሰዎች ማንነት ላይ ይተኮር ስለነበር የበሰለ፣ የዳበረና የሠለጠነ አኪያሄድ እንዳይኖር ተጽዕኖ አሳድሯል። መሠረታዊ ልዩነቶችን ማንሣት መጋለጥን ሊያስከትል ይችላል ስለነበርም ልዩነት ሲኖርም እንዲሁ ተጽዕኖ እንዲታለፍ የሚያደርግ ምኅዳር ነበር። ልዩነቶች ተነሥተው ውይይት ቢደረግም መጨረሻው ከመግባባትና ከመቻቻል ይልቅ መጋለጥና ቆርጦ መጣል ነበር። አመራሮችም የዚህ ዓይነቱን አኪያሄድ እንከተሉ ስለነበር እርስ በእርስ መናቆር፣ አንዱ ሌላውን ማጋለጥና ይህን ተከትሎም ወደ እስር መላክ የተለመደ ነበር።

ህወሓት ገጠሩን የትጥቅ ትግሉ መሠረት ካደረገ በኋላ ወጣቱን በቋሚው ሠራዊቱ ከመመልመል ባሻገር መላው ገጠር ለትጥቅ ትግሉ አስተዋፅኦ የሚያደርግበትን አቅጣጫ ቀይሶ ስለነበር እያንዳንዱ የኅብረተሰብ ክፍልና እያንዳንዱ ግለሰብ ከሱ የሚጠበቅበትን ግዴታ እንዲወጣ በተለያዩ መልክ እንዲደራጅ አድርጓል። ታዳጊ ወጣቶችን «ሰገን» በሚል አደረጃጀት በማቀፍ የህወሓትን ዓላማ ቅዱስነት እየተቀበሉ፣ የደርግና የሌሎች ድርጅቶችን ሰይጣንነት እየኮነኑ እንዲያድጉ አድርጓል። ይህን ትምህርት የሚያገኙትም ከህወሓት ታጋዮች ብቻ ሳይሆን በአንዱ ወይም በሌላ መልኩ ከኅብረተሰቡ ከሚነገራቸውም ነበር። በዚህ ሁኔታ የትጥቅ ትግሉን ያልተቀላቀሉት ወጣቶችም በወጣት ማኅበር ተደራጅተው በጦርነት ጊዜ ቁስለኞችን ማንሣትና ተሽከሞ ሕክምና ማዕከል ድረስ ማድረስ፣ ትጥቅና

ስንቅ ማመላለስ፣ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝም ድርጅቱ በሚሰጣቸው ሥልጠናዎች መሳተፍ የዘወትር ግዴታቸው ነበር።

ወጣቶቹ ከፍ ብለው የተጠቀሱትን ግዴታዎች ከማከናወን በተጨማሪ የሠራዊት ምልመላ በሚደረግበት ጊዜም እንዲሳተፉ ይጠየቁ ነበር። በርካታ ወጣቶች በትጥቅ ትግሉ መሳተፉን እንደውዴታ ግዴታ ቢቀበሉትም ቁጥራቸው የማይናቅ ወጣቶች አልተዘጋጀንም በማለት ከምልመላ ይሸሹና ያንገራግሩ ነበር። እንዲህ ዓይነት እምቢተኝነት ሲከሰት አመራሩ በክፍለ ሕዝብ ካድሬዎች ላይ፣ የክፍለ ሕዝብ ካድሬዎች ደግሞ በወጣቶቹ ላይ ጫና ያደርጉ ነበር። ከወጣቱ ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት የነበራቸው የህወሓት ክፍለ ሕዝብ ካድሬዎች ሠራዊቱን አንቀላቀልም በሚሉት ላይ የከረረ ሂስ፣ ግምገማና ማጋለጥ ያደርጉባቸው ነበር። በእርግጥ የህወሓትን የአጭርና የረጅም ጊዜ ዓላማዎች በመቀበል ሠራዊቱን ያለ ምንም ጫና ለመቀላቀል የሚወስኑ ወጣቶች በርካታ ነበሩ። ዐልፎ ዐልፎም ሠራዊቱን አንቀላቀልም የሚሉትን ወጣቶች እንዲሸማቀቁ ይደረግ ነበር። በስፋት ባይደረግም ጥቂት የክፍለ ሕዝቡ አባላት አንመለመልም የሚሉትን ወጣቶች የሴት ልብስ አልብሰው በሕዝብ ፊት እንዲታዩ ያደርጉ ነበር። ይህ የኅብረተሰቡን ኋላ ቀር አስተሳሰብ በመጠቀም ዕቅድን የማስፈጸም እግባብ ጭራሽ አላስፈላጊ እንደነበር በግምገማ ይተች ነበር። በወቅቱ ሴቶች ሠራዊቱን ተቀላቅለው ደርግን ለመመከት እጅግ ከፍተኛ ቁርጠኝነት እያሳዩ እነአርሱ የሚለብሱትን ተሟስ ሠራዊቱን አልቀላቀልም ላሉ ወጣቶች ማልቤሱ ራሱ አስነዋሪ ከመሆኑም ባሻገር ሴቶችን ፈሪና ቁርጠኝነት የሚጎድላቸው አድርጎ የሚያሳይ ነበር። ያም ሆኖ ተጽዕኖውን መቋቋም ያቃታቸው የተወሰኑ ወጣቶች ቀያቸውን እየለቀቁ ወደ ሱዳን፣ ወደ መካከለኛ ፖሥራቅና አንዳንዴም ደርግ ወደሚቆጣጠራቸው አካባቢዎች ይሰደዱ ነበር። ከገጠሩ ወጣት ከመቶ ዘጠና በላይ የሚሆኑት ግን በአንድ ወይም በሌላ መልኩ የደርግን ሥርዓት በመፋለም አኩሪ ተግባር ፈጽመዋል። በአስራ ሰባቱ የትጥቅ ትግል ዘመን ከተሠውት 54,000¹⁰⁵ ወገኖች ከመቶ ዘጠና በላይ እነዚህ የገጠር ወጣቶች ነበሩ። በጦርነቱ አካል ጉዳተኞች ከሆኑትም ብዙ ሺዎቹ አብዛኛዎቹ እነዚህ የገጠር ወጣቶች ነበሩ።

በኅብረተሰቡ ውስጥ ከፍተኛ መሥዋዕትነት ከከፈሉት ወገኖች መካከል የገጠር ሴቶች ተጠቃሾች ናቸው። እነዚህ ሴቶች መጀመሪያ ላይ ከስሜት በመነሣት ለድርጅቱ ድጋፋቸውን በመስጠት ምግብ በማቅረብ፣ መረጃ በማቀበልና የሞራል ድጋፍ በመስጠት ትብብራቸውን ይገልጹ ነበር። ከ1972 ዓ.ም. በኋላ ግን ከወንዶች ባልተናነሰ መልኩ በአጭር ጊዜ ቅስቀሳ ድርጅቱ ሊያስተናግደው ከሚችለው በላይ በሺዎች የሚቆጠሩ ሴቶች የትጥቅ ትግሉን ለመቀላቀል ይጎርፉ ነበር። በአንድ ወቅትም ሴቶች የጠቅላላው ሠራዊቱ አንድ ሦስተኛ ሆነው ነበር። እነዚህ ወጣት የገጠር ሴቶች ለዘመናት ተጭኗቸው የነበረውን የኅብረተሰብ ጭቆና በመናድ በሁሉም መስኮች፣ በወታደራዊውም ጭምር፣ ከወንዶች እኩል መሥራት እንደሚችሉ አረጋግጠዋል። ይህም የኅብረተሰቡን የቆየ በሴቶች ላይ የነበረ ኋላ ቀር አመለካከት በመስበር በኩል ትልቅ አስተዋፅኦ አድርጓል።

ወጣት የገጠር ሴቶች የድርጅቱ ዓቅም በፈቀደው መጠን ሠራዊቱን ሲቀላቀሉ ሠራዊቱን ሊቀላቀሉ ያልቻሉት ደግሞ በማኅበር ተደራጅተው ቁስለኞችን በመርዳት፣ ምግብ በማዘጋጀት፣ የተጓደለውን የምርት ሥራ በማሟላትና በአጠቃላይ ሠራዊቱን የሚያጠናክር የአካል፣ የሞራልና የቁሳቁስ ድጋፍ በመስጠት ከፍተኛ እንቅስቃሴ አድርገዋል። በነጻው መሬት ይኪያሄዱ በነበሩ ሽንጎዎች በስፋት በመሳተፍም ያለ ምንም ክፍያ የአስተዳደር

¹⁰⁵ በ1985 ዓ.ም. የህወሓት ጽሕፈት ቤት በትግራይ ባደረገው ጥናት የተገኘው ውጤት

ሥራ ያከናውኑ ነበር። ሴቶች በተለይ የነጻው መሬትና የግንባሩ ሞራል ተጠብቆ እንዲሄድ በማድረግ ረገድ ጉልሕ አስተዋፅኦ አድርገዋል።

ሴቶች ለትግሉ ሙሉ ድጋፍ በመስጠት ከፍተኛ እንቅስቃሴ ማድረጋቸው እጅግ የሚያስመስግናቸውና ታሪካቸውም እንዲሳላ ቢረዳም ከመብትና ከነጻነት አንጻር ግን የትግላቸውን ያህል ድርሻቸውን አላገኙም ነበር። በእርግጥ ከወንዶች እኩል የመሬት ባለቤት እንዲሆኑ፣ እኩል የንብረት ባለቤትነት መብታቸው እንዲጠበቅ፣ በውርስ፣ በጋብቻና በፍቺ ጉዳዮችም መብቶቻቸው እንዲረጋገጡ ተደርጓል። ሌሎች የፖለቲካ መብቶቻቸው ግን በሚገባ አልተስተናገዱም፤ መብቶቻቸውን የሚያስጠብቁበት ሁኔታ አልተመቻቸውም ነበር። በተለይ በትጥቅ ትግሉ ከፍተኛ አመራር የነበራቸው ቦታ እጅግ ዝቅተኛ ነበር። በሠራዊቱም በአብዛኛው በዝቅተኛ እርከኖች ላይ ቢገኙም በከፍተኛው እርከን የአመራር ቦታ አልተሰጣቸውም። የሚወክሉት የኅብረተሰብ ክፍል ታሳቢ ሲደረግም በድርጅቱ የፖለቲካ አመራርም ከይስሙላ የዘለለ ቦታ አልነበራቸውም።

በ1969 ዓ.ም. በትጥቅ ትግሉ ተሳታፊ የነበሩ ሴቶች በእነርሱም በኅብረተሰቡም ሴቶች ይደርሱባቸው የነበሩትን ችግሮች ለመፍታት እንዲደራጁ ለድርጅቱ አመራር ያቀረቡት ጥያቄ ተቀባይነት ካገኘ በኋላ የታጋይ ሴቶች ኮሚቴ /ደአኮ/ ተቋቋመ። በዚህ የመጀመሪያ የታጋይ ሴቶች ኮሚቴ የተመደቡትም፤ 1ኛ/ አረጋሽ አዳነ፣ 2ኛ/ ሕሪቲ በየነ፣ 3ኛ/ የውብማር አስፋው፣ 4ኛ/ ንግሥቲ ገብረ መድኅን¹⁰⁶ ሲሆኑ፤ የኮሚቴው ሰብሳቢም አረጋሽ ነበረች። ኮሚቴው የድርጅቱን ታጋይ ሴቶች በመሰብሰብ በመብቶቻቸው ዙሪያ እንዲነጋገሩና መፍትሔ እንዲሹ ካደረገ በኋላ ጥያቄዎቹን በጽሑፍ አጠናቅሮ በወቅቱ ለነበረው የድርጅቱ አመራር በግንባር ቀርቦ ለማስረዳት ጥረት ያደርግ ነበር። ደአኮ ከጊዜ በኋላ ተጠናክሮ ወደ «ማሕበር ተጋደልቲ ደቂ ኣንስትሮ ትግራይ /ማተደኣት/» ወይም «የትግራይ ታጋይ ሴቶች ማኅበር» ሕድጎ በ1976 ዓ.ም. የመጀመሪያውን ኮንፈረንሱን አኪያሂዶ መሪዎቹን ለመምረጥ ችሏል።

ሴቶች ተደራጅተው እንዲንቀሳቀሱ መደረጉ መልካም ጅምር ቢሆንም ከጊዜ በኋላ፤ በተለይም ከማሌሊት ምሥረታ በኋላ፤ በሴቶች ማኅበር መሪዎችና በማዕከላዊ ኮሚቴው መካከል በተፈጠረው የግንኙነት መሻከር ምክንያት የሴቶቹ እንቅስቃሴ የድርጅቱ ዒላማ ሆነ። በተለይ ማሌሊት ከተመሠረተ በኋላ የርዕዮተ ዓለም ጥራት እናረጋግጣለን በሚል ሰበብ የሴቶችን እንቅስቃሴ ከርዕዮተ ዓለም አንጻር መገምገም ተጀምሮ፤ ለፖሊትቢሮው ሴቶችን የተመለከተ ጽሑፍ ቀርቦ፤ በሴቶች እንቅስቃሴ «የፌሚኒዝም ዝንባሌ» እየታየ ነው ተባለ። በዚህ ሐሳብ ዙሪያ የተወሰነ ውይይት ከተደረገ በኋላ፤ በተለይ አረጋሽ አዳነ ይህ እንዳልሆነ ብትከራከርም ተቀባይነት ሳታገኝ ቀርታ ፌሚኒዝም እንዳለ የሚያረጋግጥ ውሳኔ ተላለፈ። ውሳኔው በጽሑፍ ከተሰራጨ በኋላ ከሴቶች፣ በተለይ ደግሞ ከአመራር አባላቱ፣ ከፍተኛ ተቃውሞ ቢገጥመውም ይህ ሳይደመጥ ጉዳዩ ለሁለተኛው የታጋይ ሴቶች ኮንፈረንስ እንዲቀርብ ተደረገ። እዚያም ከአመራሩ ጋራ ከፍተኛ ንትርክና ፍጥጫ ተነሣ።

¹⁰⁶ ሕሪቲ በየነ /ሕሪቲ ሉዝዋ/ እና ንግሥቲ ገብረ መድኅን በሕይወት የሌሉ ሲሆን፤ አረጋሽ አዳነና የውብማር አስፋው በ1993 ዓ.ም. በተፈጠረው ክፍፍል ድርጅቱን ለቀው ወጥተዋል።

የሴቶች አደራጅ አባላት

ከቀኝ ወደ ግራ፣ መብራት በየነ፣ የውብማር አስፋው፣ ሮማን ገብረ ሥላሴ፣
ማርታ ተስፋይ፣ አረጋሽ አዳነ፣ ለምለም ገሐል፣ ባንችላ ተካ፣
ከፊት የተቀመጠችው ሕሪቲ በየነ /ኡዝዋ/

ያለወትሯችን በዚህ የሴቶች ኮንፈረንስ ከሞላ ጎደል ሁሉም የማሌሊት ፖሊትቢሮና ከፍተኛ የድርጅቱ ካድሬዎች ተገኝተን ነበር። በውይይቱ ሂደት ታጋይ ሴቶች፣ በተለይ ከሠራዊት የተወከሉት ሴቶች፣ በፖሊት ቢሮ የቀረበውን ግምገማ እጅጉን ተቃወሙት፤ የሴቶች ማኅበር አመራሮችን ፌሚኒስት ብሎ መፈረጅም እነርሱን ለመምታት የተሸረበ ሢራ ነው ብለው ገለጹ። የማኅበሩ መሪዎች በፌሚኒስትነት የተከሰሱት ሴቶች ለጤናቸው ጠንቅ የሆነውን የወሊድ መቆጣጠርያ መድኃኒት መውሰድ የለባቸውም፤ የድርጅት አባል የሆኑ ወንዶች ሚስቶቻቸውን በቤት ሥራ መርዳት አለባቸው፤ ሴቶች ራሳቸውን ችለው በበሬ ግረስ መማር አለባቸው፤ ወዘተ... የሚሉ ጥያቄዎች በማንሳሳታቸው ነበር። ከዚህ ሌላ ጳይንስ የሴቶች ማኅበር አመራር አባላት ብዙ በፌሚኒስቶች የተጻፉ መጻሕፍትን ያነባሉ፤ ሌሊንን በሴቶች ጉዳይ ላይ ትኩረት ሰጥቶ አልጻፈም እያሉ ይተቻሉ ይተቻሉ፤ በመደብ ትግልም አያምኑም፤ ፀረ ወንዶች ናቸው፤ የሚሉ ክሶች ቀርበውባቸው ነበር። አሁን መለስ ብዬ ሳየው ከወንዶች እኩል ተሰልፈው የትጥቅ ትግሉን ለማሳካትና በኅብረተሰቡ መሠረታዊ ለውጥ ለማምጣት ይታገሉ የነበሩት ሴት ታጋዮች ያነሷቸውን አንዳንድ ጥያቄዎች መሠረት በማድረግ እንደ ፀረ ወንድ መፈረጃችን ከባድ ስሕተት ነበር።

የማኅበሩ አመራር የነበሩ ሴት ታጋዮችን ፌሚኒስት ናቸው ብለን ስንወስን እኔ በበኩሌ ልላጉዳዩ በቂ ግንዛቤ አልነበረኝም። ጌላ ግልጽ እንደሆነውና በኮንፈረንሱ የተሳተፉት ሴት ታጋዮች እንዳሉት ግን ያኔ የነበሩትን የሴት ማኅበር የአመራር አባላት ከኃላፊነት ለማባረር የማሌሊት አመራር ቡድን ነበር። እንዲወገዱ የተፈለጉት ነባር ታጋዮችና የሴቶች ማኅበር አመራር አባላት በሁሉም መመዘኛ የትግሉ ምስሶ መሆናቸው በአመራሩ፣ በተለይ ለመጨው ሥልጣን ዘመናቸው የራሳቸው የሚሏቸውን የሴት ማኅበር አመራሮች ለማደላደል በፈለጉት አንዳንድ የአመራር አባላት፣ አልተወደደም ነበር። የማኅበሩን አመራር አባላት በቀላሉ ማለትም በሥራ ትጉህ አይደሉም፤ በትግሉ አያምኑም፤ ቆራጥ አይደሉም፤ ወዘተ... ብሎ ሌሎችን ማሳመን ያስቸግር ነበር። በዚህ ምክንያትም ብዙዎቹን

ለማደናበርና ለማሳመን «ፌሚኒዝም ተጠናውቷቸዋል» የሚለው የመምቻ በትር ቀረበ። አረጋሽ አዳኝ፣ የውብማር አስፋው፣ መብራት በየነና ሮማን ገብረ ሥላሴም በፌሚኒስትነት ተፈረጁ። ሆኖም የኮንፈረንሱ ተሳታፊዎች ባደረጉት ብርቱ ተቃውሞ የታሰበው አመራሩን የማባረር ዕቅድ በወቅቱ ሳይሳካ ቀረ። ከጊዜ በኋላ ግን እነዚህን የአመራር አባላት በመበታተን በሌሎች እንዲተኩ ተደረገ።

የሴቶችን ነጻ እንቅስቃሴ በስመ ፌሚኒዝም ለማፈን ከተሞከረ በኋላ በትግራይ በድርጅቱ ጥላ ሥር የሚሸከረከር የሴቶች ማኅበር ካልሆነ በስተቀር፣ በተነጻጻሪም ቢሆን ነጻ ማኅበር ሊፈጠር አልቻለም። እንደያውም፣ ሴቶች መብታቸውን ማስጠበቅ የሚችሉት በነጻነት ተደራጅተው ሲታገሉ ነው የሚለው ንድፈ ሐሳብ ተሽሮ የድርጅቱ ተቀጥላ የሆኑ በመቶ ሺዎች የሚቆጠሩ አባላትን ያቀፈ ማኅበር በተቋምነት ተሰይሟል። እንዲያውም የማኅበሩ አባላት ለህወሓት አመራር ታማኝነታቸውን ካላረጋገጡ በማኅበሩ የሚቆዩበት ሁኔታ ጠፍቶ፣ ሴቶች ከድርጅቱ ጋራ ተለጥፈው ግዴታ ብቻ የሚፈጽሙ አገልጋዮች ሆነዋል።

በትግሉ ወቅት ሌላው ጉልሕ አስተዋፅኦ ያደረገው የኅብረተሰብ ክፍል ገበሬው ነበር። በዕድሜ የገፉ ገበሬዎች ሠራዊቱን የመቀላቀል ግዴታ ባይኖራቸውም በየቀዬአቸው ከፍተኛ አስተዋፅኦ ሊያደርጉ የሚችሉበት አደረጃጀት ተፈጥሮ፣ ዓቅም ያላቸው ታጥቀው በሚሊሺያነት እንዲያገለግሉ ብቁ ያልሆኑት ደግሞ በገበሬ ማኅበር ተደራጅተው በልማት፣ በአስተዳደርና በቅስቀሳ ሥራ እንዲሰማሩ ተደርጎ ነበር። በተለይ ትግሉ እየተጠናከረ ሲሄድ ሚሊሺያዎች በህወሓት ወታደራዊ ስትራቴጂ ተካትተው በትጥቅ ትግሉ ጉልሕ ሚና ተጫውተዋል። በሽምቅ ተዋጊነትና /ክብሪት/ በአካባቢ ሠራዊት /ዘባዊ ሠራዊት/ ተደራጅተውም የደርግን እንቅስቃሴ የሚገቱበትና ዐልፎ ዐልፎም የሚያጠቁበት ብቃት አዳብረው መደበኛ ሠራዊት የማይተካውን ተልእኮ መፈጸም ችለዋል።

ሚሊሺያዎች በትጥቅ ትግሉ ማብቃያ ገጂማ ሕዝባዊ ሠራዊት በሚል ስም ተደራጅተው ከፍተኛ የማጥቃት ሥራ ከማኪያሄዳቸው ባሻገር እስከ ሻለቃ ድረስ ተደራጅተው አስፈሪና ጠንካራ ኃይል ሆነው ነበር። ደርግን ለማጥቃት በተኪያሄዱት የመጨረሻ ዘመቻዎች ሕዝባዊ ሠራዊቱ ከፍተኛ ሚና ተጫውቷል፤ ከፍተኛ የአካልና የሕይወት መስዋዕትነትም ከፍሏል። ይህ አደረጃጀት በተለይ ከቤተሰቦቻቸውና ከቀዬአቸው ርቀው ለመሄድ ለማይሹ ጎልማሳ አርሶ አደሮች የምርት ሥራቸውንና የቤተሰብ ኃላፊነታቸውን ለመወጣት አስችሏቸው ነበር።

በታጣቂነት የማያገለግሉ ገበሬዎችም ትልቁ ሥራቸው የትጥቅ ትግሉን ለድል ማብቃት እንደሆነ ተቀብለውት ነበር። ታጋዩና ታጣቂው ሊሸፍኑት ያልቻሉት የግብርና ሥራ በነዚህ ገበሬዎች ጫንቃ ላይ ወድቆ ስለነበር ሌት ተቀን መሥራት ይጠበቅባቸው ነበር። የራሳቸውን ማሳ ከማረስ፣ ከማለሳለስ፣ የደረሰውን ሰብል ከማጨድና ከመውቃት በተጨማሪ ሠራዊቱን ለተቀላቀሉት ወጣቶችና በግዳጅ ላይ ለነበሩ ሚሊሺያዎች ቤተሰቦች የግብርና ተግባራትን ይሸፍኑላቸው ነበር። ከዚህ ሌላም ገጠሩን የማስተዳደሩ ተግባር ለእነርሱና ላልታገሉት ሴቶች ተትቶ ነበር። ለዓመታት ውግያ በተኪያሄደባቸው አካባቢዎች ሁሉ ከምርትና ከአስተዳደር ኃላፊነታቸው በተጨማሪ ስንቅ በማመላለስ፣ ቁስለኞችን በመሸከም፣ መንገድ በመጥረግና መልእክት በማድረስ ይሳተፉ ነበር።

የትጥቅ ትግሉ እየተጠናከረና እየሰፋ በሄደበት በመጨረሻዎቹ ዓመታት በጦርነቱ የማይሳተፍ የገጠር ቤተሰብ ከቶ አልነበረም። ምንም ዓይነት የኢንዱስትሪ ልማትና ከፍተኛ የንግድ ተቋም በሌለበትና እጅግ የተዳከመና በተደጋጋሚ በድርቅ የሚጠቃ ሕዝብ ባለበት

ከአንድ መቶ ሺሕ በላይ ቋሚና ከፊል ቋሚ ሠራዊት መሸከም እጅግ ከባድ ነበር። ከዚህ ሌላም ይህን ሠራዊት የሚገጥመው የደርግ ሠራዊት በቁጥርም ይሁን በመሣሪያ በጣም ግዙፍ ነበር። ደርግ በተደጋጋሚ በእግረኛና በአየር የሚያጠቃቸውና የሚደበድባቸው አካባቢዎች በርካታ ነበሩ። በተለይ ዋናውን መንገድ ተከትለው የሚገኙት የገጠር አካባቢዎች የእግረኛ ሠራዊትና የመድፎች ሰለባ ሆነው ስለነበር ንብረታቸውን ያጡ፣ የሞቱና የቆሰሉ ገበሬዎች ቁጥራቸው ቀላል አልነበረም። ከደርግ ምሽጎች ራቅ ያሉት የገጠር አካባቢዎችና ትናንሽ ከተሞችም በደርግ አውሮፕላኖች መደብደባቸው አልቀረም። ሽራሮ፣ የጭላ፣ ጭላ፣ ዓብዪ ዓዲ፣ ሳምረ፣ ገርሁ ስርናይ፣ አፅቢ፣ ዕዳጋ ሰሉስ፣ ደርቦ ከርቤ፣ ዕዳጋ ንብረት፣ ዳንደ፣ መቻሬ፣ ጨርጨር፣ ነቅሰገ፣ ወዘተ...በተደጋጋሚ የአውሮፕላን ድብደባ ሰለባዎች ነበሩ።

በዚህ የአውሮፕላን ድብደባ ግዙፍና እጅግ አስቃቂ ጭፍጨፋ የተኪያሄው ሓውዜን ላይ ነበር። አንዳንድ ወገኖች ይህ ጭፍጨፋ ህወሓት ሆን ብሎ የፈጠረው እንጂ አልተኪያሄደም ከማለት አንሥተው የተደበደበው ሠራዊቱ እንጂ ሕዝቡ አልነበረም፤ ሕዝቡ የተደበደበውም ህወሓት ደርግን ስላሳሳተው ነበር፤ ሲሉ ይደመጣሉ። «ዐውቆ የተኛን ቢቀሰቅሱት አይሰማም» እንዲሉ እነዚህን ወገኖች ማሳመን ባይቻልም እውነቱ ግን የሓውዜን ጭፍጨፋ ከተፈጸሙት ጭፍጨፋዎች ሁሉ እጅግ አስቃቂና ወደር የማይገኝለት ነው። የሓውዜንን ያህል አይሁን እንጂ በሌሎች ከተሞችም የተፈጸሙት ድብደባዎችም ከፍተኛ ዕልቂት እንዳሰከተሉ ብዙ እማኞች ማቅረብ ይቻላል።

ከላይ እንደገለጽኩት ማመን የማይፈልጉትን ለማሳመን ባይቻልም የሓውዜንን ጭፍጨፋ ማጤኑ ስለከስተቱ ለማወቅ ጠቃሚ ይመስለኛል። የሓውዜን ጭፍጨፋ የተኪያሄደው ሰኔ 15 ቀን 1980 ዓ.ም.¹⁰⁷ በኤርትራና በትግራይ በነበረው የደርግ ሠራዊት ላይ ከፍተኛ ጥቃት በደረሰበት ማግስት ነው። ኤርትራ ላይ የደርግ የሰሜን ምሥራቅ ምሽግ ተንዶ ደርግ ከፍተኛ ሽንፈት ከደረሰበት በኋላ፣ በትግራይም ሽፊ፣ አክሱምና ዓድዋ ላይ የነበረው የደርግ ጦር ከተመታ በኋላ የተከናወነ ጭፍጨፋ ነው። ደርግ በነዚህ ወታደራዊ ሽንፈቶች እጅግ ተደናግጦ በሁለቱም አካባቢዎች፣ ማለትም በትግራይና በኤርትራ በሾማቸው ባለሥልጣናት አማካይነት ጊዜያዊ አዋጆችን ለፍፎ ነበር። እነዚህ ባለሥልጣናት፣ በትግራይ ለገሰ አስፋው፣ በኤርትራ ተስፋዬ ገብረ ኪዳን ሲሆኑ፣ ከገዳይ ገዳይ ከአጥፊ አጥፊ ተብለው የተመረጡ ነበሩ። የአስር አለቃ ለገሰ አስፋው በአዲስ አበባና በሌሎች ከተሞች ምሕረት የለሽ ጭፍጨፋ ያደረሰና የቀይ ሽብር ዋና ተዋናይ የነበረ የደርግ ከፍተኛ ባለሥልጣን ሲሆን፣ ሻለቃ ተስፋዬ ገብረ ኪዳንም ደርግ ወደ ሥልጣን በወጣበት በመጀመሪያ ዓመታት በምዕራብ ኤርትራ ከፍተኛ ጭፍጨፋ ያኪያሄደ ጨካኝ ነበር። ደርግ ከፍተኛ ችግርና ውጥረት ውስጥ በገባበት ወቅት ለነዚህ ባለሥልጣናቶቹ የፈለጉትን እንዲያደርጉ ፈቅዶላቸው ወደ ትግራይና ወደ ኤርትራ የላካቸው የሓውዜንን ጭፍጨፋ ሊያሳንስ እንጂ ሊያጋንን አይችልም። ዓቅም ዐጡ እንጂ ዓቅም ቢኖራቸው ኖሮ ለነዚህ የደርግ ባለሥልጣናት የተሰጣቸው ግዳጅ ባሕሩን አድርቀው ዓሣውን እንዲይዙ ነበር።

የሓውዜንን ጭፍጨፋ እንደዘር ማጥፋት (genocide) አለማየት ናዚዎች አይሁዶች ላይ የፈጸሙትን ዕልቂት እንዳለማመን ነው። በአንድ በኩል፣ አሁን በሥልጣን ያለው ፓርቲ ደጋፊዎች፣ በሌላ በኩል፣ እነእሱን እንቃወማለን የሚሉ ጽንፈኞች፣ ዕልቂቱን በተመለከተ ሲጽፉ የሚሰጡትን አስተያየት ወደ ጎን ትተን፣ ጥፋቱ የተፈጸመው በሥልጣን ላይ

¹⁰⁷ Tekeste Melake. 1994. *The Battle of Shire (February 1989): A Turning Point in the Protracted War in Ethiopia*. Kotebe College of Teacher Education, February 1994, p.28.

ለዘለዓለም ለመቆየት ባለሙ ወንጀለኞች እንጂ አንድ ሕዝብ በሌላ ሕዝብ ላይ የፈጸመው ዕልቂት እንዳልሆነ መገንዘብ ይበጃል። በሥልጣን የሰበረ አምባገነን ሥልጣኑን ለማስጠበቅ እስከምን ሊደርስ እንደሚችል ተገንዝበን ይህን ዓይነት ጥፋት ከመፈጸሙ በፊት እንዴት በጋራ ልናስቆመው እንደምንችል ከሐውዜኑ ዕልቂት መማር አለብን። የዛሬው ገዢ ፓርቲና ደጋፊዎች ሥልጣናቸውን ለማደላደል ሲሉ የሐውዜንን ዕልቂት እያወሱ መርዘኛ ቅስቀሳዎችን ቢያኪያሂዱም ይህንን ዕልቂት በግንባር ቀደምትነት ፈጽሟል የተባለውን ለገሰ አስፋውን በነጻ አሰናብተውታል። ይህ ውሳኔ ደርግ ከአሁን ወድያ ለሥልጣኔ አያሰጋኝም ከሚልና ሰላማዊና መሐሪ መስሎ ለመታየት ከመፈለግ የመነጨ ነው።

የሐውዜን ዕልቂት ደርግ በትግራይ ሕዝብ ላይ በአጠቃላይ፣ በተለይም በገጠሩ ሕዝብ ላይ ያደረሰው የከፋ ግፍ አብነት ነው። ደርግን ለማስወገድ የተከፈለው መሥዋዕትነት እጅግ መራራ ቢሆንም በሐውዜን፣ በገበያ ቀን፣ በሕፃናት፣ በወጣቶች፣ በአረጋውያንና በባልቴቶች ላይ የተፈጸመው ጭፍጨፋ ወደር የለውም። በዚህ ጥቃት ከገጠር ለገበያ ከወረደውና በከተማው ነዋሪ ከሆነው ሕዝብ ከአንድ ሺሕ ዐምስት መቶ በላይ ሕይወቱን ዐጥቷል። በዚህ ቀን የተፈጸመውን ጭፍጨፋም ታሪክ በጥቁር ነጥብ ይመዘግበዋል።

20.3 የውጭ አገሩ እንቅስቃሴ

ተሐህት የትጥቅ ትግሉን ከጀመረ ከአንድ ዓመት በኋላ የውጭ ዲፕሎማሲያዊና ድርጅታዊ ሥራዎችን ማከናወን ጀምሮ ለዚህ ሥራ አስተባባሪና አደራጅ እንዲሆን ተመደበውም ሥዩም መስፍንን መደበ። የተሐህት የውጭ ዲፕሎማሲያዊ ሥራ የተጀመረው በሱዳን ሲሆን በወቅቱ የጃፋር ኒሜሪ መንግሥት ከኢትዮጵያ መንግሥትጋ ተፋጦ ስለነበር ቀደም ሲል ካስጠለላቸው የኤርትራ ድርጅቶች በተጨማሪ አዲሶችን የኢትዮጵያ ድርጅቶችም ማስተናገድ ጀምሮ ነበር። ተሐህትም ይኸን አጋጣሚ ተጠቅሞ አስቀድሞ በካርቱምና በከሰላ ከዚያም በሌሎች ትላልቅ ከተሞች ጽሕፌት ቤቶችን አቋቋመ። በሱዳን ከሐመራና ከመተማ የእርሻ ቦታዎች የተፈናቀሉ በሺዎች የሚቆጠሩ ሰደተኞች ስለነበሩ ተሐህትና ኢዴን እነዚህን ለሁለቱም ድርጅቶች የሠራዊት፣ የገንዘብና የፖለቲካ ድጋፍ ምንጭ የነበሩትን ተፈናቃዮች ለማደራጀት ይፎካከሩ ነበር። ከ1969 እስከ 1970 ዓ.ም. ተሐህትና ኢዴን በከፍተኛ ጦርነት ተጠምደው ሳለ የሁለቱ ድርጅቶች ደጋፊዎችም ከፍተኛ ቅራኔ ውስጥ ገብተው በጨቤና በዱላ እስከመገዳደል ድርሰው ብዙ ሕይወት ጠፍቷል፣ አካልም ጎድሏል።

በሱዳን የነበሩት የተሐህት አባላትና ደጋፊዎች መጀመሪያው ላይ ገንዘብ በማዋጣትና በታጋይነት በመሰለፍ ከፍተኛ አስተዋፅኦ አድርገዋል። ከሱዳኑ የብዙኃን ማኅበር እንቅስቃሴ ጎን ለጎን ተሐህትን መርዳት የጀመረው በራስ ተነሣሽነት የሰሜን አሜሪካ የትግራይ ተወላጆች ማኅበር ነበር። ማኅበሩ «ማሕበር ተጋሩ ሰሜን አሜሪካ /ማተሰሳ/ በአማርኛ በሰሜን አሜሪካ የትግራይ ተወላጆች ማኅበር» በሚል ተሰይሞ የተወሰኑ ትምህርት ቀመስ አባላትን አካቶ የተሐህትን ፖለቲካዊና ዲፕሎማሲያዊ እንቅስቃሴ መርዳት ጀምሮ ነበር። ቁጥራቸው አነስተኛ ቢሆንም ከዚህ ማኅበር ታጋይ ሆነው ለመሰለፍ ሜዳ ድረስ የመጡም ነበሩ። ከዚህ ሌላ ማኅበሩ ታጋዮችን ለማበረታታት በየጊዜው ልሑካን ያሰማራ ነበር። ከነዚህ ታጋዮችን ለማበረታታት ሜዳ ድረስ ዘልቀው ከነበሩት የማኅበሩ አባላት መኻል ባለቤቱንና ልጆቹን አሜሪካን አገር ትቶ ወደ ትግራይ መጥቶ እየተንቀሳቀሰ እያለ ታሞ ሕይወቱ ያለፈው ካሕሳይ በዛብህ አንዱ ነበር። ሌሎች የማኅበሩ አባላትም ለሕይወታቸው ሳይሳሉ አስጊ በሆነ ሁኔታ ወደ ትግል ሜዳ መጥተው ይጠይቁን ነበር። ተሐህት የመጀመሪያ የፊደሉ መገናኛዎችን ያገኘውም ከነዚህ የማተሰሳ አባላት ነበር።

ከሰሜን አሜሪካ ቀጥሎ ተሳሳት አባል ያፈራው በአውሮፓ ነበር። «ማሕበር ተጋሩ አውሮፓ /ማተኔ/ በአማርኛ በአውሮፓ የትግራይ ተወላጆች ማኅበር» በሚል ስም የተደራጁት አባላት በጀርመን፣ በእንግሊዝ፣ በጣልያን፣ በሶቭዬት ኅብረትና በሌሎች የአውሮፓ አገሮች የሚኖሩ ነበሩ። እነዚህም ዓቅማቸው በፈቀደ መሠረት የገንዘብ፣ የማቴሪያልና የሞራል ድጋፍ እየሰጡ በተለይ በ70ዎቹ አጋማሽ ከውጭ ለጋሾች እርዳታ በማሰባሰብ ተሰማርተው ብዙ ቁሳቁስ ለድርጅቱ ልከዋል። የአውሮፓውን ማኅበር ለየት የሚያደርገው በርካታ ደርግ ለትምህርት ወደ ምሥራቅ አውሮፓ የላካቸው ወጣቶች መጀመሪያ በትምህርት ላይ ሆነው የድርጅቱ አባላት ከሆኑ በኋላ ትምህርታቸውን ሲያጠናቅቁ ለመታገል መወሰናቸው ነው። በዚህ መሠረትም ብዙ የተማሩ ወጣቶች ታጋይ ሆነው ተሰልፈው ለትግሉ አስተዋፅኦ አድርገዋል። ድርጅቱ የነበረውን የተማሪ የሰው ኃይል ፅጥረት በማሟላትም በግብርና፣ በሕክምናና በሌሎች የቴክኒክና የማኅበራዊ-ኢኮኖሚ ሥራዎች ተሰማርተዋል።

ከነዚህ አካባቢዎች በተጨማሪ ድርጅቱ በመካከለኛው ምሥራቅ በተለይ በሳውዲ ዓረብያ በኩዌትና በኤምሬትስ በገንዘብና በማቴሪያል የሚረዱት በርካታ ደጋፊዎች ነበሩ። በአጠቃላይ በትጥ ትግሉ ዘመን ከኢትዮጵያ ውጭ የነበሩ የትግራይ ተወላጆች እንዲህ በአጭሩ ሊገለጽ የማይችል አስተዋፅኦ አድርገዋል።

21. የህወሓት የሰላም ጥሪና የደርግ ምላሽ

ቢኢትዮጵያ ጦርነት የተበራከተውና አላስፈላጊ ደም መፋሰስ የተከሰተው ሰላማዊ የትግል አግባብ ዝግ ስለነበር ነው። ደርግ የፖለቲካ ምኅዳሩ ጠባብ ሆኖም ሰላማዊና ሕጋዊ እንቅስቃሴ ለማድረግ ቢፈቀድ ኖሮ የእርስ በእርስ ጦርነቱና የከፋ ዕልቂቱ ባልተከሰቱ ነበር። ዜጎች በሰላማዊ መንገድ ተወዳድረው ሥልጣን የሚይዙበት ሁኔታ በመዘጋቱ ትጥቅ ለማንሣትና ሥርዓቱን ለመፋለም በሰሜን ኢትዮጵያ ህወሓት፣ ኢሕአፓ፣ ግንካት፣ ኢዴጎና የኤርትራ ድርጅቶች ትጥቅ አንግበው ነበር። በምሥራቅና በምዕራብ ኢትዮጵያም አነግ፣ እነአድ፣ ምሶነአድ፣ አእነግ፣ ሲነአድ፣ ጋሕነአድና ቤነአድ ወዘተ... የትጥቅ ትግል ያከያሂዱ ነበር። መኢሶንም በመጨረሻ ሰዓት ወደ ትጥቅ ትግሉ አምርቶ ነበር።

ኢትዮጵያ ለሠላሳ ዓመታት ያህል በጦርነት በመታመሷ በመቶ ሺዎች የሚቆጠሩ የአገሪቱ ዜጎች ሕይወታቸውን አጥተዋል። በኤርትራ፣ በትግራይ፣ በኦጋዴን፣ በኦሮሚያ፣ በአማራና በአፋር የጠፋው ሕይወት ሥርዓቱን ሲፋለሙ የነበሩ ታጋዮች ብቻ ሳይሆን ተገደውም ይሁን ሳይገደዱ በደርግ ጎራ የተሰለፉትንም ይጨምራል። በአገሪቱ የደረሰው ጥፋት በሰው ልቂት ብቻ የሚለካ ሳይሆን በአገሪቱ ሀብት መውደምና በእድገቷ መገታትም ይለካል። ሌሎች ምክንያቶችም ተጨምረው የሠላሳ ዓመታቱ ጦርነት አገራችንን በአብዛኛዎች የልማት፣ የእድገትና የአስተዳደር መስኮች ከዓለም መጨረሻ እንድትመደብ አድርጓታል።

ህወሓት ለአስራ አራት ዓመታት ያህል የትጥቅ ትግል ሲያከያሂድ ቆይቶ በ1981 ዓ.ም. ሽሪ ላይ ደርግም ሊያምነው ያልቻለውን ከፍተኛ ጥቃት አደረገ። ህወሓት ሽሪ ላይ መሸጎ የነበረውን ቁጥሩ ከካያ ዐምስት እስከ ሠላሳ ሺሕ የሚሆነውን የደርግ ሠራዊት በማጥቃት ከፍተኛ ድል ተቀዳጀ። ይህም ወታደራዊ ድል ደርግን በአጠቃላይ ትግራይን ለቆ እንዲወጣ አስገድዶታል። ድሉ ወታደራዊ ብቻ ሳይሆን ከፍተኛ ፖለቲካዊ እንድምታም ነበረው። ይህ ድል በደርግና በሽምቅ ተዋጊዎች መካከል የነበረውን የኃይል ሚዛን ለውጦታል። የሽሪ ኦፐሬሽን ከመከያሂዱ ቀደም ብሎ ህወሓት የኃይል ሚዛን ለውጥ እንደሚኖር ተንብዮ ነበር። በመሆኑም በሽሪ ጥቃት ማግስት ማለትም የካቲት 1981 ዓ.ም. ላይ በተከያሂደው

የህወሓት ሦስተኛ ድርጅታዊ ጉባኤ ጦርነቱን በሰላማዊ መንገድ ለመቋጩት የሰላም ድርድር እንዲደረግ ውሳኔ ተላለፈ። በዚህ መሠረት ህወሓት መጋቢት 19 ቀን 1981 ዓ.ም. ባለ ስምንት ነጥብ የድርድር ሐሳብ ለሕዝቡና ለዓለም ዐቀፉ ኅብረተሰብ ይፋ አደረገ¹⁰⁸። ይህ ከፍተኛ ውሳኔ በምዕራቡ ዓለምና በደርግ ላይ ተጽዕኖ ማሳደሩ አልቀረም። ስለሆነም ደርግ ለመጀመሪያ ጊዜ በዚሁ ዓመት ክረምት ለንደን ላይ ከህወሓት ጋራ መገናኘት ጀመረ። በ1982 ዓ.ም. ጥር ወር ላይ ደግሞ በጣልያን የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር አማካይነት ሮም ላይ ይፋዊ ደርድር መኪያሄድ ጀመረ¹⁰⁹። ህወሓት ከደርግ ጋራ የሰላም ድርድር ለማድረግ የወሰነው የነበረውን የኃይል ሚዛን በማጤን እንደነበር ግልጽ ነው። ጣልያኖችና ሌሎች የምዕራብ መንግሥታት የሰላም ድርድር እንዲከናወን የፈቀዱትም ይህን የኃይል ሚዛን ለውጥ በመገንዘባቸው ነበር። ደርግና የዚያን ጊዜዋ ሶቭዬት ኅብረትም ዓቅማቸውን በሚገባ ያውቁ ስለነበር ከመደራደር ውጭ ሌላ አማራጭ አልነበራቸውም። በመሆኑም ሁለቱም ወገኖች ለድርድር ዝግጁ ሆኖው በርካታ ግንኙነቶችን አድርገዋል።

ድርድር ተቀናቃኝ ኃይሎች ተመጣጣኝ ኃይል ሲኖራቸው ያለውን ውጥረት ለማርገብና ሰጥቶ መቀበል በሚለው መርሕ ለመፍታት የሚደርጉት ግንኙነት ሊሆን ይችላል። አልያም አንዱ ወይም ሁለቱ ተደራዳሪዎች ያላቸውን የውስጥ ችግር ለመፍታትና ዳግም ለመጠናከርና ጊዜን ለመግዛት የሚጠቀሙበት ስልትም ሊሆን ይችላል። ያም ሆነ ይህ ተደራዳሪ ኃይሎች በጦርነት ሊያሳኩት ያልቻሉትን ድል በሰላማዊ መንገድ ሊያስፈጽሙ ድርድርን ሊመርጡ ይችላሉ። ህወሓትና ደርግ በአገራችን የተፈጠረውን ችግር በሰላማዊ መንገድ ለመፍታት ሲያስቡም አንዱ ወይም ሌላውን ዓላማ ለማሳካት አስበው እንደሆነ ግልጽ ነበር። በዚህ ሂደት የድርድሩ ተዋንያን የየራሳቸውን ጥቅም ለማራመድ ሲሉ ገፍተውበታል። በህወሓት በኩል ይህ የድርድር ጥያቄ ሲነሣ በአንድ በኩል ደርግ ፀረ-ሰላም በመሆኑ ጥያቄውን አልቀበልም ቢል ይበልጥ ፀረ-ሰላምነቱን ሊያጋልጥ ይችላል ይህም ለህወሓት የሕዝቡንና የዲፕሎማቲኬን ማኅበረሰብ ድጋፍ ሊያስገኝለት ይችላል፤ ደርግ የሰላሙን ሐሳብ ከተቀበለ ደግሞ የሐሳብና የወታደራዊ የበላይነት ስላለን በሂደት የበላይነታችንን ልናረጋግጥ እንችላለን የሚል አመለካከት ነበር።

ህወሓት የሰላም ጥሪ ባቀረበበት ወቅት ከአባላቱ ከፍተኛ ተቃውሞ አጋጥሞት ነበር። ዋናው ይነሣ የነበረው ጥያቄ ፋሺስትና አረመኔ ስንለው ከነበረው ኃይል ጋር እንዴት ሰላም መፍጠርና አብሮ መሥራት ይቻላል? የሚል ነበር። ጥያቄው ተገቢ ቢመስልም የድርጅት አባላቱ ያላጤኑት አንድ ጉዳይ ፋሺስቶችና አምባገነኖች ተገደውም ቢሆን ሰላም እንደአማራጭ የሚያዩበት ጊዜ እንደሚኖር ነው። በእርግጥ ፋሺስቶችና አምባገነኖች ሥልጣናቸውን ለማስጠበቅ የሚጠቀሙበት ዋና መሣሪያ ኃይል ማለትም የደኅንነት፣ የፖሊስ፣ የጦር ሠራዊትና ሌላ የጸጥታ መዋቅራቸውን ነው። ይህ ኃይል ጠንካራ ሆኖ ሥልጣናቸውን እስካስጠበቀላቸው ድረስ የሰላም ጥያቄ ምንም ቦታ አይኖረውም። በዚህ አጋጣሚ በ1967 ዓ.ም. መቀሌ ላይ የእድገት በኅብረት ዘማቾች በነበርንበት ወቅት የደርግ አባሎች ተማሪውን ስለሶሻሊዝም ለማወያየት እስታዲዬም ላይ ሰብሰባ ጦርተው ሳለ ወልደገሪማ ኃይለ ሥላሴ የተባለ የሸራሮ ወጣት፤ «የእናንተ ሠራዊት እምቢ ሳለ ሰው ጥይት አገርሰው» የሚል መፈክር እያሰማ ነው፤ «በኔ እምነት ግን እምቢ ያለውን ሰው ለምን እምቢ እንዳለ ጠይቆ ችግሩን መፍታት እንጂ በጥይት መደብደቡ መፍትሔ ሊሆን አይችልም፤» የሚል አስተያየት አዘል ጥያቄ አቅርቦ ነበር። እዝያ የነበረው ተማሪ ጭብጨባውን ሲያቀልጠው ወታደሮቹ ግን አባባሉን ከቁም ነገር አልቆጠሩትም ነበር።

¹⁰⁸ ዝነ. ከማዕ፤ የህወሓት ድርጅታዊ ታሪክ፣ ገጽ 312

¹⁰⁹ Henze, *Conversation with Meles*, op.cit., p.314

ደርግ ከአስራ አራት ዓመታት የሥልጣን ዘመን በኋላ ወንበዴ ካላቸውና ያለ ጥይት ሌላ ቋንቋ አይገባረመቸውም ሲላቸው ከነበሩት ለመደራደር መዘጋጀቱ የጭቆና መሣሪያዎቹ መዳከማቸውን የሚያመለክት ነበር። ሕዝቡና አብዛኛው የህወሓት ታጋይ ያልተገነዘበው ደርግ በዚያ ጊዜ ኃይልን ተጠቅሞ መግዛት የማይችልበት ደረጃ ላይ ደርሶ እንደነበር ነው።

ደርግ የሰላም ጥሪውን የተቀበለው በባሕርይው ሰላማዊ ስለነበር ሳይሆን ችግር ውስጥ ተዘፍቆ መውጫ መንገድ ስለፈለገ ብቻ ነበር። ልክ ህወሓት ቀምሮት እንደነበረው ደርግ የተደራደረው በአንድ በኩል ጊዜ ገዝቶ ኃይሉን አጠናክሮ ተቀናቃኞቹን ለመድፈቅ ከማሰብ በሌላ በኩል ደግሞ በፖለቲካው ረገድ የበላይነት ላገኝ እችላለሁ ከሚል ግምት ሊሆን ይችላል። ያም ሆነ ይህ ወደ ሰላም ድርድሩ እንዲገባ ያስገደደው የኃይል ሚዛኑ መለወጡ እንደሆነ ግልጽ ነው።

ደርግን በመርዳት ረገድ ከፍተኛ ሚና ይጫወቱ የነበሩት ሶቭዬቶችም የሰላም ድርድሩን ሳይፈልጉት አልቀሩም። ሶቭዬቶች ደርግ በወታደራዊው መስክ ያሸንፋል የሚል እምነት የነበራቸው በ1974 ዓ.ም. እስከ ተኪያሄደው የቀይ ኮከብ ዘመቻ ድረስ ነበር። የቀይ ኮከብ ዘመቻ መክሸፍና ሽምቅ ተዋጊዎች በብዙ አካባቢዎች መጠናከራቸው ለሶቭዬቶች እጅግ ተስፋ አስቆራጭ ነበር። ያን ሁሉ የመሣሪያ ጋጋታ አሸክመውና የራሳቸውን ሰዎች አሰማርተው መፍትሔ ያላገኙበት ወታደራዊ ዘመቻ እጅግ አሳስቧቸው የነበር ይመስላል። ቀደም ሲልም ሶቭዬቶች በቀጥታ ወደ ድርድር ባይገቡም ወዳጆቻቸውና ተከታያቸው በሆነችው ምሥራቅ ጀርመን አማካይነት ደርግንና ሻዕብያን በማገናኘት ሰላማዊ መፍትሔ ለማፈላለግ ሞክረው ሳይሳካላቸው ቀርቶ ነበር።

1981 ዓ.ም. ዳግም የሰላም ሐሳብ ሲነሣ ሶቭዬቶች ከገቡበት አረንቋ ለመውጣትና ጥቅማቸውን ለማስጠበቅ ሰላማዊ መፍትሔው አማራጭ መሆኑን ተገንዝበው ነበር። በሚልዮን ሩብል ተገዝተው የቀረቡት መድፎች፣ ታንኮች፣ ቀላልና ከባድ መሣሪያዎች በሽምቅ ተዋጊዎች እጅ እየገቡ መሆናቸውን በየቀኑ ይመለከቱ የነበሩት ሶቭዬቶች መውጫው መንገድ ሰላማዊ ድርድር መሆኑ አልጠፋቸውም። ከዚህ ሌላ ሶቭዬቶች በአገራቸው «የፔሬስትሮይካና ግላስኖስት» እንቅስቃሴ ተጀምሮ ስለነበር ከችግሩ መግላገላቸው ይደር የማይባልነበር።

ምዕራባውያኑ በተለይ አሜሪካኖችም በኢትዮጵያ የተፈጠረው ሁኔታ በሰላማዊ መንገድ እንዲቋቋሙ ከፍተኛ ፍላጎት ነበራቸው። የአሜሪካኖች ፍላጎት በምሥራቅ አፍሪካ በተለይ ደግሞ በአፍሪካ ቀንድ የተፈጠረው ችግር ተፈቶ ዳግም በአካባቢው ህልውናቸውን ለማረጋገጥ ነበር። አሜሪካኖች የአፍሪካ ቀንድ አውራ የሆነችው ኢትዮጵያ ከእጃቸው አፈትልካ በሶቭዬቶች ተጽዕኖ ሥር በመግባቷ ደስተኞች ስላልነበሩ ቢያንስ በተዘዋዋሪ መንገድ ሶቭዬቶች ከአካባቢው የሚወጡበትን ስልት ቀይሰው ሲሠሩ ቆይተዋል። ዋናው የሥራቸው ትኩረት የሶቭዬቶች ሥርዓት ከውስጡ እንዲፈርስ ማድረግና ከዚህ በተጨማሪም ሶቭዬቶች እጃቸውን ባስገቡበት ሁሉ ቀጥተኛና ተዘዋዋሪ ተጽዕኖ መፍጠር ነበር። አሜሪካኖች ሶቭዬቶችን ለማዳከም በአፍጋኒስታን ታሊባኖችን እንደደገፉ ሁሉ በኢትዮጵያም ከተቃዋሚ ኃይሎች ጋራ መልካም ግንኙነት መሥርተው ነበር።

አሜሪካኖች የሶቭዬቶችንና የደርግን መዳከም ባስተዋሉበት ወቅት ግጭቱ በሰላም ቢቋቋም ያለምንም ጥርጥር ወደ ቀድሞ ይዞታቸው እንደሚመለሱ እርግጠኛ ስለነበሩ በእነጂሚ ካርተር አማካይነት የማስታረቁን ሥራ ገፍተውበት ነበር። ይህ የሰላም ጥሪ በሁሉም የጦርነቱ ተዋንያን ላይ ተጽዕኖ ቢያሳድርም የደርጎችንና የሶቭዬቶችን ሥርዓት ማከተምና

የሽምቅ ተዋጊዎችና የምዕራባውያንን ወደ ምሥራቅ አፍሪካ መድረክ መመለስ በግልጽ ያመለክት ነበር።

ህወሓት/ኢሕአዴግ በአንድ በኩል በሰላም ድርድሩ እየተሳተፈ በሌላ በኩል ደግሞ የደርግን ግብአተ መሬት ለማፋጠን አበክሮ ይሠራ ነበር። በተለይ ከ1981 ዓ.ም. የሽፌ ጥቃት በኋላ ህወሓት በአጭር ጊዜ ደርግን በኃይልም ቢሆን ሊጥለው እንደሚችል አረጋግጦ ነበር። የደርግ ከፍተኛ መኮንኖች በኮልኔል መንግሥቱ ኃይለ ማርያም አመራር ተከፍተው በ1981 ዓ.ም. ያልተሳካውን መፈንቅለ መንግሥት¹¹⁰ ሲሞክሩ ይበልጥ ተጠናክረ።

22. የኢሕአዴግ አዲስ አበባን መቆጣጠር

በአንድ በኩል የደርግ ሠራዊት በኤርትራና በትግራይ የደረሰበት ሽንፈትና ከፍተኛ መዳከም፣ በሌላ በኩል ደግሞ ህወሓት/ኢሕአዴግ በሰው ኃይል፣ በመሣሪያና በአደረጃጀት መጠናከሩ ቀደም ሲል ወደ ደርግ አድልቶ የነበረውን የኃይል ሚዛን ፍጹም ለወጠው። ከዚህ በተጨማሪም ደርግ ለሥርዓቱ ዕድሜ ለመቀጠል ይወስዳቸው የነበሩት ፖሊሲዎች በሕዝቡ ዘንድ የፈጠሩት አሉታዊ ስሜቶች የነበረውን ሁኔታ እጅግ አስቸጋሪ አድርገውት ነበር።

ህወሓት ከሽፌ ጥቃት በኋላ ከፍተኛ ግምት ያለው የጦር መሣሪያ ከደርግ አግኝቶ ነበር። ከዚህ ጦር መሣሪያ በተለይ ከመድፎቹና ከታንኮቹ በተጨማሪ ከውጭ በተለይ ከሱዳንም ቀላል የማይባል የመሣሪያ አግኝቶ ነበር። ከዚህ ሌላም ህወሓት ከራሱ ወጪ የተወሰነ የጦር መሣሪያ ገዝቶ፣ 14.5 ሚሊ ሜትር ቀላል የአየር መቃወሚያ፣ ስትሬላ ወይም ሳም 7 የአውሮፕላን ሙቀትን ተከትሎ የሚመታ ሚሳይል እንዲሁም ለእግረኛ ጦር የሚሆኑ በርካታ ሞርታርዎችና ጠመንጃዎችም ከመሰል ጥይቶቻቸውጋ አግኝቶ ነበር።

ህወሓት/ኢሕአዴግ በነዚህ የመጨረሻ ሰዓታት ሠራዊቱን ዳግም በማደራጀትና በማሰልጠንም ከፍተኛ ለውጥ አድርጓል። የአገራችንን መልክዓ ምድር ያገናዘበ በቀላሉ ተራሮችን፣ ሽንተረኞችንና ሽለቆዎችን አቋርጦ የሚንቀሳቀስ አደረጃጀት መርጦም ውጤታማ ሊሆን ችሏል። አየር መቃወሚያዎች የተደራጁትም ይህን የአገራችንን መልክዓ ምድር መሠረት ባደረገ አግባብ ነበር። ከአደረጃጀት በተጨማሪም ሰፊ የሙያ ሥልጠናዎች ተኪያሂደው ታንኮቾች፣ መድፈኞች፣ የአየር መቃወሚያ ተኳሾች፣ ኮማንዶዎች፣ ወዘተ... እንዲሠለጥኑ ተደርጓል።

ህወሓት/ኢሕአዴግ ምንም ያህል የወታደራዊ ዓቅም ግንባታ ቢያደርግም የሕዝቡ ያልተጓደለ ድጋፍ ባይታከልበት ኖሮ ለድል ባልበቃ ነበር። በደርግ የአስራ ሰባት ዓመታት ግዛት ያልተማረረ የኅብረተሰብ ክፍል አልነበረም። በከተሞች የቀይ ሽብር እርምጃ፣ የብሔራዊ ውትድርና ምልመላ፣ የግል ንግድና የኢንቬስትመንት መዳከም፣ የሰብአዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች መረገጥ፣ የዜጎች ነጻነት መነፈግ፣ የእናት አገር ጥሪ፣ ወዘተ... ሕዝቡን አንገፍግፈውት ነበር። በመሆኑም ሕዝቡ ደርግን ሊያስወግድ የሚችልን ኃይል ለመደገፍም ዝግጁ ነበር።

በገጠር የነበረው ሕዝብም ከከተማው ሕዝብ በባሰ ሁኔታ በደርግ ላይ ጥላቻ ነበረው። ዝሬው አስገዳጅ የምርት ኮታ አቅረበት፤ ሰፈራና መንደር ምሥረታ፤ የአምራቾች ግንባራት አባልነት፤ አድሎአዊ የብሔራዊ ውትደርና ምልመላ፤ የወጣትና የሴቶች ግንባራት ግዴታ መደራጀት፤ የኢሠጥ ሹማምንት አምባገነናዊ አገዛዝ፤ ወዘተ... እጅግ እስመርረውት ነበር። ይህ ምሬት አንዳንዶቹን የገጠር ቀበሌዎች ለዓመፅ ገፋፍቷቸው በጎጃም፤ በጎንደርና በወሎ ያመፁ ገበሬዎች ሩቅ ተጉዘው ከህወሓት/ኢሕአዴግ ጋራ ግንኙነት ጀምረው ነበር። በዚህ ረገድ የአርማጭሆ፤ የበለሳ፤ የመርጡለማርያም፤ ገበሬዎች ተጠቃሾች ነበሩ። እነዚህ ገበሬዎች ነጻ መሬት ድረስ በመዝለቅ ኃይል ተሰጧቸው እንቅስቃሴያቸውን እንዲያጠናክሩ ይጠይቁ ነበር።

ደርግ በወታደራዊው መስክ ከመሸነፉ በፊት በከተማና በገጠር የነበረው ሕዝብ እርሙን አውጥቶበት ነበር። በከተማና በገጠር የሚነዛው ፀረ-ደርግ ውዥንብር ደርግን እጅግ እስጩንቆትና ዕንቅልፍ ነስቶት ነበር። እነዚህ ሁኔታዎች ደርግ በቁሙ እንዲቀበር አድርገውት በከተማም ይሁን በገጠሩ ከሕዝብ እንዲገለልና ደጀን እንዲያጣ አድርገውታል። በዚህ አጋጣሚ ሕዝቡ በተገላቢጦሽ የህወሓት/ኢሕአዴግ ደጀን ለመሆን ተዘጋጅቶ ነበር። ለዚህ ማረጋገጫ የሚሆኑ በርካታ ማስረጃዎችን ማቅረብ ይቻላል። ሕዝቡ ታጋዮች ወደ መኻል አገር እየገሠገሡ ነው የሚል ወሬ ሲፈጣ በገጠር የተፈጠሩትን የደርግ ፖለቲካዊ፤ ጸጥታዊና ኢኮኖሚያዊ መዋቅሮች ያፈርስ ነበር። ደርግ ከጎጃም ተጠራርጎ በወጣ ማግሥት በባህርዳር ዙሪያ እንቅስቃሴ ስናደርግ በአካባቢው የነበሩት አብዛኛዎቹ የደርግ ታጣቂዎች መንገድ እየመሩንና ጥበቃ እያደረጉልን ያለምንም ሥጋት እንንቀሳቀስ ነበር። ለደርግ ከነበረው ጥላቻ የተነሣ አንዱ ገበሬ ገለል አደርጎን፤ «እናንተ፤ እውነት ኢሠጥ ድመት ትበላለች?» ብሎ ጠይቆን ነበር። ሕዝቡ ኢሠጥዎች በክርስትያኑም ይሁን በእስላሙ ግይማኖት ጸያፍ የሆነውን ድመት ይበላሉ ብሎ መጠራጠሩ ለደርግ የነበረውን ጥላቻ በግልጽ ያንጸባርቅ ነበር።

የመኻል አገር ገበሬዎች በደርግ ውድቀት ዋዜማ ሥርዓቱን ለመደምሰስ በሚደረገው ትግል ሕይወታቸውን ለመገበርም ዝግጁ ነበሩ። ወጣት ገበሬዎች የትጥቅ ትግል የሚያኪያሂዱትን ድርጅቶች በገፍ ተቀላቅለዋል፤ ጠመንጃ በማንሣትም ተፋልመዋል። ኢሕአዴግ አዲስ አበባን እስኪቆጣጠር ድረስም ቁስለኛ፤ ስንቅ፤ መሣሪያና ተተኪሽ በመሸከምና በማንጓዝ ጫፋት ተሳትፈዋል። ከፍተኛ የሎጂስቲክ ዓቅም ባልነበረበት ሁኔታ ታጋዮችን መርተው ተሽከመውና ተንከባክበው አዲስ አበባ ድረስ ያስገቡት እነዚህ ደርግን ለመጣል የቆረጡ ገበሬዎች ነበሩ። እነዚህ ገበሬዎች ጠላት መጣብህ፤ አውሬ መጣብህ፤ ከሚለው አስፈሪ ቅስቀሳ ጀምሮ «የሰሜን ሸዋ ሕዝብ ይዘምታል እንጂ አይዘመትበትም።»¹¹¹ የሚለውን የቆየውን ቁስል የሚቀስቅስ መርዘኛ አባባል ወደ ጎን በመተው ከደርግ የባሰ ሰይጣን ሊመጣ ለይቻልም ብለው ኢሕአዴግን ደግፈዋል።

የከተማውና የገጠሩ ሕዝብ ደርግን በመጣል ረገድ ከፍተኛ ሚና ቢጫወትም የአንበሳውን ድርሻ የያዘው ግን የተደራጀው የኢሕአዴግ ሠራዊት እንደነበር መረሳት የለበትም። ከ1981 ዓ.ም. ጀምሮ ዋናዎቹ የደርግ ክፍለ ጦሮችና ተደራቢ ኃይሎች፤ እንዲሁም የአየር ኃይል የተሸመደመዱት በኢሕአዴግ ጦር ምት ነበር። በደርግ ወታደራዊ ተቋም እጅግ ጠንካራ የነበሩት እግረኛና ሜካናይዝድ ጦሮች ብትንትናቸው የወጣው ከሸሬ ጀምሮ እስከ አዲስ አበባ በተደረጉ ከባድ ውግያዎች ነበር። 102ኛ ተራራ ክፍለ ጦር፤ 3ኛ ክፍለ ጦር፤

¹¹¹ ዝኒ ከማሁ፤ በላይ ግደይ፤ ገጽ 495

9ኛ ክፍለ ጦር፣ 29ኛ ሚካናይዝድ ብርጌድ፣ 604ኛ ኮር፣ 605ኛ ኮር፣ 606ኛ ኮር፣ ወዘተ... የተደመሰሱት በሽፌ፣ በቆቦ፣ በጉና፣ በደብረ ታቦር፣ በአዲስ ዘመን፣ በጎሙሲት፣ በጎንደር፣ በደሴ፣ በአምቦ፣ በለቀምት፣ በደብረ ዘይት፣ በአዲስ አበባ፣ ወዘተ... ላይ በተደረጉ ውጊያዎች ነበር። የእርስ በእርስ ጦርነቱ የተቋቋመው እነዚህ የሠራዊቱ ክፍሎች ብትንትናቸው ወጥቶ ዳግም ጦርነት መግጠም ወደማይችሉበት ደረጃ ሲደረሱ ነበር። ግንቦት 20/1983 ዓ.ም. የሚከበረው በዓልም የደርግ ሠራዊት በአዲስ አበባ ጭምር ተሸንፎ ረጅሙ የእርስ በእርስ ጦርነት ያበቃበት ቀን በመሆኑ ነው።

ሀወሓት/ኢሕአዴግን ለሁለት ዓመታት ያህል የመጨረሻውን የማጥቃት ውግያ በሚያኪያሂድበት ወቅት ከደርግጋ የሚያደርገውን የሰላም ድርድር አላቋረጠም ነበር። ቀደም ብዬ እንደገለጽኩት ሰላም ለማምጣት እንደራደር የሚለው መፈክር አብዛኛውን ኢትዮጵያዊ ሊያሰልፍ የሚችልና ምዕራባውያን ዲፕሎማቶችም የሚፈልጉት ስለነበር ጦርነት እየተኪያሂደም ድርድሩ እንዲቀጥል ተደርጓል። ኮሎኔል መንግሥቱ ኃይለ ማርያም ሸሽቶ የኢሕአዴግ ሠራዊት አዲስ አበባ ጫፍ ላይ በደረሰበት ወቅት እንኳን በሮምና በለንደን በአሜሪካኖች መሪነት በጣልያኖች አደራዳሪነት ውይይት ይኪያሄድ ነበር። ድርድሩ የትም ሊያደርስ የማይችል መሆኑን ሲገነዘቡ ግን አሜሪካኖች አንቶኒ ሌክ በተባለው ዲፕሎማታቸው አማካይነት ኢሕአዴግ አዲስ አበባ እንዲገባ ፈቀዱ። ኢሕአዴግ አዲስ አበባ ገብቶም የደርግ የመጨረሻ ውድቀት ሆነ። ይህ ፍጻሜ በአንድ በኩል እጅግ ጨካኝና አምባገነን የነበረውን የደርግ ፍጻሜ ሲያበስር በሌላ በኩል ደግሞ በኢትዮጵያ መንግሥት ሥር የቆየችውን የኤርትራ ክፍለ ሀገር መገንጠል አስከትሏል። ኢሕአዴግ አዲስ አበባ ሽግግር መግሥት ለማቋቋም ሲወስን ሻዕብያም በአሥመራ የራሱን ጊዜያዊ መንግሥት ለማቋቋም ወሰነ። ይህ ክስተት በኢትዮጵያ ላይ ያሳደረውን ተጽዕኖና አጠቃላይ ሂደቱ በሚቀጥለው ምዕራፍ እዳስሰዋለሁ።

ምዕራፍ ሦስት፤

ከመንግሥት ምሥረታ እስከ ኢትዮ-ኤርትራ ጦርነት ዋዜማ /1983 -1990 ዓ.ም./

1. የሽግግር መንግሥት በኢትዮጵያ፣ ጊዜያዊ መንግሥት በኤርትራ

የህወሓት አመራር ደርግ ከመውደቁ ቀደም ብሎ ኢትዮጵያን ለወደፊቱ እንዴት እንደሚያስተዳድር ዕቅድ አውጥቶ ነበር። የደርግን የውድቀት አዝማሚያ የተመለከቱ የተለያዩ የኢትዮጵያ የፖለቲካ ኃይሎች ክፍተቱን ለመሙላት የየራሳቸውን አማራጭ ዕቅድ እንደነደፉ ሁሉ እኛም እንዲሁ የራሳችንን አማራጭ ይዘን ከተለያዩ ድርጅቶች መወያየትና መደራደር ጀምረን ነበር። ከደርግ ውድቀት በኋላ የሚቋቋመው መንግሥት አመለካከታችን ቀደም ሲል ስልታዊና ስትራቴጂያዊ ግንባር ብለን ባስቀመጥነው አቅጣጫ መሠረት የሚመራ ነበር። ስልታዊ ግንባር ሲባል የተለያዩ ዓላማዎች ያሏቸው ድርጅቶች የሚያገናኝቸውን የጋራ አቋሞች መሠረት በማድረግ የሚያቋቁሙት ግንባር ሲሆን ስትራቴጂያዊ ግንባር ሲባል ደግሞ ከሞላ ጎደል ተመሳሳይ ፕሮግራምና ስትራቴጂያዊ ግብ ያላቸው ድርጅቶች የሚያቋቁሙት ግንባር መሆኑን አስቀምጦን ነበር።

በደርግ ውድቀት ዋዜማ ኢትዮጵያ ውስጥ የተፈጠረውን ክፍተትና ያልተመጣጠነ የፖለቲካ እድገት ለማስተካከል «የስትራቴጂያዊ ዴሞክራሲያዊ ግንባር» ለማቋቋም ሌት ተቀን እንሠራ ነበር። ይህን ያደረግንበትም ምክንያት ህወሓት ብቻውን አገር ለመምራት ተቀባይነት (legitimacy) ስለማይኖረው ነበር። የነበረውን ክፍተት መጀመሪያ ከኢሕዴን ጋራ በ1981 ዓ.ም. በፈጠርነው ግንባር፣ በኋላ ላይ ደግሞ ከኢሕዴድ ጋራ በ1982 ዓ.ም. በመሠረትነው ግንባር ከሞላ ጎደል ለማሟላት ቻልን። በኛ እምነት እነዚህ ክንዋኔዎች በደቡብና በመካከል ኢትዮጵያ የነበረውን የስትራቴጂያዊ ወዳጅ ዕጦት ለማሟላት እስከሎናል። ሦስት ድርጅቶችን ዐቅፎ የተመሠረተው ኢሕአዴግ ከሞላ ጎደል ኢትዮጵያዊ መልክ ቢይዝም ገና ያልተሟላውን የደቡብ ብሔር ብሔረሰቦችን የሚመራ ድርጅትም ደርግ ከመውደቁ በፊት እንዲመሠረት ታስቦ ከምርኮኞች አካባቢ ይህን ተልእኮ ሊያሳኩ የሚችሉ ግለሰቦች ቢመለመሉም የደርግ ቅጽበታዊ ውድቀት ይህን ዕቅድ ሳያሳካው ቀርቷል። በመሆኑም የደቡብ ኢትዮጵያ ሕዝቦች ዴሞክራሲያዊ ግንባር /ደኢሕዴግ/ በሚል ስያሜ የደቡብ ብሔር ብሔረሰቦችና ሕዝቦችን ይወክላል ተብሎ የተቋቋመው ድርጅት ኢሕአዴግን የተቀላቀለው በደርግ ውድቀት ማግስት ነበር።

ከደርግ ውድቀት በኋላ ለሚቋቋመው መንግሥት ዋና አስኳል አድርገን ያስቀመጥነው ይህን ሦስት ድርጅቶች ያቀፈውን ስትራቴጂያዊ ግንባር ሲሆን ስናራምደው የቆየነውን አብዮት ግቡን እንዲመታ ወሳኝ ኃይል ተደርጎ የተወሰደውም ይኸው ኃይል ነበር። በስትራቴጂ ደረጃ ይህን ብናስቀምጥም ይህን ስብስብ ብቻ ይዞ መንግሥት መመሥረቱ ጠቃሚ እንዳልሆነ ተገንዝበን በደርግ ውድቀት ዋዜማ በአገሪቱ ትጥቅ አንገበው ይፋለሙ ከነበሩና የፖለቲካ ትግል ያኪያሂዱ ከነበሩትን 25 ድርጅቶች ጋራ ትስስር ፈጥረን በመንግሥት ምሥረታው እንዲሳተፉ ጥረት አድርገናል።

፤ እንደገና ብዝሃባ ስሙር ግንባር፣ ሜይ ዴይ ቁ.3፣ 2ይ ዓመት፣ በብክልተ ወርሒ ዝሕተም ናይ ማሌሊት ውሽጣዊ መፅሄት፣ ጥሪ 1979 ዓ.ም.፣ ገጽ 131-143 /በአማርኛ ሲተረጎም «እንደገና ስለ ጥምረት ግንባር፣ ሜይ ዴይ ቁ.3፣ 2ኛ ዓመት፣ በየሁለት ወሩ የሚታተም የማሌሊት ውሰጣዊ መጽሔት፣ ጥር 1979 ዓ.ም.፣ ገጽ 131- 143/

ከስትራቴጂያዊ ግንባሩ በመለስ የፖለቲካ ኅብረት ወይም ቅንጅት ለመፍጠርና እነዚህ የተለያዩ ኃይሎች በሚመሠረተው መንግሥት እንዲሳተፉ ለማድረግ ብንሞክርም ጥረታችን አልተሳካም። በኢትዮጵያ ትጥቅ አንግበው ይፋለሙ የነበሩት እንደእነ አነግ፣ አነግ፣ አእነግ፣ ጋሕንን፣ ሲአግ፣ ቤሕንን፣ ምሶነግ፣ የመሳሰሉ ብሔር ተኮር ድርጅቶች ኅብረ ብሔራዊ የሆኑትም ኢሕአፓና ኢዴጎ ነበሩ። ትጥቅ ሳያነግቡ የፖለቲካ ትግል ያኪያሂዱ የነበሩና መቀመጫቸውን ከኢትዮጵያ ውጭ ያደረጉ እንደ መኢሶን፣ ኢዴፓ፣ ኢዴቅ የመሰሉ ድርጅቶችም ነበሩ። ከእነዚህ ድርጅቶች ጋር ተገናኝተን ለመነጋገር ብንሞክርም ያሰብነው ሳይሳካልን ቀርቷል። በዚህ አጋጣሚ በእነ እያሱ ዓለማየሁ ይመራ ከነበረው ኢሕአፓ ጋራ ለመስማማት ያደረገነው ሙከራ እንኳን ሊሳካ ወደ በለጠ አለመግባባት አምርቶ ተከታታይ ውግያዎች ውስጥ ተጠምደን ከሁለታችንም ወገን በርካታ ታጋዮች ሕይወታቸውን አጥተዋል፤ የአካል ጉዳትም ደርሶባቸዋል። በመጨረሻም አብዛኛዎቹ ጦርነቱን ሲመሩ የነበሩት የኢሕአፓ አመራር አባላት ሲገደሉ፣ የተወሰኑትም ተማርከው ሞት ተበይኖባቸዋል።

በአንዳርጋቸው አሰግድና በአበራ የማነ አብ የሚመራው የመኢሶን የልዑካን ቡድን ህወሓት ከሚቆጣጠረው ነጻ መሬት ድረስ መጥቶ ውይይት ብናደርግም ስምምነት ላይ ለመድረስ አልቻልንም። ከመኢሶን ጋር የተደረገው ውይይት ያልተሳካው ሁለታችን ስናራምደው የነበረውን የፖለቲካ አቋም አቀራርብን የጋራ አቋም መፍጠር ባለመቻላችን ነበር። የልዩነታችን ምንጭ የሚያጠነጥንነውም የብሔር ብሔረሰብ መብት እስከ መገንጠልና የኤርትራ የነጻነት ጥያቄ በሚሉት ላይ ነበር። ቀደም ሲል እንደገለጽኩት ህወሓት የኤርትራ ጥያቄ የቅኝ ግዛት ጥያቄ ስለሆነ በነጻነት መፈታተ አለበት የሚለውና የብሔር ብሔረሰቦች መብት እስከ መገንጠል መከበር አለበት የሚለው አቋሙ ዋና መለያው ነበር። መኢሶን በበኩሉ ከዚህ ተጻራሪ አቋም ነበረው። በወቅቱ ከመኢሶን ጋር ሊደረግ የታሰበው ስምምነት በስልታዊ ግንባር ማዕቀፍ ሥር ቢሆንም በህወሓት የቀረበው የብሔር ብሔረሰብን መብት እስከ መገንጠል የመቀበል ቅድመ ሁኔታ በመኢሶን በኩል ተቀባይነት ስላላገኘ ድርድሩ ሊሳካ አልቻለም።

ኢዴጎም በደርግ ውድቀት ዋዜማ ከህወሓት ጋራ በጦርነት ተጠምዶ ነበር። በርካታ የአመራር አባላቱ በአርማጭሆ ቤዝ ዐመባቸው እንዳሉ ተገድለውና ተማርከው፣ ከተማረኩት የተወሰኑትም ሞት ተፈርዶባቸዋል። ከእነዚህ ሞት ከተፈረደባቸው መካከል ቀደም ሲል በምዕራብ ትግራይ ከኢዴጎ ሲኪያሂዱ በነበሩት ውግያዎች ከፍተኛ ሚና የነበራቸው እነ ሰባጋድስ ዶሪ ይገኙበታል። ኢዴጎ ከህወሓት ጋር ከ1969 ዓ.ም. ጀምሮ እስከ ደርግ ውድቀት ዋዜማ ድረስ በርካታ ውግያዎችን ቢያኪያሂድም ከ1983 ዓ.ም. መጨረሻ ጀምሮ ግን ከኢሕአፓና ከመኢሶን በተለየ ሁኔታ ከህወሓት ጋር አብሮ ለመሥራት ፍላጎት አሳይቶ ነበር።

ህወሓቶች ከኅብረ ብሔር ድርጅቶች ይልቅ የተሻለ ግንኙነት የነበረው ከብሔር ተኮር ድርጅቶች ጋር ነበር። በአፋሩ ሱልጣን ዓሊ ሚራሕ ከሚመራው አነግ ጋራ ከ1970ዎቹ መጀመሪያ ጀምሮ ሳውዲ ውስጥ በርካታ ግንኙነቶች ተኪያሂደው ነበር። በሳውዲዎች አማካይነት የህወሓት ሊቀመንበር የነበረው ስብሐት ነጋና የውጭ ጉዳይ ኃላፊ የነበረው ሥዩም መስፍን ከሱልጣን ዓሊ ሚራሕና ከልጆቻቸው ጋራ ተነጋግረው ተባብሮ ለመሥራት ስምምነት ላይ ደርሰው ነበር። በዚህ ስምምነት መሠረት በህወሓትና በአነግ መካከል የተወሰኑ ወታደራዊ ትብብሮች ተኪያሂደው ነበር²።

² በወቅቱ አነግ በቅጡ የተደራጀ ወታደራዊ ኃይል ባይኖረውም መሐመድ ሙሳ የተባለው የግንባሩ ተወካይ የመራቸው የሽምቅ ተዋጊዎች ከህወሓት ወታደራዊ አሐዶች ጋር ተባብረው እንዲሠሩ ጥረት ተደርጓል። ከዓለብ ወደ አዲስ አበባ በሚወስደው መሥመርና በሌሎች የአፋር አካባቢዎች በተደረጉት ውግያዎችም እነዚህ

ሌላው ከህወሓት ጋር የተሻለ ግንኙነት የነበረው ድርጅት አነግ ነበር። አነግ በተለያዩ ወቅቶች ከህወሓት ጋር አብሮ ለመሥራት ፍላጎት አሳይቶ፤ በተለይ በ1975 ዓ.ም. ሁለተኛ ድርጅታዊ ጉባኤያችንን ስናኪያሂድ ፈቃዱና ሙስጠፋ የተባሉ የአነግ የአመራር አባላት በጉባኤው ተገኝተው የመልካም ምኞትና የድጋፍ መግለጫ አስምተው ነበር። ከዚህ ዘለውም የአነግና የህወሓት አመራር ግንኙነት አድርገው በተለያዩ መስኮች፤ በወታደራዊው መስክም ጭምር ተባብረው ለመሥራት ተስማምተው ነበር።

ከአነግ ጋር በተደረገው የትብብር ስምምነት መሠረት በ1976 ዓ.ም. በሟቹ በክንፈ ገብረ መደሃን የሚመራ አንድ የህወሓት ኃይል ወደ ወለጋ ተልኮ የአነግን ወታደራዊ ኃይል በማጠናከር በምዕራባዊ ኢትዮጵያ ጠንካራ የጥቃት ግንባር ለመፍጠር ሞክሮ ነበር።³ ከዚህ ተልእኮው በተጨማሪ በሕዝቡና በአነግ ሠራዊት አባላት ውስጥ «ዴሞክራሲያዊ እሴቶችን» የማስረጽ ተልእኮ ተሰጥቶት ነበር። ሆኖም ኃይሉ ወለጋ ደርሶ እንቅስቃሴውን እንደጀመረ አነግ ጠንካራ ወታደራዊ እንቅስቃሴ እንደማያደርግ፤ ደካማና ኢ-ዴሞክራሲያዊ አመራር እንዳለው፤ ለረጅም ጊዜ ጉባኤ ሳያኪያሂድ መቆየቱ ኢ-ዴሞክራሲያዊነቱን የሚያረጋግጥ እንደሆነ፤ ለሕዝቡና ለአነግ ሠራዊት አባላት መግለጽ ጀመረ። አነግ ያራምዳቸው የነበሩት አቋሞችም የተሳሳቱና ለድል እንደማያበቁ ገልጸ። ይህን የህወሓት እንቅስቃሴ የተመለከተው የአነግ አመራር የተላከው ኃይል ከአካባቢው እንዲወጣ አዞ ኃይሉ የተሰጠውን ተልእኮ ሳይሳካ በሱዳን በኩል አድርጎ ወደ ትግራይ ተመልሷል።

ደርግ መውደቁ እርግጠኛ በሆነበት በ1983 ዓ.ም. ኢትዮጵያ ውስጥ ደርግን ማን ሊተካው ይችላል የሚለው ጥያቄ እጅግ አሳሳቢ ሆኖ ነበር። ጉዳዩ እጅግ ያሳበባቸውም በአሜሪካ የሚመራው የምዕራቡ ዓለምና የኤርትራው ሻዕብያ ነበሩ። ምዕራባውያን ኢትዮጵያ ውስጥ ብጥብጥ ከቀጠለ የአካባቢው ጸጥታ ሊታወክና ከቁጥጥር ውጭ ሊሆን ይችላል የሚል ሥጋት ነበራቸው። ሻዕብያዎችም ቢያንስ ያነሡትን የነጻነት ጥያቄ አስተናግዶ ኢትዮጵያ ውስጥ የተረጋጋ ሁኔታ የሚያሰፍን ኃይል ሥልጣኑን እንዲቆጣጠር ይፈልጉ ነበር። ከዚህ የተነሣም አሜሪካኖችና ሻዕብያዎች አጄንዳዎቻቸውን ለማሳካት ትጥቅ ያነገቡትንም ይሁን የፖለቲካ ትግል የሚያኪያሂዱትን ድርጅቶች አሰባስበው በኢትዮጵያ የሽግግር መንግሥት የሚመሠረትበትን ሁኔታ ማመቻቸት ጀምረው ነበር። ለዚህ የሽግግር መንግሥት ምሥረታ አስኳል ተብሎ በውጭ ዲፕሎማቶችም በሻዕብያም ተስፋ የተጣለበት ህወሓትና ህወሓት የሚመራው የኢሕአዴግ ግንባር ነበር። ህወሓት/ኢሕአዴግ ለብቻው አስተማማኝ መሠረት ያለው የሽግግር መንግሥት ሊያቋቁም እንደማይችል ተገንዝበው ሌሎችን ለማግባባት ሰፊ እንቅስቃሴ ያኪያሂዱ ነበር።

በኢትዮጵያ በሚመሠረተው የሽግግር መንግሥት ከፍተኛ ሚና ይጫወታሉ ተብለው ከታሰቡት ድርጅቶች አንዱ አነግ ነበር። አነግ በኦሮሞ ሕዝብ ዘንድ ከኦሕዴድ የተሻለ ተቀባይነት የነበረውና የኦሮሞን ጥቅም ያስጠብቃል ተብሎ የሚታመን ስለነበር ተሳትፎው የሽግግር መንግሥቱን ተቀባይነት እንደሚያሰፋው ግልጽ ነበር። ሆኖም አነግ በዚህ የሽግግር መንግሥት በልበ ሙሉነት እንዳይሳተፍ የሚያደርጉት ችግሮች ነበሩ። ከነዚህ ችግሮች አንዱ አነግ የኦሮሞን ሕዝብ እወክላለሁ ብሎ እየተንቀሳቀሰ የህወሓት ዴሞክራሲያዊና ስትራቴጂያዊ ወዳጅ የተባለውን ኦሕዴድን በህወሓት አነግን ለማጥፋት እንደተቋቋመ

የአነግ አባላት ዐቅማቸው በፈቀደው መጠን ተሳትፈዋል። ሆኖም ከወታደራዊ ትብብሩ ይልቅ የፖለቲካዊ ትብብሩ የተሻለ ውጤት አስገኝቷል ለማለት ይቻላል።
³ ኃይሉ እንዲላክ የተወሰነው ከሁለተኛው የህወሓት ድርጅታዊ ጉባኤ በኋላ በተኪያሂደው የህወሓት ማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ውሳኔ መሠረት ሲሆን በዚህ ተልእኮ ከክንፈ በተጨማሪ ሙሉጌታ ገብረ ሕይወት /ጫልቱ/ እና ሌሎች ጠንካራ የተባሉ ታጋዮች ተካተው ነበር።

ድርጅት ማየቱ ነበር። እንዲያውም በአነግ አገላለጽ አሕዴድ የአቢሲኒያ ሸር አስፈጻሚ ድርጅት እየተባለ አነግና ህወሓት በጥርጣሬ ይተያየ ነበር። በዚህ ሁኔታ ብቻውን ከአነግ ጋራ ስምምነት ላይ ለመድረስ ስላልቻለ ሻዕብያዎች የሽምግልና ሚና ሊጫወቱ ችለዋል።

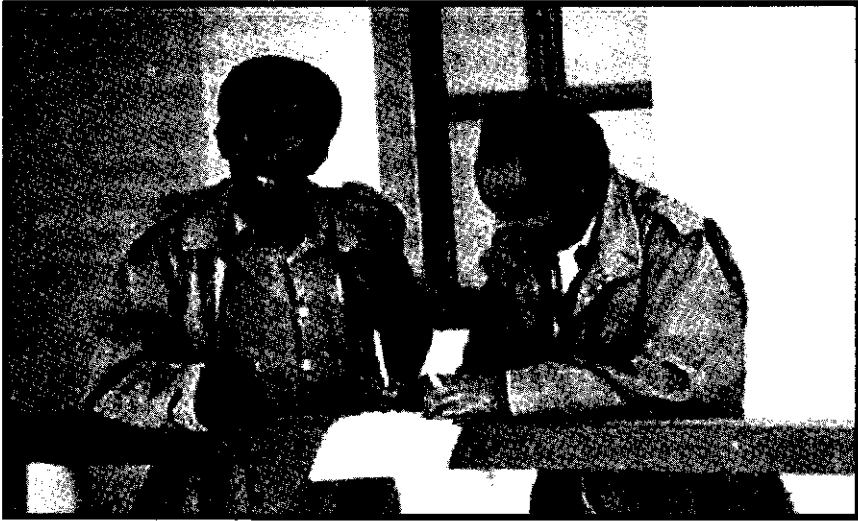
የአነግ ጥያቄ ሻዕብያ ከሚያነሳው የቅኝ ግዛትና የነጻነት ጥያቄ ጋር ተመሳሳይነት ስለነበረው ጥያቄውን ከማይቀበለው ከህወሓት ይልቅ ከሻዕብያ ጋራ የተሻለ ቅርበት ነበረው። ሻዕብያም በዚህ ተጠቅሞ አነግን አለሳልሶ በሽግግር መንግሥቱ እንዲሳተፍና ከህወሓት ጋራ እንዲስማማ አግባባው። ሻዕብያ ይህን የማግባባት ሥራ በትጋት እየሠራ የነበረው ሁለቱ የኤርትራን የነጻነት ጥያቄ ያለማቅማማት ይቀበሉ የነበሩትን ድርጅቶች ተጽዕኖ ፈጣሪ የሆኑበት የሽግግር መንግሥት እንዲፈጠርና በኤርትራ የነጻነት ጥያቄ ላይ ምንም ዕንቅፋት እንደያጋጥም ነበር። ይህን አስመልክቶ ኤርትራዊው ፕሮፌሰር በረከት ሀብተ ሥላሴ የሚከተለውን ይላል፤ «ከደርግ ውድቀት በኋላ የሚኖረውን የሥልጣን ክፍፍል በተመለከተ በኢሕአዴግ እና በአሮሞ ነጻ አውጪ ግንባር /አነግ/ መካከል የተወሰኑ ያልተቋጩ ልዩነቶችና ውጥረቶች ተከስተው ነበር። እነዚህን ልዩነቶች ለማስወገድ በማስታረቅ ረገድ የሕዝባዊ ግንባር አርነት ኤርትራ አመራር ረድቷል።»⁴

ሻዕብያ በኢትዮጵያ የሚመሠረተው መንግሥት ጥያቄያውን ባያስተናግድ ሊደርስ የሚችለውን ችግር ከኢትዮጵያውያኑ ድርጅቶች ቀድሞ ተገንዝቦ ስለነበር አነግና ህወሓት/ኢሕአዴግ የተሰማሙበት ሰነድ በማርቀቅ ረገድ አሉን የሚሏቸውን የሕግ ባለሙያዎች፣ ማለትም አማረ ተሽለንና ፕሮፌሰር በረከት ሀብተ ሥላሴን አሰማርተው ኢሳያስ አፈወርቂ፣ መለስ ዜናዊና ሌንጮ ለታ ሰንዓፌ ተገኝተው በሽግግሩ ቻርተር አንቀጾች ላይ እንዲነጋገሩ አድርገዋል። ይህን አስመልክቶ ፕሮፌሰር በረከት የሚከተለውን ይላል፤ «በእርግጥ ከኮንፈረንሱ በፊት በአዲሶቹ የኤርትራና የኢትዮጵያ መንግሥታት መካከል ትብብር እንደሚኖር የሚያመለክቱ ከፍተኛ ክስተቶች ነበሩ። ከነዚህ መካከል የመጀመሪያውም የሕግአኤ፣ የኢሕአዴግና የአነግ ከፍተኛ የአመራር አባላት የተገኙበት ትንሽ ስብሰባ ነበር። ሕግአኤን በመወከል ኢሳያስ አፈወርቂና ሁለት የፖሊትቢሮ አባላት ማለትም አሊ ሰይድና ሰብሐት ኤፍሬም፣ እንዲሁም እኔ ራሴ /ፕሮፌሰር በረከት/ እና አማረ ተሽለ በአማካሪነት ተገኝተን ነበር። ኢሕአዴግን በመወከል መለስ ዜናዊ ሲገኝ፣ ከአዲስ አበባ በመኪና የተጓዘው ከግል ጠባቂዎቹና ከሹፌሩ ጋር ነበር። አነግን በመወከል ደግሞ የድርጅቱ ምክትል ሊቀመንበር የሆነው ጥበበኛውና አንደበተ ርቱዑ ሌንጮ ለታ ነበር። ሌንጮንና መለስን እ.አ.አ. በ1980ዎቹ በአሜሪካ ዋሽንግተን ዲሲ ላይ አግኝቻቸው ነበር።»⁵ የአነግና የህወሓት/ኢሕአዴግ ተወካዮች ሰነዱን ካዩ በኋላ ስምምነት ላይ ደርሰው ህወሓት/ኢሕአዴግና አነግ የሽግግር መንግሥቱ ባቋቋመው ኮንፈረንስ በጋራ ተሳትፈዋል።

በዚህ ኮንፈረንስ የጸደቀው ሰነድ እምብርት የብሔር ብሔረሰቦችን መብት እስከ ነጻነት መከበር የሚለው ሲሆን በአንቀጽ ሁለት -ሐ- ላይ የሚከተለው ቀርቧል፤ «የሚመለከተው ብሔር፣ ብሔረሰብና ሕዝብ ከላይ የተጠቀሱት መብቶች ታገዱ፣ ተረገጡ ወይም ተሸራረፉ ብሎ ባመነበት ጊዜ የራሱን ዕድል በራሱ እስከ ነጻነት ድረስ የመወሰን መብቱን ተግባራዊ የማድረግ መብት አለው።»⁶ ይህ አንቀጽ ለአነግም ሆነ ለኢሕአዴግ የተመቸ ነበር። ሻዕብያም ለይስሙላ የመገንጠል መብትን መቀበል አገር በታኝ ነው ቢልም በመጨረሻ አንቀጽ 2-ሐን ከራሱ የመገንጠል ዓላማ አንጻር እጅግ ጠቃሚ ሆኖ ስላገኘው ያለምንም

⁴ Bereket Habte Selassie. 2011. Wounded Nation: How at Once Promising Eritrea was Betrayed and its Future Compromised. *The Crown and the Pen. Vol. 11*, The Red Sea Press Inc., p.34.
⁵ ibid., p.36.
⁶ የኢትዮጵያ ሰላማዊና ዴሞክራሲያዊ የሽግግር ጉባኤ ቻርተር፣ ሐምሌ 15/1983 ዓ.ም፣ አዲስ አበባ፣ ገጽ 6

ማቅማማት ተቀብሎታል። አነገ፣ ሻዕብያና ህወሓት/ኢሕአዴግ የተሰማሙበት ይህ ሰነድ በኢትዮጵያ በሚመሠረተው የሽግግር መንግሥት ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ አሳድሯል። አንቀጽ የፈጠረው ተጽዕኖ እንዳለ ሆኖ፣ ያለምንም ቅድመ ሁኔታ የተቀበልነው የኢርትራ ነጻነትም እጅግ ውስብስብ በነበረው የኢትዮጵያ ፖለቲካ ያስከተለው አሉታዊ ተጽዕኖ ቀላል አልነበረም፤ መዘዙም እስከአሁንም እንደቀጠለ ነው።

መለስና ሌንጮ የሽግግር ቻርተርን ረቂቅ ሲፈርሙ፤
ኤርትራ፣ ሰንዓፊ ከተማ፣ 1983 ዓ.ም.

በህወሓት/ኢሕአዴግና በአነግ ተቀባይነት ያገኘው ይኸው ሰነድ በኢትዮጵያ የፖለቲካ እድገት ከፍተኛ ሚና የተጫወቱትንና ለወደፊቱም ሊጫወቱ ይችሉ የነበሩትን ኅብረ ብሔራዊ ፓርቲዎች ማለትም ኢሕአፓንና መኢሶንን ከጨዋታው ውጭ አድርጓቸው ነበር። በእርግጥ ኢሕአፓና መኢሶን በወቅቱ ከወታደራዊ ኃይልና ድርጅታዊ ዓቅም አንጻር ደካሞች እንደነበሩ የማይካድ ነው። ሆኖም እነዚህ ድርጅቶች ኢትዮጵያ ውስጥ የሚወክሉት የፖለቲካ አስተሳሰብና ኅብረተሰብ ነበር። አስተሳሰባቸው በሕዝቡ ውሳኔ መሸነፉ እስካልተረጋገጠ ድረስም ትምክህተኞችና ፀረ-ሰላም ኃይሎች ናቸው በሚል ከሚቋቋመው የሽግግር መንግሥት እንዲገለሉ ማድረጉ ተገቢ አልነበረም። በአንጻሩ ሰነዱን ይደግፋሉ የተባሉ ብሔር ተኮርና ኅብረ ብሔር ድርጅቶች ከያሉበት እየተፈለጉ እንዲሰባሰቡ ተደርጎ በደርግ ውድቀት ማግስት በተፈጠራው የሰላም ኮንፈረንስ እንዲሳተፉ ተደርጓል። የአነግ፣ የምሶነግ፣ የአእነግ፣ የቤሕነን፣ የጋሕነን፣ የሲአን የወላይታ ሕዝብ ዴሞክራሲያዊ ግንባር /ወሕዴግ/፣ የከንባታ ሕዝብ ኮንግረስ /ከሕኮ/፣ የኦሞ ሕዝብ ዴሞክራሲያዊ ግንባር /ኦሕነግ/፣ ወዘተ... ይህን ሰነድ ለማጽቅ የተሰማሙ ብሔር ተኮር ድርጅቶች ነበሩ። ኢዴጎ፣ ኢዴቅ፣ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት /ኢብዴድ/፣ ወዘተ... ሰነዱን ለመፈረም የተሰማሙ ኅብረ ብሔር ድርጅቶች ነበሩ።

ኢትዮጵያ ውስጥ የሽግግር መንግሥት ለማቋቋም የሚያስችለውን ኮንፈረንስ ለመጥራት በተደረገው ዝግጅት ሻዕብያ በታዛቢነት እንጂ በተሳታፊነት እንዲገኝ አልታሰበም ነበር። ይህ የሆነበት ምክንያትም በረቂቁ ሰነድ እንደተገለጸው ቀድሞ የኢትዮጵያ ቅኝ ግዛት

የነበረችው ኤርትራ የራስዋን ነጻ መንግሥት እንድትመሠርት ስለፈቀደላት ነው። ገና ኤርትራ ነጻ አገር ትሁን ወይስ የኢትዮጵያ አካል የሚለውን ጥያቄ የኢትዮጵያ ሕዝብ ሳይነጋገርበትና ሳይመክርበት ድርጅቶቹ አቋም ወስደው የመገንጠሉን ጥያቄ ተግባራዊ ማድረግ ጀምረው ሻዕብያ ኤርትራ ውስጥ ጊዜያዊ መንግሥት አቋቋሙ። ይህ ኤርትራ ነጻነት ይገባታል የሚለው አቋማችን ከታሪክ፣ ከሕግና ከፖለቲካ አካላዊ አንጻር በሚገባ የተጠና፣ የኢትዮጵያ ሕዝብም ያመነበት እንዳልነበር በምዕራፍ ሁለት ለማሳየት ሞክራለሁ። ያም ሆነ ይህ በኤርትራ ጊዜያዊ መንግሥት መመሥረቱ የኤርትራን ወታደራዊ ኃይል ሚዛንና የህወሓት/ኢሕአዴግ ፖለቲካዊ ይሁንታን መሠረት ያደረገ እንጂ ሌላ ሕጋዊ ወይም ታሪካዊ መሠረት አልነበረውም። ኢሕአዴግ ነሐሴ 1983 ዓ.ም. ላይ ለካድሬዎቹ ባሰራጨው ጥብቅ ምስጢር በሚለው ሰነድ የኤርትራ ጉዳይ እጅግ አወዛጋቢና አስቸጋሪ ሊሆን እንደሚችል ከወዲሁ ገምቶ እንደነበር ለማየት ይቻላል። ህወሓት አቋሙን አንቀበልም የሚሉ በርካታ ወገኖች ሊኖሩ እንደሚችሉ በመገመትም ኤርትራውያን በጉልበታቸው ነጻ እንደወጡና ኢሕአዴግ በጉዳዩ ምንም ሚና እንዳልነበረው በሚከተለው አግባብ ለማሳመን ሞክሯል፤ «የኤርትራ ሕዝብ ለ30 ዓመታት ባኪያሄደው ከባድና ወደር የሌለው መሥዋዕትነትና ትግል ደርግን ከመላ ኤርትራ ሊጠራርግ ችሏል። አቤት በማለትና በሰላም ጠይቆ ሊያረጋገጠው ያልቻለውን መብት በትግልና በብርቱ ክንዱ ሊያረጋገጠው ችሏል። ኤርትራ ውስጥ ደርግ ላይ ለተገኘው ድል ወሳኝና ዋናው ባለቤት የኤርትራ ሕዝብና ትግሉ ነው። ማንም ኃይል በምጽዋት ስለሰጠው ሳይሆን የራሱንና የልጆቹን ደም በመገባር በጉልበቱና በጠመንጃው ያገኘው መብት ነው። ኤርትራ ውስጥ ለተገኘው ድል ወሳኝም ኢሕአዴግ አይደለም።»⁷

በኢትዮጵያ ኤርትራን ያላካተተ የሽግግር መንግሥት የተመሠረተው ሰኔ 1983 ዓ.ም. በተደረገውና በርካታ ድርጅቶችና የተወሰኑ ግለሰቦች በተገኙበት የሰላም ኮንፈረንስ ሲሆን በኮንፈረንሱ የሻዕብያው ሊቀመንበር ኢሳያስ አፈወርቂ የሚመራው የልዩነት ቡድን በታዛቢነት ተገኝቶ ነበር። በዚህ ኮንፈረንሱ የተሳተፉት ዋናዎቹ ተዋንያን የኢሕአዴግ አባል ድርጅቶችና እነግ ቢሆኑም ሌሎችም በነበራቸው ወታደራዊ ወይም ፖለቲካዊ የኃይል ሚዛን መሠረት እንዲሳተፉ ተደርጓል። ከፍተኛው ውክልና ለኢሕአዴግ ሲሰጥ እያንዳንዱ የግንባሩ አባል አስር አስር ድምጽ ወስዶ ኢሕአዴግ በአጠቃላይ ሠላሳ ድምጽ ይዞ ነበር። ቀጥሎም እነግ ከፍተኛ ድምጽ ሲወስድ አስራ ሁለት ድምጽ በመያዝ በጉባኤው ተሳትፏል። ለሌሎች የተሰጠው ድምጽ ከአንድና ከሁለት የማይበልጥ ሲሆን ይህም አስቀድሞ የተወሰነው በዝግጅቱ ሂደቱ የላቀ ተጽዕኖ በነበራቸው ኢሕአዴግና እነግ ስምምነት ነበር።

በሰኔ 1983 ዓ.ም. በተኪያሄደው ኮንፈረንስ በድርጅት ደረጃ እጅግ አስገራሚ አቋም ይዘው ልዩነታቸውን ያወጁት ሱልጣን ዓሊ ሚራሕ ነበሩ። ሱልጣኑ የኤርትራ ጉዳይ ተነሥቶ ውይይት በተኪያሄደበት ወቅት ድርጅታቸው አፋር በሁለት ሦስት አገሮች ተበታትኖ ይኑር የሚል አቋም እንደሌለውና በኢትዮጵያና በኤርትራ ያለው አፋር አንድ መሆኑን፣ ይህ አንድነትም እሳቸው ስለፈለጉት የተፈጠረ ሳይሆን በታሪክ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ እንደሆነ ገልጸው ኤርትራንና ኢትዮጵያንም የሚመለከተው እውነታ አሳዩ።

በሰኔው ኮንፈረንስ ሌላው አሳዛኝ ክስተት የሴቶች ተሳትፎ እጅግ ደካማ መሆኑ ነበር። ከቁጥራቸው አንጻር የኅብረተሰቡ ግማሽ ናቸው እየተባለ የሚዘመርላቸው ሴቶች በዚህ ኮንፈረንስ በሚፈለገው ደረጃ አልተሳተፉም ነበር። በተለይ ኮንፈረንሱ ካነሣው የሰላም

⁷ «ንዝተማለአ ወያኔ ዴሞክራሲያዊ ዓወት ሕዚ'ውን ዘይንቅነኝ ጽኑዕ ህዝባዊነት» |ጥብቂ ምሽጥ/ ነሐሴ /1983/፣ ገጽ 108፣ በአማርኛ ሲተረጎም «ለተግባራዊ ዴሞክራሲያዊ ድል አሁንም የማይነቀነቅ የጸና ሕዝባዊነት» |ጥብቂ ምስጢር/ ነሐሴ 1983 ዓ.ም.፣ ገጽ 108

አጀንዳ አንጻር በቂ የሴቶች ተሳትፎ መኖር ነበረበት። ለይሰሙላ አንዲት ሳብ አደር ሴት ተሳታፊ እንድትኖር ቢደረገም ይህ በቂ አልነበረም። በዚህ ጉዳይ ይበልጥ ተወቃሽ የምንሆነው የኢሕአዴግ አመራሮች ነን። ሴቶች በትጥቅ ትግሉ የነበራቸውን ከፍተኛ ተሳትፎ ስናደንቅ ኖረን በዚህ ወሳኝ ጉባኤ ሌላው ቀርቶ አንዲት ታጋይ ሴት እንኳ እንድትሳተፍ አለማድረጋችን የአስተሳሰብ ችግራችንን ያንጸባርቅ ነበር።

የሽግግር መንግሥቱን ለማቋቋም በተጠራው ኮንፈረንስ ከፖለቲካ ድርጅቶች ሌላ ጥቂት የማኅበራትና የተቋማት ተወካዮችም ተገኝተው ነበር። ከነዚህ መኻል የአዲስ አበባ ዩንቨርሲቲን ወክለው የተገኙት ፕሮፌሰር አሥራት ወልደየስ ሲሆኑ የሠራተኛውን ማኅበርን ከወከሉት አንዱ ደግሞ አቶ ተስፋዬ ገብረ ኢየሱስ ነበሩ። ፕሮፌሰር አሥራት በኮንፈረንሱ ኤርትራ ለሁለት ዓመታት በጊዜያዊ መንግሥትነት ቆይታ ከዚህ በኋላ በሚደረግ ሕዝበ ጭላኔ ዕድላ ይወሰን መባሉ የኢትዮጵያን ጥቅም የሚጎዳና አግባብነት የሌለው ነው ብለው ተቃውሟቸውን አሰምተዋል። ፕሮፌሰር አሥራት ኢትዮጵያ የማትከፋፈል አንድ አገር መሆኗ ኤርትራን እንደ ቅኝ ግዛት ተቀብሎ ነጻነቷን ትቀዳጅ የሚለውን ሐሳብ አጥብቀው እንደሚቃወሙ ይፋ ያደረጉ ብቸኛ የኮንፈረንሱ ተሳታፊ ነበሩ። ሌላው በዚህ ጉባኤ የተሳተፉት አቶ ተስፋዬ ገብረ ኢየሱስ ኢትዮጵያዊ ዜጋ ናቸው ተብለው በኮንፈረንሱ ሲሳተፉም በምን መመዘኛና ወደ ጉባኤው እንደተወከሉ ግልጽ አልነበረም። ያም ሆነ ይህ ኤርትራ ጥያቄ ላይ የጉዳዩ አቀንቃኞች ከነበርነው ጋራ አብረው ድምጽ ሰጥተዋል። ኋላ ላይ ግልጽ እንደሆነው ግን አቶ ተስፋይ ከኢትዮጵያዊነታቸው ይልቅ ወደ ኤርትራዊነታቸው የሚያደሉ ነበሩ። ይህ ማንነታቸው ግልጽ የሆነው ኤርትራ ነጻነቷን ካወጀች በኋላ ኤርትራዊ ዜግነታቸውን አውጀው እስከአሁን በስፖርቱ መስክ ወደሚያገለግሉበት አገራቸው ሄደው እዚያው መኖራቸው ነው።

ሐኒ 1983 ዓ.ም. ላይ በተኪያሄደው ኮንፈረንስ በኢሳያስ አፈወርቂ የተመራው የሻዕብያ ልኡካን ቡድን ለኢትዮጵያ ታላቅ ስጦታ የሰጠ ይመስል በኮንፈረንሱ የሚገልጸው ጉዳይ እንዳለ ጉባኤውን ሲመራ ለነበረው ለመለስ ዜናዊ አሳሰቡ። በዚህ አጋጣሚ ኢሳያስ አፈወርቂ የተናገረው በእንግሊዝኛ ሲሆን ከሕግ አማካሪዎቹ አንዱ የሆነው ፕሮፌሰር ፀረከት ሀብተ ሥላሴ ንግግሩን ወደ አማርኛ ይተረጉምለት ነበር። ኢሳያስም ንግግሩ በትክክል አልተተረጎመም ብሎ ፕሮፌሰር በረከትን ከተቸ በኋላ ራሱ በአማርኛ ለመናገር ቃጥቶት ነበር። በዚህ ንግግሩ ኢሳያስ የሁለቱን አገሮች ወዳጅነትና ፍቅር ለማጠናከር የነበረውን የምጽዋን ወደቦች ኢትዮጵያ በነጻ እንድትጠቀምባቸው የሚፈቅድ መሆኑን ገለጸ። ጉባኤው በተጠናቀቀ ማግስትም ይህን በጉባኤ ያደረገውን ንግግር ለማስረገጥ አንድ ፕሮቶኮል ተፈራረመ። ይህን ጉዳይ በተመለከተ ፕሮፌሰር በረከት በጻፈው መጽሐፍ የግንኙነቱን ይላል፤ «ሀገሥኤ አሥመራን ከተቆጣጠረ ከሦስት ቀናት በኋላ አንድ መግለጫ ፎጥቶ ነበር። መግለጫው በአካባቢው ሰላምና መረጋጋት እንዲሰፍን የተቻላቸውን ያህል ሕብተዋሕድ እንደሚያደርጉ የሚያረጋግጥ ሲሆን በኢትዮጵያ ሕዝቦች ላይ ምንም ዓይነት ጥላቻ እንደሌላቸውም ያረጋግጣል። ጎረቤቶቻችን በመኻል አገር የሚያስፈልጓቸውን ፊትጦች የሚያስገቡባቸው የዓስብንና የምጽዋን ወደቦች ክፍት አድርገናል።» በተጨማሪም «በእርግጥ ሀገሥኤና ኢሕአዴግ በኮንፈረንሱ ማብቅያ ላይ የፕሮቶኮል ስምምነት ተፈራርመዋል። ስምምነቱም ኢትዮጵያ የአገልግሎት ክፍያ በመክፈል ብቻ ሸቀጦችን ኤርትራ ወደቦች ማስተላለፍ እንደምትችል ለማረጋገጥ ነበር።»⁸ ይላል።

የኢሳያስ መግለጫና ሻዕብያ ያደረጋቸው ስምምነቶች ዓላማ አብዛኛውን ኢትዮጵያዊ ያስጨንቅ የነበረውን የባሕር በር ጥያቄ ለማርገብ ቢሆንም ንግግሩም ይሁን ስምምነቱ

⁸ Bereket Habte Selassie, op.cit., p.75.

ኤርትራ ተገንጥላ የራሷ ነጻ መንግሥት ማቋቋም አለባት እንል የነበርነውን ድርጅቶችና ግለሰቦች ያስደስት እንደሆነ እንጂ አቋሙን የሚቃወሙትን ሊያስደስት አልቻለም። የባሕር በር ጉዳይ በዚህ ግልጽነት በጎደለው መግለጫና ስምምነት ቢቋቋም ከሰላሳ ዓመታት የእርስ በእርስ ጦርነት በኋላ ኢትዮጵያውያንና ኤርትራውያን በአንድ መድረክ መታየታችን መጪው ጊዜ የጦርነትና የሁከት አይሆንም የሚል ተስፋ ይሰጥ ነበር። በዚህ ጉባኤና ከጉባኤው በኋላም ከእንግዲህ ኤርትራና ኢትዮጵያ ደም በሚያፋስስ ጦርነት አይጠመዱም፤ አብረው እየተረዳዱ በሰላም ይኖራሉ፤ የሚል ጠንካራ መልእክት ተላልፏል።

በዚህ ኮንፈረንስ የተገኘው ኢሳያስ አፈወርቂ ዓሰብና ምጽዋን ኢትዮጵያ በነጻ የምትጠቀምባቸው ወደቦች ይሆናሉ ሲል ምን ማለቱ እንደነበር ግልጽ አልነበረም። የተለያዩ በኮንፈረንሱ የተሳተፉ ወገኖች ለአባባሉ የራሳቸውን ትርጉም ቢሰጡትም የኢሳያስ ንግግር ጠቅለል ያለ ስለነበር ምን ሊያስከተል እንደሚችል ግልጽ አልነበረም። ዋናው ችግር ግን የዚህ የሻዕብያ አቋምና ውሳኔ ሕጋዊ እንደምታ ምን እንደነበርም ግልጽ አለመሆኑ ነው። ኢትዮጵያ ዓሰብና ምጽዋን በነጻ የምትጠቀመው በሻዕብያ ችሮታ ወይስ በሕጋዊ አስገዳጅነት የሚለው ጥያቄ በህወሓት/ኢሕአዴግ አመራር አልተነሣም ነበር። በእርግጥም ህወሓት/ኢሕአዴግ ስለኤርትራ የነበረውን አቋም ስናየው የኢሳያስ ኢትዮጵያ ዓሰብና ምጽዋን በነጻ ልትጠቀምባቸው ትችላላች ማለት ችሮታ እንጂ ሕጋዊ አስገዳጅነትን አያመለክትም ነበር።

ከሁሉም በላይ የሚከነክነው በወቅቱ ኢትዮጵያ በዓሰብ ላይ የነበራትን የባለቤትነት መብት ያለምንም ድርድር ለሻዕብያ አሳልፋ መስጠቷና በታሪክ ትልቅ ጥቁር ነጥብ መጣሉ ነው። ከሰላሳ ዓመታት በላይ የሕዝቦችን ደም ያፋሰሰው ጦርነት በሰላም መፈታቱ ተገቢ ቢሆንም የኢትዮጵያ ጥቅሞች ሳይከበሩ ያለምንም ቅድመ ሁኔታ በአንድ ኮንፈረንስ ለኤርትራ ነጻነት ሕጋዊ ዕውቅና መስጠቱ ግን ከፍተኛ ስሕተት ነበር። ገና በአገሪቱ ቋሚ መንግሥት በቅጡ ሳይቋቋም የፖለቲካ ድርጅት መሪዎችና ግለሰቦች ተስማምተው ይህን መወሰናውም ከፖለቲካ ስሕተት ባሻገር ሕጋዊ ስሕተትም ነበር። የኮንፈረንሱ ተሳታፊዎች ከዚህ ስሕተት ተጠያቂነት ሊያመልጡ ባይችሉም ዋናው ተጠያቂ ግን ውሳኔውን የቀየሰውና ተቀባይነት እንዲያገኝ ቁልፍ ሚና የተጫወተው የህወሓት/ኢሕአዴግ አመራር ነው።

2. የሕዝቡን ጥያቄ በአግባቡ ያልመለሰ የመንግሥት ሽግግር

የኢትዮጵያ ሕዝብ በተደራጀና ባልተደራጀ መልኩ የደርግን ሥርዓት ሲታገል የቆየው አንዱን መንግሥት አፍርሶ በሌላ መንግሥት ለመተካት ብቻ ሳይሆን የተሻለ ሥርዓት ለማምጣት ነበር። ሕዝቡም እጅግ ዐፋኝና አረመኔ የሆነውን ደርግ ተፍቶ ከእርሱ የማይሻል መንግሥት ለመቀበል ዝግጁ አልነበረም። በመሆኑም ኢሕአዴግ በሽግግሩ ቻርተር የተወሰኑ ከደርግ ይለዩኛል፤ ለኢትዮጵያም ሰላም፣ መረጋጋትና እድገት ያስገኛሉ የሚላቸውን የለውጥ አቅጣጫዎችም ቀይሶ ነበር። በዚህ ረገድ ሦስት ዋና የፖሊስ አቅጣጫዎች ተቀምጠው ነበር። በአንደኛ ደረጃ በአብዛኛው ወይም ወላጅ በሆነ መልኩ ደርግ ይከተለው የነበረው የእዝ ኢኮኖሚ ተደምስሶ በምትኩ በገበያ ሕግጋት የሚመራ ኢኮኖሚ እንደሚገነባ ተደንግጎ የግል ባለሀብቶች በኢኮኖሚው ተዋናይ የሚሆኑበት ሰፊ ዕድል እንደሚፈጥር ታውጀ ነበር። ይህ ለውጥ አዎንታዊ ቢሆንም የፖሊሲው ወሰን የት እንደሆነ ግን ግልጽ አልነበረም። በሁለተኛ ደረጃ በኢትዮጵያ የሕግ የበላይነት ተረጋግጦ ዜጎች በዘፈቀደ እንደማይታሰሩ፣ እንደማይገደሉና ሀብታቸውን እንደማይነጠቁ ታውጀ ነበር። ይህ አዋጅ በዜጎች ላይ ይፈጸም የነበረውን መሠረታዊ የሰብአዊ መብት ረገጣ ያስቆማል ተብሎ ይታሰብ ነበር። በሦስተኛ ደረጃ ኢሕአዴግ እንደመለየው የወሰደው የብሔር ብሔረሰቦችን

መብት ማረጋገጥን ሲሆን እስከ መገንጠልና የራሳቸውን መንግሥት እስከ ማቋቋም የሚደርስ መብት እንዲኖራቸው ፈቅዶ በቻርተር አውጆ ነበር። እነዚህ ለውጦች ደርግ ይከተላቸው ከነበሩት አቅጣጫዎች የተለዩ ቢሆንም ሕዝቡ ከባድ ትግል ያደረገውና መሥዋዕትነት የከፈለው ግን እነዚህን ለውጦች ብቻ ለማረጋገጥ ሳይሆን ሥር ነቀል የዴሞክራሲና የሰብአዊ መብቶችን፣ የሕግ የበላይነትን፣ የሐሳብ ነጻነትን፣ የኢኮኖሚ ልማትንና የማኅበራዊ ፍትሕን ለማረጋገጥ ነበር። ሕዝቡ ከኢሕአዴግ የጠበቀውን ሥር ነቀል ለውጥ ለማረጋገጥ ያልተቻለበትም ምክንያት በጥልቀት ሊመረመር የሚገባው ጉዳይ ነው።

የትጥቅ ትግሉን ለመቋጨት በተቃረኝበት ወቅት የህወሓት/ኢሕአዴግ አመራሮች ሥር ነቀል የዴሞክራሲ አስተሳሰብና የመዋቅር ለውጥ ማድረግ ሲገባን ለሽምቅ ውግያና ለወታደራዊ ፍልምያ ስንጠቀምበት የነበረውን ቅይዋ የዴሞክራሲ አስተሳሰብና መዋቅር መንግሥትን ለመምራት ሥራ ላይ ልናውለው ሞክረናል። በምዕራፍ ሁለት እንደገለጽኩት ከ1983 ዓ.ም. አጋማሽ ጀምሮ ስናራምደው የነበረውን ማርክሲያዊ ሌኒናዊ አስተሳሰብ ወደ ጎን ትተን የዴሞክራሲያዊ ግንባሩን መርሐ ግብር በማስቀደም እንደምንሠራ ወስነን ነበር። የዚህን ዓይነቱን የአቋም ለውጥ ብናደርግም በትክክል የዴሞክራሲ እሴቶችንና መርሆችን ሥር ነቀል በሆነ አግባብ አልተቀበልንም ነበር።

የህወሓት/ኢሕአዴግ አመራር ይህን ሥር ነቀል ይከተላቸው ለውጥ ላለማድረግ በርካታ ማስረጃዎች ለማቅረብ ቢቻልም ዋናውና አሳማኙ ማስረጃ «አብዮታዊ ዴሞክራሲ» የሚለውን አስተሳሰብ እንደመመሪያ ተቀብለን ለመቀጠል መወሰናችን ነበር። ግልጽ ባልሆነ መንገድ ማርክሲያዊ ሌኒናዊ ርዕዮተ ዓለምን ትተናል፤ ገበያ መር የኢኮኖሚ ፖሊሲዎችን ተግባራዊ ለማድረግ ወስነናል፤ ኅብረ ፓርቲያዊ ሥርዓት እንዲኖር ተስማምተናል፤ ካልን በኋላ መልሰን ደግሞ «መመሪያችን አብዮታዊ ዴሞክራሲ ነው» ብለን አርፈንዋል። በወቅቱ ይህን ግራ የተጋባ ቅይዋ መመሪያ የተከተልነው አገራዊና ዓለም ዐቀፋዊ ሁኔታዎች ተለውጠው ሳለ ስናራምደው የነበረውን ርዕዮተ ዓለም ለመተው ፍላጎት ስላልነበረን ነበር። ከአገሬው ሕዝብና ከምዕራባዊያን ይደርስብን የነበረውን ጫና ለማርገብ ሊበራል አስተሳሰቦችን ስንቀበል ለዓመታት በሶሻሊዝም ያጠመቅነውን ታጋይና ካድሬ ጫና ለመቋቋም ደግሞ ሶሻሊዝምን እንዳልካድን የሚያረጋግጥ አብዮታዊ ዴሞክራሲ የሚለውን አስተሳሰብ ጎን ለጎን ማራመድ ጀምረን ነበር። ለዓመታት ስናራምደው የነበረው የምሽግ ሶሻሊዝም የድርጅቱን አባላት በአንድ እምነት ዙሪያ ጠፍሮ ለመያዝ እንዳገለገለ ሁሉ አብዮታዊ ዴሞክራሲም በተለወጠው የዓለም ሁኔታ ያንኑ ለማድረግ እንዲጀገልን የተተለመ ነበር። ለምዕራባውያንም የሶሻሊዝምን ርዕዮተ ዓለም ትተናል፤ አብዮታዊ የሚል ቅጽል ቢጨመርም የምናራምደው የምዕራቡን ዓይነት ዴሞክራሲ ነው፤ የሚል መልእክት ለማስተላለፍ የታነገበ አስተሳሰብ ነበር።

በዚህ መሠረት፣ የመንግሥት ሥልጣን ስንቆጣጠር በፖለቲካ ፕሮግራሞችን «አብዮታዊ ዴሞክራሲ»ን እንደመመሪያ ስናካትት በሽግግሩ ቻርተር ደግሞ የዓይነተኛውን ዴሞክራሲ መርሆች አካተን ነበር። በሰላማዊና በዴሞክራሲያዊ የሽግግር ቻርተሩ ስለዴሞክራሲ መብቶች የሰፈረውን የመጀመሪያውን አንቀጽ ስንመለከትም «በተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ እ.አ.አ. በዲሴምበር 10 ቀን 1948 ዓ.ም. የጸደቀውንና የታወጀውን ቁጥር 217 A (III) ውሳኔ መሠረት በማድረግ የግለሰብ ሰብአዊ መብቶች ያለ አንዳች ገደብ ሙሉ በሙሉ ተከብረዋል። በተለይም እያንዳንዱ ግለሰብ፣

ሁ. የእምነት፣ ሐሳብን የመግለጽ፣ የመደራጀት፣ በሰላም የመሰብሰብና የመቃወም ነጻነት አለው፤

ለ፡ የሌሎችን ሕጋዊ መብቶች እስካልተጋፋ ድረስ በማንኛውም የፖለቲካ እንቅስቃሴ ውስጥ ያለአንዳች ገደብ የመሳተፍ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎችን የማደራጀት፣ መብት አለው።»⁹ ይላል።

በመሠረቱ በፕሮግራሞችን የተቱትና በቻርተሩ የሰፈሩት ፅንሰ ሐሳቦች እርስ በእርስ የሚቃረኑ ነበሩ። አብዮታዊ ዴሞክራሲ መደባዊ ይዘትንና ወገንተኛነትን ሲያመለክት በቻርተሩ የሰፈረው ዓይነተኛ ዴሞክራሲ ቢያንስ በንድፈ ሐሳብ ደረጃ ዜጎች ሁሉ ያለ ምንም አድልዎ የሚዘብትን መብት ያስቀምጥ ነበር። አብዮታዊ ዴሞክራሲ የአንድን አገር ዜጎች እንደ ጠላትና እንደ ወዳጅ ሲከፋፍል፣ ዓይነተኛው ዴሞክራሲ ደግሞ ዜጎች ሁሉ እኩል ናቸው ብሎ ያምናል። አብዮታዊ ዴሞክራሲ ጨቋኝ መደቦች መብትና ነጻነት ሊነፈጉ ይገባቸዋል ሲል፣ ዓይነተኛው ዴሞክራሲ ደግሞ ነጻነትና መብት ለሁሉም ዜጎች እኩል መሰጠት አለበት ይላል። አብዮታዊ ዴሞክራሲ ማንኛውም ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ እንቅስቃሴ በመሪ ድርጅት ቁጥጥር ሥር መሆን አለበት ሲል፣ ዓይነተኛው ዴሞክራሲ ደግሞ ብቃት ያላቸው ዜጎች ተወዳድረው ፖለቲካውን፣ ኢኮኖሚውንና ማኅበራዊ እንቅስቃሴውን መምራት አለባቸው ይላል።

ቻርተሩ ከጸደቀ ከአንድ ወር በኋላ በተጻፈውና በምሥጢር ለከፍተኛ ካድሬዎች በተሰራጨው ሰነድ ይህ ቅሪቴ በትክክል ተንጸባርቆ፣ «የኢሕአዴግ አብዮታዊ ዴሞክራሲ ዓላማ ዴሞክራሲያዊ መብቶች ለዜጎች ሁሉ ያለ ምንም ልዩነት በእኩል ማረጋገጥ አለብን የሚል መነሻ የለውም። የሕዝቦች ዴሞክራሲያዊ መብቶች ያለምንም ገደብ ሙሉ በሙሉ መረጋገጥ አለበት» ተብሎ ነበር። በወቅቱ ሕዝቦች የሚለው ቃል መሳፍንቱንና ጥገኛ ከበርቴውን አያካትትም ነበር። ሕዝቦች የተባሉት «ላብ አደሮች፣ አርሶ አደሮች፣ አነስተኛ ከበርቴዎችና አገራዊ ከበርቴው የሚያስፈልጋቸውን እንዲጽፉ፣ በፓርቲ እንዲደራጁ፣ ሰላማዊ ሰለፍም ይሁን ሥራ የማቆም ዐድማ እንዲያኪያሂዱ፣ የሚያስችል ያልተገደበ መብት ሊኖራቸው ይገባል፤» በማለት በፕሮግራሙ ሰፍሮ ነበር። ያም ሆኖ ፕሮግራሙ «ለድህነትና ሃሳቀርነት የቆሙ መሳፍንትና የውጭ ጥገኛ ኃይሎች ግን ሌሎች ጭቁኖች የሚኖሯቸውን ያልተገደቡ ዴሞክራሲያዊ መብቶች ሊሰጧቸው እንደማይቻል፣ እንደየአስፈላጊነቱና ጠቀሜታው እየታየ መብቶቻቸው ሊገደቡ እንደሚችሉና እንደሚገባ...»¹⁰ ይግልጻል።

ኢሕአዴግ የተከተለውን አብዮታዊ ዴሞክራሲ መሠረት በማድረግ ግን ዜጎች ሁሉ በእኩልነት የሚታዩበት እውነተኛ ዴሞክራሲን ለማስፈን እንደማይቻል ግልጽ ነው። ርዕዮቱ ከጅምሩ ዜጎችን ጠላትና ወዳጅ ብሎ ስለሚፈርድ መብቶችንም ለወዳጅ አይሰጥም ነበር። ኢሕአዴግ በመሪነት ያረቀቀውና ያጸደቀው የሽግግር ቻርተር በኢሕአዴግ ፕሮግራም የሰፈረውን አብዮታዊ ዴሞክራሲ አለማካተቱ አጋጣሚ ሳይሆን ዋናውን ፕሮግራሞችን በማጣቀስ ጠላቶቻችን ያልናቸውን ለመድፈቅና ለመጨቆን የተጠቀምንበት ስልት ነበር። በአጠቃላይ የመንግሥት ሥልጣን ከመቆጣጠራችን በፊት ስንጠቀምባቸው የነበሩትን ጠላትና ወዳጅን የሚለዩ ፅንሰ ሐሳቦች መንግሥት ካቋቋምን በኋላም አላስወገድናቸውም ነበር። ዱሮ መሳፍንትና ቢሮክራሲያዊ ካፒታሊስቶች ብለን እንደጠላት ስናያቸው የነበሩትን ትምክሕተኛ፣ ጠባብ፣ ፀረ-ሕዝብ፣ ፀረ-ልማት፣ ወዘተ... በሚል ተክተናቸው መሠረታዊ የዜጎችን የሰብአዊ መብት ተጸርረናል።

⁹ ዝኒ ከማሁ፣ የኢትዮጵያ ሰላማዊና ዴሞክራሲያዊ የሽግግር ቻርተር፣ ገጽ 5
¹⁰ ዝኒ ከማሁ፣ «ንገተማለአ ወያኔ ዴሞክራሲያዊ ዓወት ሕዚ'ውን ዘይንቅነኝ ጽኑዕ ህዝባዊነት» /ጥብቂ ምሽጥር/፣ገጽ 29፣ ቀደም ሲል የተጠቀሱትን ሁለት ጥቅሶችንም ያካትታል።

ኢሕአዴግ ከሽምቅ ተዋጊነት ወደ መንግሥት ሲሸጋገርና አገሪቱን የመምራት ኃላፊነት ሲወስድ ይህ የተዛባና ቅይጥ አስተሳሰቡን አልለወጠም ነበር። ወይ ደፍረን ሰሻሊስት አስተሳሰባችንን ሳናራምድ ወይ ዴሞክራሲን በዓይነተኛ ይዘቱ ሳንከተል አብዮታዊ ዴሞክራሲ በሚል አጉል መንገድ ተጉዞን አገራችንን ለከፍተኛ የፖለቲካ ችግርና ፖስቅልቅል ዳርገናታል። ይህን አስተሳሰብም ዜጎችን አንድ በአንድ ለመቆጣጠርና አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝም እንደጠላት ፈርጀን ለመምታት ተጠቅመንበታል፤ ይህም የአገዛዛችን መሠረት ሆኖ እንዲቀጥል አድርገናል።

ኢሕአዴጎች ደርግን ተክተን ሥልጣን ስንይዝ ማድረግ የነበረብን ሌላው ሥር ነቀል ለውጥ የደርግን ዐፋኝ መዋቅሮች ማፍረስና በአዲስ አስተሳሰብ አዲስ ዴሞክራሲያዊ ተቋማትን ማዘርጋት ነበር። ሆኖም እንከተለው ከነበረው ቅይጥ የፖለቲካ አስተሳሰብ የተነሣ ሥር ነቀል ተቋማዊ ለውጥ ለማኪያሄድ ካለመቻላችን ባሻገር ደርግ አምባገነናዊ ሥርዓቱን ለማስፈን ይጠቀምባቸው የነበሩትን ተቋማት ከበረሐ የሽምቅ ውግያ አስተሳሰባችንና ተቋሞቻችን ጋር አዳቅለን ዴሞክራሲንና ሰብአዊ መብትን የሚያፍኑ መዋቅሮችን ተክለን ነበር። ነጻ ፍርድ ቤቶችና የፍትሕ አካላትን፣ ገለልተኛና አንዱ ሌላውን የሚቆጣጠር ሕግ አስፈጻሚን፣ ከሕግ አስፈጻሚው ተጽዕኖ ነጻ የሆኑ ሕግ አውጪ ተቋማትን፣ ነጻና ገለልተኛ የምርጫ ቦርድን፣ ፍጹም ነጻና ገለልተኛ ሠራዊትን፣ ነጻና ገለልተኛ የሆኑ ፖሊስና ደገነነትን፣ ነጻ ሲቭል ማኅበራትንና ነጻ ፕሬስን በሚገባ ልናደራጅ አልቻልንም ነበር። ማሠራተዋል የአስተሳሰብና ተቋማዊ ለውጥ ሳናደርግ ባቋቋምናቸውና ባስቀጠልናቸው ተቋማት ማዕቀፍ አገርን የሚመራ ማንኛውም ግለሰብ፣ ቡድን ወይም ፓርቲ ዞሮ ዞሮ አምባገነን ከመሆን አያመልጥም።

ሌላው ኢሕአዴጎች የሳትነው የፖለቲካ አቅጣጫ ምልአተ ሕዝቡን ተሳትፎ የተመለከተ ነበር። እኛ የለመድነውና የምናውቀው የሕዝብ ተሳትፎ ሕዝቡን ሰብስበን የምናቀርበውን ሕሳብ ወይም የድርጊት ዕቅድ ትክክለኛ ነው፤ ይበጅሃል፤ ብለን አቋማችንን ሕዝቡ ላይ ማጫንና እንዲቀበለን ማድረግ ነበር። በዚህ የማጥመቅ ሂደት ከሕዝብም ይሁን ከሌሎች ድርጅቶች ተቃውሞ ሲገጥመንም መደራደር፣ ግማሽ መንገድ ተጉዞ መስማማትና ማግባባት የሚባል ነገር አልነበረንም። የያዝነው አቋም በሽንፈት የቋጭ በድል ልዩነትን እያስተናገድን የምንጓዝበት አኪያሄድ ፍጹም አይታሰብም ነበር። እንዲያውም በአመራር ደረጃ የያዝነውን አቋም የማይቀበለውን ሁሉ በከፍተኛ ጫና አቋሙን እንዲቀበል ማድረግ፣ ካልያም በግለኝነት እንዲፈረጅ ማድረግ የተለመደ ነበር። አንዴ በግለኝነት ከተፈረጁ ደግሞ ሙዚብ ብዙ እንደሆነ ስለሚታወቅ ብዙዎቹ ያላመኑበትን አምነናል፤ በሚል ገሊና ይጓዙ ነበር። ይህ አኪያሄድ ምናልባት በአንድ ግብና እዝ መመራት የነበረበትን ወታደራዊ ሥራችንን አሳክቶ ለድል ቢያበቃንም መንግሥትን ለመምራትና ልማት፣ ዴሞክራሲና ብልጽግናን ለማረጋገጥ ፋይዳ አልነበረውም። ሕዝቡ ያለውን አስተያየት በነጻነት ገልጾ፣ ተነጋግሮና ተከራክሮ ውሳኔ ላይ ካልደረሰ ዘላቂ ልማት፣ እድገትና ዴሞክራሲ እንደማይኖር አለመገንዘባችንም ከጅምሩ የገጠመንና ያልተሻገርነው አንዱ ከፍተኛ ተግዳሮት ነበር።

ሌላው ችግራችን መከራና ሥቃይ እንዲሁም ከፍተኛ መሥዋዕትነት ከፍለን ደርግን በትጥቅ ትግሉ ያሸነፍነው ታጋዮች ከሌሎች በዚህ ሂደት ካላለፉ ወገኖች ጋራ እኩል መሆናችንን ለመቀበል አለመቻላችን ነው። የከፈልነው መሥዋዕትነት ዜጎችን ከፍና ዝቅ አድርጎ ከሚመለከተው ሥርዓት ነጻ አውጥቶን ሁላችንንም በእኩልነት መኖር እንደሚያስችለን ረስተነው ራሳችንን ከዜጎች በላይ አድርገን እናይ ነበር። ነፍጥ ካላነገቱና ካልተዋጉ ዜጎች ጋራ ራሳችንን እኩል ማድረግንም ዝቅ እንደሚያደርገንና ክብራችንን እንደሚቀንሰብን አድርገን እንቆጥረው ነበር። በበርካታ አጋጣሚዎች የኢሕአዴግ መሪዎች ከሕዝቡ ጠጠር

ያለ ተቃውሞ ሲገጥመንና አኪያሄዳችን ኢ-ዴሞክራሲያዊ መሆኑ ሲነገረን፤ ከማንም ዜጋ በላይ ለዴሞክራሲ ስንል መሥዋዕትነት መክፈላችንን በመግለጽ ተቃውሞውን እንዳጣጣልነውና ዴሞክራሲን ልንቀለብስም ከቶ እንደማንችል ስንል ተሰምተናል። ሆኖም ዴሞክራሲ የሞትኩለትና የቆሰልኩለት እሴት ነው በማለት ተግባራዊ አይሆንም፤ ዴሞክራሲን ለማስፈንም ነፍጥ አንግቦ መዋጋት ዋስትና አይደለም። ዴሞክራሲ እውን ሊሆን የሚችለው ፅንሰ ሐሳቡን በትክክል ተረድተነውና አምነንበት ይህንኑ ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስችሉ መዋቅሮች ሲኖሩና ሕዝቡ ያለ ምንም ፍርሀትና መሸማቀቅ የሚፈልገውን በነጻነት መግለጽና መቃወም ሲችል ብቻ ነው። ከዚህ ውጭ እኔ ለዴሞክራሲ ስለ ለዓመታት የተዋጋሁ ስለሆንኩኝ እኔን ለዴሞክራሲ አልቆምክም ብለህ መጠራጠር የለብህም የሚለው አባባል ፀረ-ዴሞክራሲያዊና አምባገነናዊ ከመሆን አያልፍም።

አንዳንድ የዱሮ ታጋይ ጓደኞቼ በኢትዮጵያ ዴሞክራሲ ላለመስፈኑ ዋናው ምክንያት ለዴሞክራሲ መሠረት የሚሆን የተሟላ ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ እድገት አለመኖሩ ነው እንጂ አመራሩ ወይም ድርጅቱ አይደለም በማለት ይከራከራሉ። በእኔ እምነት ይህ የተሳሳተና አምባገነን ሥርዓት እንዲቀጥል የሚያበረታታ አደገኛ አስተሳሰብ ነው። በአገራችን ለዴሞክራሲ የሚሆን የእድገት ደረጃ አልጠፋም ብዬ ስከራከርም እንደኛ ያልበለጸጉ የሚባሉ አገሮች የደረሱበትን የዴሞክራሲ ደረጃ ልንደርስበት አልቻልንም ለማለት እንጂ በአንድ እርምጃ አሜሪካና ምዕራብ አውሮፓ ከደረሱበት የዴሞክራሲ እድገት ደረጃ መድረስ አለብን ከሚል አይደለም። በኛ ተርታ የሚመደቡ እንደ ጋና፣ ታንዛንያና ቦትስዋናን የመሳሰሉ አገሮች በዴሞክራሲ ረገድ ኢትዮጵያን አልፈው ሄደዋል። ከአጼ ኃይለ ሥላሴ ዘመን መንግሥት ጀምሮ ለዓመታት ትግል በተኪያሄደባትና በብዙ ሺሕ የሚቆጠሩ ዜጎች ለዴሞክራሲ ሲሉ የተሠውባት ኢትዮጵያችን ግን በአህጉሩ ኢ-ዴሞክራሲያዊና አምባገነን ከሚባሉ አገሮች ተርታ መሰለች የአስተሳሰብ፣ የፖሊሲ፣ የመዋቅርና የቁርጠኝነት ችግር እንዳለ ይጠቁማል። ለነገሩ የኢትዮጵያ ሕዝብ የሚናፍቀውና የጠማው ዴሞክራሲያዊ ሥርዓት በሕዝቡ ትግል እንጂ ከገዢ ፓርቲ ወይም ከመንግሥት በችሮታ የሚገኝም አይደለም።

3. የኤርትራ መገንጠልና የኢትዮጵያ ጥቅም መነካት

ህወሓት/ኢሕአዴግ ኤርትራን በቅኝ ግዛትነት ዐውቆ ነጻነት ይገባታል የሚል አቋም ላይ ሲደርስም ይሁን ለኤርትራ ነጻነት ዕውቅናን ሲሰጥ የኢትዮጵያ ጥቅም እንዴት መስተናገድ እንዳለበት የሚያመለክት ስትራቴጂ አስቀድሞ መንደፍ ነበረበት። በማንኛውም መንገድ አንድ አገር የነበረ ግዛት ለሁለት ሲከፈል ይህ መከፋፈል ሊያስከትል የሚችለው እንደምታ በሚገባ መጤን ነበረበት። በኻያኛው ክፍለ ዘመን ማብቅያ በዓለማችን በተፈጠሩ ፖለቲካዊ ክስተቶች ምክንያት አዳዲስ አገሮች ብቅ ብለዋል። የቀድሞዋ ሶቭዬት ኅብረት ተበታትና በሥርዋ የነበሩት ከአስር በላይ ግዛቶች ላትቭያ፣ ኤስቶንያ፣ ጆርጂያ፣ ቤላሩስ፣ ዩክሬን፣ ኡዝቤኪስታን፣ ካዛኪስታን፣ ኪርጊስታን፣ ቱርኪሚኒስታን፣ ወዘተ... የሚባሉ ነጻ መንግሥታትን አቋቁመዋል። ቼክና ስሎቫክያም እንዲሁ በወግ ተፋተዋል። እነዚህ አገሮች ሲፈጠሩ ግን ሰፊ የባሕር በር ባላት በሶቭዬት ኅብረት ላይ የኤርትራ መፈጠር በኢትዮጵያ ላይ ያስከተለውን ያህል የጸጥታና የኢኮኖሚ ተጽዕኖ አላሳደሩም ነበር። ቼክና ስሎቫክያም አንዱ በሌላው ላይ ያሳደረው ተጽዕኖ ያን ያህል አልነበረም።

የኤርትራ እንደ አገር መፈጠር ግን በኢትዮጵያ ላይ መሠረታዊ ችግር አስከትሏል። የኤርትራ አገር መሆን የኢትዮጵያን ኢኮኖሚያዊ ጥቅምና ደኅንነት አደጋ ላይ የጣለው በአስራ ዘጠነኛው ክፍለ ዘመን ቅኝ ገዢዎች የነበሩት ኢጣልያ፣ እንግሊዝና ፈረንሳይ

የቀየሱትን ኢትዮጵያን ከባሕር በር ባለቤትነት የማግለል ስትራቴጂ ተግባራዊ በማድረጉ ነው። ህወሓት/ኢሕአዴግ ኢትዮጵያን ወደዚህ ቅኝ ገዢዎች ወደ ወጡት ወጥመድ የከተታት ኢትዮጵያን የሚጠቅመውን የውል ክፍል ወደ ጎን በመተውና ኤርትራን የሚጠቅመውን የውል ክፍል በመቀበሉ ነው። ኢጣልያ ኤርትራን በቅኝ ግዛትነት ለመቆጣጠር እ.ኤ.አ. በ1900 ዓ.ም. ከአጼ ምኒልክጋ «ስትዋዋል» ድንበርን ማመልከት ብቻ ሳይሆን በማንኛውም ሁኔታ ኢጣልያ ኤርትራን ለቃ ብትሄድ «ኤርትራን ለኢትዮጵያ እንደምትመለስ» ጭምር ነበር። ከዓድዋ ጦርነት በኋላ በኢትዮጵያ በኩል አጼ ምኒልክ በኢጣልያ በኩል ደግሞ ማጀር ኔራሲኒ በጥቅምት 17 ቀን 1889 ዓ.ም. በአዲስ አበባ ከተማ ያደረጉት ውል አንቀጽ ዐምስት፣ «የኢትዮጵያና የኢጣልያ መንግሥታት ተስማተው እስኪጨርሱ ድረስ የኢጣልያ መንግሥት ከዚህ አገር ለማንም መንግሥት መስጠትና መልቀቅ አይቻለውም። ዛሬም የኢጣልያ መንግሥት ከጁ ከያዘው አገር መልቀቅ ያማረው እንደሆነ ለኢትዮጵያ መንግሥት ይመልሳል»¹¹ ይላል። ዶክተር ያዕቆብ ኃይለ ማርያምም የሚከተለውን ይላሉ። «በ1900 «ውል» ኢትዮጵያና ጣልያን በተስማሙት መሠረት ጣልያን በማንኛውም ምክንያት ኤርትራን ብትለቅ ኤርትራ ወደ ሌላ መንግሥትም ሆነ ተቋም ሳትዛወር በቀጥታ ወደ ኢትዮጵያ እንድትታጠፍ ተደንግጎ ነበር።»¹²

ከዚህ ሌላም ከሁለተኛ የዓለም ጦርነት በኋላ የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ኢትዮጵያ የባሕር በር ባለቤት መሆን አለባት ከሚል ሐሳብ ተነሥቶ፣ «ታሐሳስ 2 ቀን 1950 ዓ.ም. በቅዳሜ ምሽት የዐምስተኛው የተባበሩት መንግሥታት ጉባኤ ሲቀመጥበር የኢራን የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር ናስርላህ ኤንቴዛም (Nasrollah Entezam) ኤርትራ ከኢትዮጵያ ጋር እንድትቀላቀል ከሰልሣ /60/ መንግሥታቶች ውስጥ በአርባ ስድስት /46/ ድምጽ ድጋፍ መወሰኑን የፍርድ ደወል ሲያሰማ በሰብሰበው አደራሽ የተገለጸው ደስታና ጭብጨባ እጅግ የጋለ ነበር።»¹³ ሲሉ አምባሳደር ዘውዴ ረታ በመጽሐፋቸው ይገልጻሉ። ታዲያ የኤርትራ ጥያቄ የቅኝ ግዛት ጥያቄ ነው በማለት ያለ ምንም ቅድመ ሁኔታ ነጻነቷን የተቀበለው ይህን የተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ የማያወላዳ ሕጋዊ ውሳኔ ወደ ጎን ትተን ለኤርትራ የሚጠቅመውን የአጼ ምኒልክንና የጣልያንን ስምምነት የተወሰነ ክፍል ተግባራዊ ለማድረግ በመስማማት ነበር።

ህወሓት/ኢሕአዴግ የኤርትራን ነጻነት ሲቀበል ድንበርንና የባሕር በርን በተመለከተ ጥርት ያለ አቋም ሊኖረው ይገባ ነበር። ኢጣልያና አጼ ምኒልክ በአስራ ዘጠነኛው ክፍለ ዘመን ግብቅያና በኻያኛው ክፍለ ዘመን መግቢያ ላይ ያደረጉዋቸው የድንበር ስምምነቶች ያረጁና ያፈጁ፣ ኤርትራን ከኢትዮጵያ ጋር ባዋሐደው በተባበሩት መንግሥታት ውሳኔ 390Aም የተሻሩ፣ ናቸው ብለን ልንወረውራቸውም በተገባ ነበር። ይህን ባለማድረጋችንም ሻዕብያዎች ጣልያኖች የተውላቸውን ካርታ ይዘው ከመከራከራቸው ባሻገር ይህን ሐሳባቸው ለኢትዮጵያ ቆመናል የምንለው የኢሕአዴግ አመራር አባላት ተቀብለንዋል። ይህን ሁኔታ በሚገባ የተገነዘበውና ጥቅሙን አሳምሮ ያውቅ የነበረው ሻዕብያ በኢትዮጵያ ከሚቋቋመው የኢሕአዴግ መንግሥት ምንም ችግር እንደማይገጥመው አስቀድሞ ያውቅ ነበር። በዚህ ረገድ ኤርትራ ከኢትዮጵያ ከተገነጠለች በኋላ እጅግ አወዛጋቢ የሆነው የድንበር ጥያቄ ምንም ሳይነሣ ቀረ። ከታሪክም ከሕግም የኢትዮጵያ የሆነው የዓሰብ የባሕር በር ጥያቄም

¹¹ በኢትዮጵያ መንግሥትና በኢጣልያ መንግሥት መካከል የተደረገ የዕርቅ ውል፣ በጥቅምት በ17 ቀን ተጻፈ ባዲስ አበባ ከተማ፣ በ1889 ዓመተ ምሕረት
¹² ያዕቆብ ኃይለ ማርያም /ዶክተር/፣ ሃሰብ የማን ናት?፣ የኢትዮጵያ የባህር በር ጥያቄ፣ 4ኛ ጎትም፣ ጥቅምት 2005 ዓ.ም.፣ ገጽ 69
¹³ ዘውዴ ረታ፣ በተዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥት፣ የኤርትራ ጉዳይ፣ 1941-1963 እ.ኤ.አ. /ብርሃንና ሰላም ማተምያ ድርጅት፣ ጥር 2000 ዓ.ም./፣ ገጽ 320

እንዲሁ ተዳፍኖ ቀረ። የባሕር ባለቤት የነበረው ኢትዮጵያም ባሕር አልባ ሆኖ ለከባድ የውጭ ተጽዕኖ ተዳረገች።

የህወሓት/ኢሕአዴግ አመራር የሚወቀሰው ኤርትራ እንደ አገር ስትመሠረት የኢትዮጵያን የባሕር በር ባለቤትነት ጉዳይ ባለማንሣቱና ድንበርን በተመለከተ የጠራ አቋም ባለመያዙ ብቻ አይደለም። የዜጎቻችንን መብት፣ ደኅንነትና የኢኮኖሚ ጉዳዮችንም በተመለከተ የኢትዮጵያን ጥቅም በሚገባ አስረግጦ ባለማስከበሩም ነው። ሻዕብያዎች ኤርትራን በተቆጣጠሩ ማግስት ኤርትራ ይኖሩ የነበሩትን ኢትዮጵያውያን በሁለተኛ ዜግነት ፈርጀው ለኤርትራውያን የተሰጡትን መብቶች ሁሉ ነፍገዋቸው ነበር። እንዲያውም ለደኅንነታችንና ለጸጥታችን ሥጋት ናቸው በሚል ሰበብ በርካታ ኢትዮጵያውያንን ከኤርትራ አባረው አብዛኛዎቹ ወደ ትግራይ፣ ወሎና አዲስ አበባ አምርተው ነበር።

እነዚህን ኢትዮጵያውያን ዜጎች ከኤርትራ እንዳይባረሩ የትግራይ አስተዳደር ጥያቄ ቢያቀርብም ጥያቄው ተቀባይነት አላገኘም። እንዲያውም ክረምት ሳያልቅና ምንም ዝግጅት ሳይደረግ ኢትዮጵያውያኑን በመኪና እየጫኑ ድንበር አሻግረው አፍሰዋቸዋል። ይህ ሁኔታ በተከሰተበት ወቅት ከኢትዮጵያ መንግሥት ይፋዊ ተቃውሞ አልተሰማም። እንዲያውም የኢሕአዴግ ከፍተኛ አመራር አባላት የሻዕብያን ድርጊት የተቃወሙትን ወገኖች ትምክህተኞች ናቸው ብለው ኮንነዋቸው ነበር። ኢሕአዴግ ትምክህተኛ ያላቸው የፖለቲካ ድርጅቶች ይህን የሻዕብያን ድርጊት ይኮንኑ እንጂ የኢሕአዴግን መንግሥት ሊያናጋ የሚችል ጠንካራ ጫና ሊፈጥሩ የሚችሉ አልነበሩም። ይህ ቢሆንም ጥያቄያቸው የትምክህተኞች ነው ተብሎ መጣጣል አልነበረበትም። የፖለቲካ ትርፍ የማግኘት ፍላጎት ነበራቸው ቢባል እንኳን በዋናነት ሻዕብያ በኢትዮጵያውያን ዜጎች ላይ እየፈጸመ የነበረውን አስከፊ ድርጊት በማውገዝና የዜጎቻችን ሰብአዊ መብቶች ይከበሩ በማለት ያነሡት የነበረውን ትክክለኛ ጥያቄ ማዳፈን ተገቢ አልነበረም።

ሻዕብያ ኢትዮጵያውያንን የማባረር ውሳኔውን ተግባራዊ ባደረገበት ወቅት የትግራይ ሕዝብ ተመላሾቹን ለማስተናገድ ከፍተኛ እንቅስቃሴ አድርጎ ነበር። የተወሰነ ምግብና መጠለያ ከለጋሾች ቢገኝም በገፍ ለተባረሩት በአስር ሺዎች ሚቆጠሩት ወገኖች የሚበቃ አልነበረም። እርዳታውን አብቃቅቶ ለተመላሾች እንዲዳረስ በማድረግ ረገድ ብዙ ወገኖች አምንታዊ ሚና ተጫውተዋል። ሻዕብያ ኢትዮጵያውያኑን ከኤርትራ ያባረራቸው በችኮላ ስለነበር ንብረታቸውን እንኳን በቅጡ እንዲሸጡና እንዲለውጡ ጊዜ አልሰጣቸውም ነበር። እንዲያውም ለእነዚህ ወገኖች ከነበረው ጥላቻ የተነሣ ያፈሩትን ንብረት የኤርትራ እንጂ የእናንተ አይደለም በማለት ቀምቷቸው ባዶ እጃቸውን እንዲመለሱ አድርጓቸው ነበር። ምንም እንኳን አብዛኛዎቹ ከኤርትራ የተባረሩት የኢትዮጵያውያን ወታደሮች ቤተሰቦችና በወታደራዊ ካምፖች በአቅርቦት ሥራ ተሰማርተው የነበሩ ቢሆኑም በምንም ዓይነት መለኪያ ወንጀለኞች ተብለው የሚወሰዱ አልነበሩም። በአብዛኛው ሴቶችንና ሕፃናትን ያካተቱት የወታደር ቤተሰቦች ቀርቶ አብዛኛዎቹ ተገደውና ሥራ አጥተው በደርግ ሠራዊት ታቅፈው የነበሩት ወታደሮች ወንጀለኞች ነበሩ ሊባል አይችልም። አብዛኛዎቹ ሻዕብያ አደገኞች ናቸው በማለት ያለ በቂ ሰብአዊ እንክብካቤና ክብር ከኤርትራ ያባረራቸው የወታደር ቤተሰቦችም የደርግን ዓላማዎች ለማስፈጸም አምነውና ቆርጠው የተነሡ አልነበሩም።

ሻዕብያ እነዚህን ለደኅንነቱ ያሠጉኛል ያላቸውን ኢትዮጵያውያን ብቻ ሳይሆን ለዘመናት ኤርትራ ውስጥ የኖሩና በተለያዩ መስኮች ተሰማርተው ሀብት ንብረት ያፈሩን ኢትዮጵያውያንም በተለያዩ አግባብ ያጠቃ ነበር። ሻዕብያ ሥልጣን ከተቆጣጠረ ጀምሮ

እነዚህ ኢትዮጵያውያን ከኤርትራውያን እኩል መብት እንደማይኖራቸው በቀረጸው ፖሊሲ ግልጽ አድርጎ ነበር። በንግድና በኢንቬስትመንት መስክም ለኤርትራውያን የሚሰጠው መብት ለኢትዮጵያውያን እንደማይሰጥ ከማወጅ አልፎ እያንዳንዱ ኢትዮጵያዊ በሻብያ የሰለሳ መዋቅር ክትትል እንዲደረግበትና በዓይነ ቁራኛ እንዲታይ አድርጎ ነበር።

ይህ ሁሉ ሲሆን ኢትዮጵያ ውስጥ ይኖሩ የነበሩ ኤርትራውያን ለኢትዮጵያውያን የተፈቀዱ መብቶችን አልተነፈጉም ነበር። በእርግጥ እነዚህ ኤርትራውያን ኤርትራና ኢትዮጵያ አንድ አገር ሆነው፣ እነእርሱም በዜግነት ኢትዮጵያውያን ሆነው ኢትዮጵያ ውስጥ ሀብት፣ ንብረትና ቤተሰብ አፍርተው ስለነበር ራሳቸው የኢትዮጵያን ዜግነት አንፈልግም እስከላሉ ድረስ ዜግነታዊ መብታቸው መጠበቁ ትክክል ነበር። ሆኖም አብዛኛዎቹ ራሳቸውን እንደ ኢትዮጵያውያን ስለማይቆጥሩና ከሻብያ ጋራ የቅርብ ቁርኝት ስለነበራቸው ኢትዮጵያ ውስጥ የሚኖራቸውን ቆይታና የአኗኗር ሁኔታ በቅድሚያ ግልጽ መደረግ በነበረበት፣ ጉዳዩም ለኤርትራ ዕውቅና ከመስጠቱ በፊት ጥንቃቄ በተሞላበት ሁኔታ ድርድር ሊደረግበት በተገባ ነበር።

የጸጥታ ጉዳዮችንም በተመለከተ እንዲሁ አስቀድሞ ድርድር ሊደረግ በተገባ ነበር፤ ሻብያዎችም በኢትዮጵያ ጉዳይ ጣልቃ እንዳይገቡ ጥንቃቄ መደረግ በነበረበት። ሻብያዎች የጸጥታ ክፍላቸውን በኢትዮጵያ ፈሰማርተው ወሳኝ ተቋሞቻችንን ሲያምሱና በሰውር ታጣቂዎቻቸው አማካይነት ተቀናቃኞቻቸውን ሲገድሉና ዐፍነው ሲወስዱ ይህን ግድረግ የከለከላቸው ስምምነት አልነበረም። ከዚህ በላይ ግን ለኢትዮጵያ ደገንነትና ሰላም ሥጋት ሊፈጥሩ በሚችሉበት ደረጃ የጸጥታ መዋቅራቸውን አስፋፍተው «በመንግሥት ውስጥ ሌላ መንግሥት» ፈጥረው ነበር ሊባል ይቻላል። ከዚህ ሌላ ኤርትራ ቀደም ሲል ያደራጀቻቸውን የኢትዮጵያ ተቃዋሚዎች አልበተነችም ነበር። በትጥቅ ትግሉ ወቅት በተለይ በ1982 ዓ.ም. ሻብያ ከወልቃይት እየሸሹ የሚሄዱ ወጣቶችን እየተቀበለ ያሠለጥን ነበር። በዚያን ጊዜ ትግራይ ውስጥ የነበረው የደጀን አስተዳደር ተቃውሞ ቢያሰማም ነገሩን አዳፍነው ቆይተው ኤርትራ ነጻ ስትወጣ እነዚህ ወገኖች ኤርትራ ውስጥ ተጠልለው ነበር። ኢትዮጵያ ውስጥም እንዲሁ የኢሳያስን መንግሥት የሚቃወሙ በርካታ ድርጅቶች ለምሳሌ ዴሞክራሲ፣ ሳግም፣ ሰውራዊ ባይቶ፣ ወዘተ... ይንቀሳቀሱ ነበር። እነዚህንና ሌሎች የጸጥታ ጉዳዮችን አንሥቶ ውይይትና ድርድር ማድረግ ከኢትዮጵያ ጥቅም አንጻር አንገብጋቢ ቢሆንም ከኤርትራ ነጻነት በፊትም ይሁን በኋላ ይህ አልተደረገም።

በአጠቃላይ የህወሓት/ኢሕአዴግ አመራር ኤርትራ ነጻ መውጣቷንና ለነጻነቷም የተሟላ ዕውቅና መስጠቱን ከማወጃ በስተቀር ይህ በኢትዮጵያ ጥቅም ላይ ሊያስከትል የሚችለውን ችግር ፍጹም አላጤነውም ነበር። በዚህ ሳብያም ሊነሡ የሚችሉ ችግሮችን አጥንቶ መፍትሔ የሚገኝበት ስልትም አልቀየሰም ነበር። እንዲያውም የኢትዮጵያ ጥቅም እየተጠበቀ አይደለም በማለት ድምጻቸውን ያሰሙ የነበሩትን ወገኖችን ትምክሕተኞች፣ ጦረኞች፣ የኢሠፓ ቅሪቶች፣ ናቸው እያለ ይኮንናቸው ነበር። በዚህ ረገድ ስናቀርበው የነበረው የመከላከያ መከራከሪያ ከሁሉም በላይ አንገብጋቢ ለሆነው የሰላምና የመረጋጋት ጥያቄ ቅድሚያ መስጠት አለብን የሚለው ነበር። ይህን ሰላምና መረጋጋት ሊያደናቅፍ ይችላል ያልነውን ማንኛውንም ጥያቄም ማጻፈንና መድፈቅን እንመርጥ ነበር፤ በጽኑ የጋራ ጥቅም ላይ ያልተገነባ የአገሮች ግንኙነት ዞሮ ዞሮ የተፈለገውን የሰላምና የመረጋጋት ግብ ሊያሳካ እንደማይችልም አልተገነዘብንም ነበር።

4. የሻዕብያ ኢትዮጵያን የመቆጣጠር ውጥን

ሻዕብያ ነጻ ኤርትራን የመመሥረት ዓላማ አንግቦ ትግል ቢያከያሂድም በኢኮኖሚ የበለጸገችና ራስዋን የቻለች አገር ለመገንባት የመቻሉ ጉዳይ ግን ከፕሮፓጋንዳ ያለፈ አልነበረም። በፕሮፓጋንዳ ደረጃ ኤርትራ ሰፊ የባሕር በርና የተፈጥሮ ሀብት ያላት አገር እንደሆነች፤ ከፍተኛ የማዕድን ክምችት እንዳላትና ከጎረቤቶቿ በእጅጉ የተሻለ የሠለጠነ የሰው ኃይል እንዳላት፤ በቀላሉ ከበለጸጉ አገሮች ተርታ ልትሰለፍ እንደምትችል ይሰበክ ነበር። ይህ ለፕሮፓጋንዳ ፍጆታ ይባል እንጂ ኤርትራውያን ነጻነት በተቀዳጁ ማግስት ሁኔታዎችን ሲፈትሹ ያሰቡትን ቅጽበታዊ ልማት ለማሳካት እንደማይችሉ ተገንዝበው የነበር ይመስላል። እንዲህ ሆኖም የልማት ራዕያቸውና ስትራቴጂያቸው ቅኝ ገዥያቸው ኢጣልያ ባስቀመጠላቸው አቅጣጫ እንደሚሆን ግልጽ አድርገው ነበር።

ግንቦት 1983 ዓ.ም. ሻዕብያዎች ኤርትራን ሙሉ በሙሉ ከተቆጣጠሩ በኋላ አንገብጋቢው ጉዳይ ኢኮኖሚው መሆኑን ተገንዝበው ከሁለት ወራት በኋላ ማለትም ሐምሌ ወር ላይ ከፍተኛ የኢኮኖሚ ኮንፈረንስ ጠሩ። በዚህ ኮንፈረንስ በውጭ አገር የሚኖሩ ኤርትራውያን ባለሙያዎችና የሻዕብያ ከፍተኛ ካድሬዎች ተሳትፈው ወደአርባ የሚጠጉ ጥናታዊ ጽሑፎች ቀርበው ነበር።¹⁴ ጽሑፎቹ ጥልቀት ያላቸው ባይሆኑም በጥቂት ወራት ውስጥ መቅረባቸው ግን ጉዳዩ ቀደም ብሎ ታስቦበት የነበረ ለመሆኑ ፍንጭ ይሰጣል። ጥናታዊ ጽሑፎቹን ያቀረቡት በአብዛኛው በአሜሪካ የተለያዩ ተቋማት የሚሠሩ የኢኮኖሚ ባለሙያዎች ሲሆኑ ለኤርትራ ይበጃሉ ያሏቸውን ምርጥ የተባሉ ፖሊሲዎችና አሠራሮች ቀምረው አቅርበው ነበር። ይህ ከፍተኛ ኮንፈረንስ የሚከያሂድ መሆኑን ስብሐት ነጋ አስቀድሞ ሰምቶ፤ የተወሰኑ የትግራይ መስተዳድርና የልማት ማኅበራት አባላት በኮንፈረንስ እንዲገኙ ጠይቆ ከሻዕብያዎች ይሁንታ አግኝቶ ነበር። ስብሐት ነጋ ይህን ጥያቄ ለሻዕብያ ያቀረበው ብቻውን ይሁን ከመለስ ጋራ ተመካከሮ የሚታወቅ ነገር ባይኖርም ትግራይ ላይ ለሚደረገው የመልሶ ማቋቋም መርሐ ግብር ጠቃሚ ልምድ ያስገኝ ይሆናል ከሚል ከትግራይ ልማት ድርጅትና ከክልሉ መስተዳደር በኮንፈረንሱ የሚገኙ ሰዎች እንዲመረጡ ጠየቀ። በዚህ መሠረት የትግራይ ልማት ማኅበር /ትልማ/ ሊቀ መንበር የነበረው ሚቹ አቶ አርአያ ዘሪሁን፤ ዶክተር ሰለሞን ዕንቋይ፤ በሕይወት የሌለው የመገናኛ ሚኒስትር የነበረው አቶ አየነው ቢተውልኝ፤ የትልማ አባል የነበረው አቶ አሰፋ በርሀና ገብሩ አሥራት በኮንፈረሱ ተሳተፍን። ስብሐት ነጋም ለተወሰነ ጊዜ ተሳትፏል።

ኮንፈረንሱን መርቆ የከፈተው ኢሳያስ አፈወርቂ ሲሆን በወቅቱ የኢኮኖሚ ልማት ኃላፊ የነበረው ኃይለ ወልደ ተንሣይ /ድሩዕ/ እና ሌሎች የሻዕብያ ከፍተኛ አመራሮችም በስብሰባው ተገኝተው ነበር። የጥናት ጽሑፎቹ ሲቀርቡም በርካታ አስገራሚ ትንታኔዎችና አስተያየቶች ተደምጠዋል። በተወሰኑ የጥናት ጽሑፎች የተንጸባረቁትን አስተያየቶች ለማስታወስ ያቸል፤

1ኛ/ ኤርትራ የራሷ የሆነ አየር መንገድ ማቋቋም ትችላለች ወይ? በሚለው የፖሊሲ መነሻ ጽሑፍ በአጭር ጊዜ ውስጥ ብቃት ያለውና ተወዳዳሪ የሆነ አየር መንገድ ማቋቋም እንደማይቻል ተገለጸ። የኢትዮጵያ አየር መንገድም ገናና ስም፤ የአስተዳደርና የቴክኒክ ብቃት ያለው በመሆኑ ከተቋሙ ጋር የአክሲዮን ኩባንያ መፍጠር እንደሚያዋጣ በቀረበው

¹⁴ ሐምሌ 1983 ዓ.ም. አሥመራ ላይ የተከያሂደውና በኢኮኖሚ እድገትና ልማት ላይ ያተኮረውን ኮንፈረንስ ያስተባበረው በወቅቱ የኢኮኖሚ ልማት ሚኒስትር የነበረውና በ1992 ዓ.ም. ሻዕብያ አመራር ውስጥ በተከሰተው ከፍተኛ ምክንያት ለአስር የተዳረገው ኃይለ ወልደ ተንሣይ /ኃይለ ድሩዕ/ ነበር።

ጽሑፉ አጽንዖት ተሰጥቶት ነበር። ጽሑፉ የኢትዮጵያ አየር መንገድን በተመለከተ ያቀረበው መረጃ ትክክለኛ ቢሆንም የኢትዮጵያ አየር መንገድ የነበረውን ፖሊሲና ዕቅድ ለአፍታ እንኳ ግምት ውስጥ ሳያስገባና ከኩባንያው ጋራ ምንም ሳይነጋገር የጋራ ኩባንያ የመፍጠር ሐሳብ እንደአማራጭ ማቅረቡ ኤርትራ ምን ያህል የኢትዮጵያን ሀብት የራሷ አድርጋ ትመለከት እንደነበር ያሳያል።

2ኛ/ ኤርትራ ውስጥ ባንኮችን ስለማቋቋም በቀረበው የፖሊሲ መነሻ ጽሑፍ ደግሞ ከኢትዮጵያ ንግድ ባንክጋ የጋራ ኩባንያ መፍጠር የሚል ሐሳብ ቢነሣም በጽሑፉም ሆነ በቃል የተሰጠው ማጠቃለያ ግን በአየር መንገድ ላይ ከተሰጠው በእጅጉ የተለየ ነበር። ጽሑፍ አቅራቢው የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ ያለበት ደረጃ እጅግ ኋላ ቀርና ዝቅተኛ እንደሆነ አውስቶ የኤርትራ ባንክ ምሥረታ እንቅስቃሴ አሁን የሠለጠነው ዓለም ከደረሰበት መነሣት አለበት እንጂ ኋላ ቀር ከሆነው ከኢትዮጵያ ንግድ ባንክ የሚገኝ ምንም ጥቅም የለም ሲል ሐሳቡን አጠቃሏል።

3ኛ/ የመንገድ ሥራን በተመለከተ የቀረበው የፖሊሲ መነሻ ሐሳብ ደግሞ ከሁሉም በላይ አስገራሚ ነበር። ጽሑፍ አቅራቢው ኤርትራ ውስጥ መኖር ያለበትን የመንገድ መዋቅር ዕቅድ በዝርዝር ከተነተነ በኋላ የኤርትራ መንገድ ሥራ ከኢትዮጵያ መንገድ ሥራ ጋራ መቆራኘት እንዳለበት በአጽንዖት አሳስቧል። ይህን ካለ በኋላ ግን በአስገራሚ ሁኔታ ትግራይን ጓሮአችን (*backyard*) አድርገን እዚያ የሚሠራውን መንገድ ዕቅድ ሙሉ በሙሉ እኛ አዘጋጅተን፤ ግንባታውንም እኛው ማኪያሄድ አለብን፤ ብሎ ዐረፈው። የኤርትራን የእድገት አቅጣጫ አስመልክቶ የፖሊሲ መነሻ ሐሳብ የሚያቀርብ ምሁር ኢትዮጵያ ገብተን ራሳችን መንገድ ቀይሰን መገንባት አለብን ሲል እብድ ይሁን ደንቆሮ ባይገባኝም ከሻዕብያ አመራር ያገኘውን መመሪያ መሠረት አድርጎ እንደተናገረ ግን ግልጽ ነበር።

እነዚህና ሌሎች የጥናት ጽሑፎች ካቀረቡ በኋላ በስተመጨረሻው ቀይ ባሕር የንግድ ድርጅት በሚል አንድ የንግድ ኩባንያ እንዲቋቋም ተወሰነ። ኩባንያው እያንዳንዱ ዐምስት መቶ ብር በሚያወጣ አክሲዮን (*share*) እንዲቋቋም የክስዮኑ ግዥም ለማንኛውም ኤርትራዊ ክፍት እንደሚሆን ተገለጸ። ከትግራይ የሄድነው ልኡካን በትርፍ ጊዜአችን እየተገናኘን በኮንፈረንሱ በተነሡት ጉዳዮችና በተሰጡት አስተያየቶች ዙሪያ እንነጋገር ነበር። ሁላችንም ተመሳሳይ አቋም የነበረን የኤርትራውያን ፍላጎት የኢትዮጵያን ሀብት ተጠቅመው ለመበልጸግ ነው በሚለው ላይ ነበር። አንዳንዶቻችን በዚህ እጅግ ተናደን ነበር። በመጨረሻም የቀረቡት ጽሑፎች እንዲሰጡን ጠይቀን የኮንፈረንሱ አስተባባሪ የነበረችው የየማነ ኪዳኔ /ጃማይካ/ ወንድም ባለቤት ኃላፊዎቹን አስፈቅዳ የቀረቡትን ጽሑፎች ቅጂ አዘጋጅታ ሰጠችን።¹⁵ ይህ ሁሉ ሲሆን ሻዕብያዎች ያደረገንን ቅሬታና የተሰማንን ቁጣ አልተገነዘቡም ነበር። ምናልባትም ተጽዕኗቸውን ያሳደሩ መስሏቸውም ሊሆን ይችላል። አብዛኛዎቹ የልኡካን ቡድኑ አባላት ኤርትራ ውስጥ የኖሩና አሥመራን በሚገባ የሚያውቁ ነበሩ፤ አንዳንዶቹም ከትግሉ በፊት ከሻዕብያ አመራሮች ጋራ የሚተዋወቁ ነበሩ። ስለሆነም ሻዕብያዎች እነዚህ ልኡካን አሉታዊ ግንዛቤ ይኖራቸዋል ብለው የገመቱ አይመስለኝም። ያም ሆነ ይህ የሻዕብያዎችን ኢትዮጵያን የመቆጣጠር ሕልም በግልጽ አይተን ወደ አገራችን ተመለስን።

ሻዕብያዎች ኢትዮጵያን ለመቆጣጠር የነበራቸው ሕልም ጥንት ቅኝ ገዥዎች አፍሪካን ለመቆጣጠር ከነበራቸው ሕልም እምብዛም የተለየ አልነበረም። ኢትዮጵያ ውስጥ ያለውን ሰፊ የሰው ኃይል ጉልበትና ጥሬ ሀብት ተጠቅመው በኢንዱስትሪ የበለጸገች ኤርትራን

¹⁵ አርባ ከሚሆኑት ለኮንፈረንሱ ከቀረቡት ጥናታዊ ጽሑፎች አብዛኛዎቹ በእጄ ይገኛሉ።

መመሥረት እንደሚፈልጉ ከቀረቡት ጥናታዊ ጽሑፎች በቀላሉ መገንዘብ ይቻል ነበር። እያንዳንዱ የኢኮኖሚ ዘርፋቸው የኢትዮጵያን ገበያና ዕምቅ ሀብት መሠረት አድርጎ የተቀረጸ ነበር። ይህ ስትራቴጂያቸው እንዴት ከኢትዮጵያ ጋራ ሊያጋጫቸው እንደቻለ ሷላ ላይ እምልስበታለሁ።

5. የመልሶ ማቋቋም ሥራዎች በኢትዮጵያ

ኢሕአዴግ ኢትዮጵያን ከተቆጣጠረ በኋላ ያጋጠሙት ፈተናዎች በርካታና ውስብስብ ነበሩ። በጦርነት የደቀቁ አካባቢዎች፣ ከጦርነት የተመለሱ በመቶ ሺዎች የሚቆጠሩ ወታደሮች፣ ደመወዝ ያልነበራቸው የተለያዩ ድርጅቶች ታጋዮች፣ በርካታ ሥራ አጥ ወጣቶች፣ ከጎረቤት አገሮች የተመለሱ ስደተኞች፣ ያልተረጋጋ የፖለቲካ ሁኔታ፣ ወዘተ... አገሪቱ ከተደቀኑባት ችግሮች ዋናዎቹ ነበሩ። እነዚህን ችግሮች በአገር ዓቅም ብቻ መፍታት የሚቻል ስላልነበር ዓለም ዓቀፍ ማህበረሰቡም የድጋፍ እርዳታ እንዲያደርግ ጥሪ ቀርቦ ነበር።

ኢትዮጵያ ላይ ከፍተኛ ትኩረት ሲያደርጉ የነበሩት ምዕራባውያን አገሮች ሰኔ 1983 ዓ.ም. ተጠርቶ በነበረው የሰላም ኮንፈረንስ ተገኝተው ስለነበር የአገሪቱን የወደፊት አቅጣጫ ተገንዝበው ነበር። ከነበራቸው ልምድም የተነሣ ኢትዮጵያ የተረጋጋች አገር ሆና እንድትቀጥል ምን እንደሚያስፈልጋት ከኢሕአዴግና ከሌሎች በሽግግር መንግሥቱ ከተሳተፉ ድርጅቶች ይበልጥ ግንዛቤ ነበራቸው። ስለሆነም የሽግግር መንግሥቱ የተጋራጡበትን ችግሮች ለመፍታት በጋራ እንደሚሠሩ ቃል ገብተው፣ አጠቃላይ ፍኖተ ካርታ ቀርጸው የሚከተሉትን መርሐ ግብሮችና ፕሮጀክቶች ለመፈጸም እንቅስቃሴ ጀምረው ነበር።

ለጋሾች ከሽግግሩ መንግሥት ጋር በመተባበር ከቀየሰዋቸው መርሐ ግብሮች አንዱ በጦርነት የተነዱ አካባቢዎችንና መዋቅሮችን መልሶ ማቋቋምና መገንባት ነበር። ለዚህ ኢትዮጵያን መልሶ ማቋቋምና መገንባት ወይም *Ethiopian Rehabilitation and Recovery Program (ERRP)* ተብሎ ይጠራ ለነበረው¹⁶ መርሐ ግብር ለጋሾች በርካታ ሚልዮን ገንዘብ መድበው የፈራረሱ መንገዶችን፣ ትምህርት ቤቶችን እና የጤና የቋማትን መልሶ ለመገንባትና ለመጠገን ዐቅደው ነበር። እነዚህ ሥራዎች በአገር ውስጥና በውጭ አገር ተቋራጮች እንዲሠሩ ቢታቀድም በወቅቱ የአገር ውስጥ ተቋራጮች ገና ያልተጠናከሩ ስለነበሩ ብዙዎቹ ሥራዎች፣ ለምሳሌ የመንገድ ሥራ፣ ለውጭ ተቋራጮች ተሰጥተው ነበር። ሷላ ላይ ግልጽ እንደሆነው እነዚህ የውጭ ኩባንያዎች ከባለሥልጣኖችና ከሙያተኞች ጋራ እየተመሳጠሩ የተመደበውን ገንዘብ በትክክል ሥራ ላይ ሳያውሉት ቀርተዋል። በወቅቱ የኢትዮጵያ ጠቅላይ ሚኒስትር ሆኖ ሥራውን በበላይነት ሲያስፈጽም በነበረው በታምራት ላይኔ ላይ ከተመሠረቱት ክሶች አንዱ ሶጃት ከተባለው አንድ የፈረንሳይ የመንገድ ሥራ ተቋራጭ ጋራ በመመሳጠር አንድ ሚልዮን ዶላር ጉቦ ተቀብሏል የሚለው ክስ ነበር። ይህ ክስ ታምራት በወቅቱ ከሺኽ አላሙዲ ጋር በመጣላቱ የተጋለጠ እንጂ በወቅቱ የተፈጸመውን ዝርፊያና ቅሚያ ስፋት በትክክል አያንጸባርቅም። ትግራይ ውስጥ በዚህ የፈረንሳይ ኩባንያ ተሠርቷል የተባለው የዓዲ አቡን ራማ መንገድ እንዳልተሠራ በተደጋጋሚ ከመስተዳድሩና ከሕዝቡ ለበላይ አካላት አቤቱታ ቢቀርብም ይህ አቤቱታ አድማጭ ሳያገኝና ትርጉም

¹⁶ መርሐ ግብሩ በዓለም ባንክ፣ በሌሎች ለጋሽ ተቋማትና አገሮች ይታገዝ የነበረ ሲሆን ይበልጥ በጦርነቱ የፈራረሱ መንገዶችን፣ ትምህርት ቤቶችን፣ የጤና ተቋማትንና ሌሎች መሠረተ ልማቶችን መልሶ ለመገንባት የተቋቋመ ነበር። በዚህ መርሐ ግብር የተወሰኑ ሥራዎች ቢጠናቀቁም ከችግሮቹ ስፋትና ጥልቀት አኳያ ግን ያን ያህል አጥጋቢ ውጤት አላሰገኘም።

ያለው ሥራ ሳይሠራ ተቋራጩ ከፕሮጀክቱ ተነሥቷል። ይህ በመንገዱ ዘርፍ ብቻ የታየ ችግር ሲሆን በሌሎች ዘርፎችም ተመሳሳይ ችግሮች ተከስተው ነበር።

በዚህ ሰፊ መልሶ የማቋቋም መርሐ ግብር የታቀፈው ሌላው ተግባር የቀድሞ ወታደሮችና ተቀናሽ የህወሓት ታጋዮችን ማቋቋም ነበር። ግማሽ ሚሊዮን የሚጠጋውን የቀድሞ ሠራዊት መልሶ ማቋቋም ቀላል ተግባር አልነበረም። ብዙዎቹ በብሔራዊ ውትድርና በሚሊሺያነት ስም ተገደው ሠራዊቱን የተቀላቀሉና ስለነበሩ መጀመሪያ ወደ መጡበት የገጠር አካባቢ እንዲመለሱ ተደርጓል። እነዚህን ወገኖች መልሶ በማቋቋም ረገድ ከመንግሥትና ከሊጋሾች ይልቅ ኅብረተሰቡ የተጫወተው ሚና ሳይበልጥ አይቀርም። ለእነዚህ የሠራዊት አባላት የተሰጣቸው ገንዘብ እጅግ አነስተኛ ቢሆንም ኅብረተሰቡ ባደረገላቸው ድጋፍ መልሰው ሊቋቋሙ ችለዋል። ሥልጠና እየተሰጣቸውና የራሳቸውን ፕሮጀክት እየቀረጹ በመንግሥትና በሊጋሾች ጥረት የተቋቋሙት ከእነዚህ ወደ ገጠር ከተመለሱት ውጭ የነበሩ ናቸው። በአጠቃላይ እነዚህን ወገኖች መልሶ ለማቋቋም የተሰየመው ኮሚሽን ጥሩ ሥራ ቢሠራም እዚህ አካባቢም ሙስና መከሰቱ አልቀረም። ኮሚሽኑ ሙስና ለመፈጸሙ የመረጃ ፍንጮች እንደሚያመለክቱት በ1985 ዓ.ም. ህወሓት ውስጥ በተከሰተው ሰፊ የሙስና ግምገማና ማጋለጥ ሲከሰቱ አንድ የዚህ ኮሚሽን ሠራተኛ ሰማንያ ዐምስት ሺሕ ብር በመዘረፍ ተጋለጠ። «ገንዘቡ አንተጋ አለ ወይ?» ተብሎ ሲጠየቅ በሁለት ሳምንት ውስጥ አጥፍቶ እንደጨረሰው በሚያስገርም ሁኔታ ተናግሯል። የዚህን ሰው ስም የግልገልጸው እሱ በአጋጣሚ ስለተጋለጠ እንጂ በወቅቱ የነበረው የሙስና ስፋት ብዙዎችን ተጠያቂ ሊያደርግ እንደሚችል ስለምገምት ነው።

ሌላ መልሶ የማቋቋም ፕሮግራም የተከሰታቸው በህወሓት ለተቀነሱት ታጋዮች ነበር። በደርግ ውድቀት ማግሥት ኢሕአዴግ ከፍተኛ ቁጥር ያለው ሠራዊት ነበረው። ከዚህ ሠራዊት ውስጥ እጅግ ያይል የነበረው የህወሓት ነበር። የህወሓት ሠራዊት ከሌሎች የገንባሩ አባል ድርጅቶች ሠራዊትጋ ሲነጻጸር በቁጥር በጣም ይበልጥ ስለነበር ሠራዊቱ እንዳለ ይቀጥል ቢባል በተቋሙ ውስጥ ያልተመጣጠነ ተሳትፎ ያስከትላል ተብሎ ኃይሉ መመጣጠን አለበት የሚል ፖለቲካዊና ማኅበራዊ እንድምታ ያለው ውሳኔ ላይ ተደርሶ ነበር። ሆኖም ከአጭር ጊዜ አንጻር ይህ የሚያስከትለውን ወታደራዊ እንድምታ በጥልቀት ሳንመለከተው ህወሓት የሠራዊት አባላቱን እያሰናበተ፣ ፈቃደኛ የሆኑትን መጠነኛ ገንዘብ እየተሰጣቸው ወደየቀዬያቸው እንዲመለሱ፣ የተቀሩት ደግሞ በሰፈራ መልክ እንዲቋቋሙ አደረገ። ይህን ለማስፈጸም የሚያስችል ገንዘብ ደግሞ ከሊጋሾች በተለይ ከጀርመን ቴክኒካል ተራድኦ ድርጅት (GTZ) አማካይነት ተገኝቶ በርካታ ፕሮጀክቶች ተቀርጸው ተግባራዊ እንዲሆኑ ተደረገ።

ከዛይ ከተጠቀሱት ፕሮጀክቶች አንዱ የጸንሻ ሰፈራ ሲሆን ይህ ፕሮጀክት በትግራይ ፖሪራባዊ ቆላማ ክፍል ከሁለት ሺሕ በላይ ተመላሽ ታጋዮችን ለማስፈር የተቀረጸ ነበር። በዚህ አካባቢ ማሳዎችን ለማዘጋጀት የምንጠራ ሥራ፣ የቤቶች ግንባታ፣ የእርሻ መሣሪያና የቤት ቁሳቁስ አቅርቦት፣ ወዘተ... ተደርጎ ይዘሮች፣ ግሬደሮች፣ የጭቃ ብሎኬት ማምረቻ ማሺኖች፣ ትራክተሮችና ዕንጨት ሲቀርቡ ሌሎች ለቤት መሥሪያ የሚያገለግሉ ግዥዎች ተከያሂደዋል። በእነዚህ ግዥዎችና የኮንትራት ውሎች ዙሪያም ብዙ ቅሬታ ተነሥቶ ነበር። የተመደበው ገንዘብ እየተዘረፈ ነው የሚል ሐሜት ስለነበርም እንቅስቃሴው እየተጓተተ ነው ተብሎ ከመከላከያ፣ ከኢሕአዴግ ጽሕፈት ቤትና ከትግራይ ክልል ተወካዮች በተገኘበት አዲስ አበባ ላይ ስብሰባ ተከያሂዶ ነበር። በዚህ ስብሰባ ሥራው ለመጓተቱና መወሰድ ስላለባቸው እርምጃዎች ውይይት ቢደረግም ስለ ሙስና ግን በግልጽ አልተነሣም። በዚህ ረገድ ከስብሰባው በፊት ከፍተኛ ሮሮ ሲያሰማና የሙስና ፍንጮች አሉ ሲል የነበረው

በወቅቱ መስተዳድሩን በመወከል ፕሮጀክቱን ይከታተል የነበረው የትግራይ ምክትል አስተዳደሪ ጸጋይ በርሄ በጉዳዩ ሳይገፋበት ከስብሰባው ወጥቷል። ሆኖም የገንዘብ አያያዝና አወጣጥን በተመለከተ የነበረው ችግር ተነሥቶ ክትትል እንዲደረግና የደረሰበት ደረጃ እንዲታወቅ ስምምነት ላይ ተደርሶ ነበር። ግለሰቦች ስለፈጸሙት ሙስና ከዚያ በኋላ የተባለና የተሰማ ነገር ባይኖርም በተቋም ደረጃ የተፈጠረ ብክነት ግን ተስተውሏል። ለምሳሌ ብዙ ሚሊዩን ብር ወጪ ተደርጎበት ከዴንማርክ የተገዛው እጅግ ግዙፍና ዘመናዊ የጭቃ ብሎኬት ማምረቻ መሣሪያ በዳንሻ ሁለት ሺሕ ያህል ቤቶችን ለመሥራት ጥቅም ላይ ከዋለ በኋላ ሥራ ላይ ሊውል ስላልቻለ ተጨማሪ የጭቃ ቤቶች እንዲሠሩበት ተወስኖ መቀሌ ላይ የተወሰኑ የቁጠባ ቤቶች ሲሠሩበት ዓድዋ ላይ ደግሞ አልመዳ ጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ ውስጥ ተሰማርተው ለነበሩት ታጋዮች ቤት ለመሥራት አገልግሏል። ከዚህ በኋላ በዚህ ግዙፍ መሣሪያ የሚሠሩ ተጨማሪ ቤቶች ስላልነበሩ መሣሪያው ባለቤት አጥቶ ለዓመታት መቀሌ ላይ ተጥሎ ሥራ ላይ ሳይውል መቆየቱ ይታወቃል።

የመልሶ ማቋቋሙ ሥራ ከአገር ውስጥ ግምጃ ቤት በሚገኝ ገንዘብም እየተኪያሄደ በየዞኖችና በየወረዳዎች ትምህርት ቤቶች፣ የጤና ተቋማት፣ የመንግሥት መሥሪያ ቤቶችና ሌሎች መሠረተ ልማቶችም ይገነቡ ነበር። ለዚህ የሚመደበው ገንዘብ በቂ ስላልነበር የሕዝቡ የገንዘብ፣ የጉልበትና የቁሳቁስ አስተዋፅኦ ታክሎበት ውጤታማ ሊሆን ችሏል። በወቅቱ በበጎ ፈቃድ ወደ ክልሉ የተሰማሩ የመንግሥት ሠራተኞች ፈራርሶ የነበረውን የመንግሥት መዋቅር ለምሳሌ የትምህርት፣ የጤና፣ የመንገዥ፣ የንግድ፣ የፋይናንስ፣ ወዘተ... ቢሮዎች ዳግም በማቋቋም ሥራ አስጀምሯል። ይህ የሕዝብና የመንግሥት ሠራተኞች እንቅስቃሴ የመልሶ ማቋቋሙን መርሐ ግብር በስኬት እንዲፈጸም አስተዋፅኦ አድርጓል። የክልሉ አመራርም ሕዝቡን በማስተባበርና የተገኘውን ውሱን በጀት አብቃቅቶ ሥራ ላይ እንዲውል በማድረግ አመርቂ ተግባር ፈጽሟል።

6. የርዕዮተ ዓለም ውዥንብር በህወሓት/ኢሕአዴግ

ቀደም ሲል ለመግለጽ እንደሞከርኩት ህወሓት/ኢሕአዴግ ደርግን አቸንፎ ሥልጣን በተቆጣጠረበት ወቅት መንግሥት ለመምራት የሚያስችለውን ተገቢ ዝግጅት አላደረገም ነበር። የአብዮታዊ ዴሞክራሲ ከምዕራቡ የሊበራል አስተሳሰብ ጋራ ተዳቅለው እንዲቀጥሉ ለማድረግ ሲሞክር በድርጅቱ ውዥንብር ተፈጥሮ ይህን ለማስተካከል በ1985 ዓ.ም. እና በ1986 ዓ.ም. መላውን ካድሬ በዙር ያሳተፈ ሰፊ የፖለቲካ እንቅስቃሴ ተኪያሄደ።

ደርግ ቀድሞ ወታደሮቹን ያሠለጥንበት የነበረው የታጠቀ ጦር ሰፈር ወደ ካድሬ ትምህርት ቤት ተለውጦ በርካታ ነባርና አዲስ ካድሬዎችን ማሠልጠኑን ተያያዝነው። የሥልጣናው ትኩረት አብዮታዊ ዴሞክራሲና ርዕዮተ ዓለሙን ሊፈታተኑ የሚችሉ ተግዳሮቶች ላይ ነበር። በዚህ ሥልጣና ከፍተኛው ተግዳሮት ኢምፔሪያሊዝም በኢኮኖሚ እንቅስቃሴያችን ላይ ሊያሳድረው የሚችለው ተጽዕኖ እንደሆነ እንገለጽ ነበር። ኢምፔሪያሊዝም የኢሕአዴግን የኢኮኖሚ ፖሊሲዎች ተግባራዊ እንዳይሆኑ ሊያደርግ እንደሚችልና ይህን ፈተና ለመወጣት ዝግጁ መሆን እንዳለብን በአጽንዖት እንናገር ነበር። ለካድሬው የሚሰጠው ትምህርት ይህ ይሁን እንጂ የኢምፔሪያሊስት ተቋማት ከሚባሉት ዓለም ዐቀፍ የገንዘብ ድርጅትና ከዓለም ባንክ ጋራ አብረን ለመሥራት በመንግሥት ደረጃ ተስማምተን ነበር። ለዚሁም በየደረጃው ተግባራዊ የሚሆኑ የካፒታሊስት ሥርዓቱን የኢኮኖሚ ፖሊሲ ማሻሻያዎች መቀበል የግድ ይል ነበር። እነዚህ ተቋማት ኢሕአዴግ በኢኮኖሚው ዘርፍ መዋቅራዊ ማሻሻያዎችን እንዲያደርግ አስገዳጅ መመሪያ ሲሰጡንም ያለ ምንም ማንገራገር ተቀብለነው ነበር። ከመመሪያዎቹ መካከልም፤ ሀ/ በመንግሥት ቁጥጥር ሥር የነበሩትን የንግድና የኢንዱስትሪ

ተቋማት ወደ ግል ማዘዋወር (privatization)፣ ለ/ ለመንግሥት ብቻ ተከልለው በነበሩ የኢኮኖሚ ዘርፎች የግል ባለሀብቶች እንዲሳተፉ ማድረግ (liberalization)፣ ሐ/ ያለፈው መንግሥት ኢኮኖሚውን ለመቆጣጠር አውጥቷቸው የነበሩትን መመሪያዎች ማሻሻል (deregulation) ይገኙበታል።

እነዚህ በውጭ ተጽዕኖ የመጡብን የኢኮኖሚ ማሻሻያ መርሐ ግብሮች እንከተለዋለን ከምንለው አብዮታዊ ዴሞክራሲ ጋር ይጸረሩ ስለነበር ውዥንብር ማንሣታቸው አልቀረም። በመሆኑም በካድሬው ትምህርት ቤት ድርጅታዊ ፕሮግራማችንን ሳናዛንፍ ማሻሻያዎቹን ልንተገብራቸው እንደምንችል ማስረዳት ነበረብን። አብዮታዊ ዴሞክራሲ መንግሥት ገዢ የኢኮኖሚ ተቋሞችን መቆጣጠር አለበት ይላል፤ ዓለም ዐቀፍ የገንዘብ ድርጅትና ዓለም ባንክ ደግሞ መንግሥት ወሳኝ የኢኮኖሚ ተቋሞችን መቆጣጠር የለበትም እንዲያውም መንግሥት ከምርትና ከንግድ ተቋሞች እጁን አስወጥቶ መድረኩን ለግል ባለሀብቱ ክፍት ማድረግ አለበት ይላሉ። ኢሕአዴግ የፕራይቪታይዜሽንና የሊበራላይዜሽን ፖሊሲ የተቀበለውም መንግሥት በኢኮኖሚው ያለውን ሚና በመገደብ ለባለ ሀብቱ በቂ የኢኮኖሚ ምኅዳር ለመስጠት ነው። ታዲያ ይህ አኪያሄድ የፕሮግራማችንን ምሰሶ አይንድም ወይ? ለሚለው ጥያቄም ከዓለም የገንዘብ ድርጅትና ከዓለም ባንክ የምናገኘው ጥቅም እንዳይጋደልና ከእነዚህ ተቋማት ጋራ እንዳንፋጠጥ ፖሊሲዎቻቸውን መቀበልና ተግባራዊ ማድረግ አለብን የሚል መልስ አዘጋጅተን ነበር። ኳአሁን በፊት አንገበነው በነበረው ፕሮግራማችን የሰፈረውን መንግሥት በኢኮኖሚው የሚኖረው ወሳኝ ሚና መጫወቱን እውን ለማድረግ በፓርቲዎች ሥር በሚደራጁ የኢኮኖሚ ልማት ተቋማት አማካይነት እንንቀሳቀሳለን እንል ነበር። እነዚህን በፓርቲዎች ሥር የሚቋቋሙ የኢኮኖሚ ድርጅቶችም ከዓለም ገንዘብ ድርጅትና ከዓለም ባንክ ተቃውሞ እንዳይገጥማቸው ለበጎ አድራጎት ተግባር በሚሰማራ ፋውንዴሽን ስም አስመዝግቦን የመንግሥት ኢኮኖሚያዊ ተቋማት የሚጫወቱትን ሚና እንዲጫወቱ ማድረግ ይቻላል እንልም ነበር።

በህወሓት ሥር ትካል እግሪ ምትካል ትግራይ /ትእምት/ ወይም የትግራይ መልሶ ማቋቋም ድርጅት (Endowment Fund for the Rehabilitation of Tigray - EFFORT)፣ በብአዴን ሥር ጥረት፣ በደኢሕዴግ ሥር ወንዶ፣ በኢሕአዴድ ሥር ቱምሳ፣ በሚል የተቋቋሙት የንግድ ድርጅቶች በዋናነት ከዚህ አስተሳሰብ የመነጨ ነበሩ። እነዚህ የፓርቲ የኢኮኖሚ ተቋማት መንግሥትን ተክተው ገዢ የኢኮኖሚ ተቋማትን በመቆጣጠር የኢንዱስትሪ ልማቱን ያፋጥናሉ ቢባልም በተጨማሪም ግን በተባለው ዓላማ ዙሪያ ሊንቀሳቀሱ አልቻሉም። የኢሕአዴድ ቱምሳ በጫት ንግድ፣ የብአዴኑ ጥረት በማዳበሪያ ንግድ፣ የህወሓቱ ትእምት በሕንፃ መሣሪያና በምግብ ፍጆታ ዕቃዎች ንግድ፣ ጭምር ተሰማርተዋል። በኢንዱስትሪውም ቢሆን ከፕላስቲክ ጀምሮ እስከ ቢራ ምርት ተሰማርተው ነበር። በእነዚህ ኩባንያዎች አማካይነት ገዢ ኢንዱስትሪዎችን የማቋቋሙ ተልእኮ እንደተባለው ሊሳካ አልቻለም። በእርግጥ ሲቋቋሙ በኢንዱስትሪ ልማት ወሳኝ ሚና ይጫወታሉ ቢባል በኬሚካል፣ ሚታለርጂ፣ ሚካኒካል፣ ኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ፣ ኮምፕዩተር ምሕንድስና፣ ወዘተ... በመሳሰሉት ላይ ልዩ ትኩረት ሰጥተው ይሠራሉ ተብሎ ታስቦ ነበር። ጎሳ ላይ ግን ሁኔታው ከተመቻቸ ተራ ነጋዴው ሊሠራው በሚችለው በችርቻሮና ዝቅተኛ ሽቀጦችን በማምረት ሥራ ላይ ተሰማርተው ነበር። አብዮታዊ ዴሞክራሲ የኢምፔሪያሊዝምን ተጽዕኖ ለመቋቋም በፓርቲ ባለቤትነት ሥር ያሉ የኢኮኖሚ ድርጅቶች ያቋቁማል ተብሎ የድርጅቱን አባላት ቢያደናግርም በተጨማሪም ግን መንግሥት ጠንካራ አገራዊ ኢኮኖሚ በመገንባት ረገድ ያለውን የተወሰነ ሚና አካላሸቶ በሙስና የተተበተቡ የኢኮኖሚ ድርጅቶችን አቋቁሟል።